

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras teorijas un vēstures katedra

Bakalaura darbs

**„Humānisma izpausmes dāņu tēlnieka
Jensa Galšeta darbos.”**

Autors:

Bakalaura studiju programmas „Mākslas”
Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Dānija
4. kursa studente Agnese Baumanē
(stud. apl. Nr. 20051602)

Zinātniskais vadītājs:

Doc. Mārīte Lapiņa

/darba vadītāja paraksts/

Rīga, 2009

Saturs

Ievads	3. lpp.
1. Jēdziens „humānisms” un tā attīstība	6. lpp.
1.1. Humānisms un vērtību pārvērtēšana laiku lokos.....	14. lpp.
1.2. Cilvēka izpratne humānismā.....	19. lpp.
1.3. Humānisms un mākslas pasaule.....	23. lpp.
2. Dāņu tēlnieks Jens Galšets un viņa vieta pasaules mākslā	26. lpp.
2.1. Jensa Galšeta daiļrade līdz 1992. gadam.....	30. lpp.
2.2. Jensa Galšeta daiļrade pēc 1992. gada.....	32. lpp.
3. Humānisma izpausmes Jensa Galšeta darbos	41. lpp.
Nobeigums	47.lpp.
Kopsavilkums	48.lpp.
Anotācija angļu valodā	50.lpp.
Anotācija dāņu valodā	51.lpp.
Autora parakstīts galvojums	52.lpp.
Izmantotās literatūras saraksts	53.lpp.
Pielikumi	
1. Telefonintervija ar Jensu Galšetu (<i>Jens Galschiøt</i>).....	57.lpp.
2. Jensa Galšeta daiļrade līdz 1992. gadam.....	60.lpp.
3. Jensa Galšeta daiļrade pēc 1992. gada.....	63.lpp.
4. Telefoninterview med Jens Galschiøt.....	74.lpp.

Ievads

Šobrīd cilvēce atrodas pie jauna laikmeta sliekšņa. Sabiedrībā izteiktā vērtību pārvērtēšana, informācijas vispieejamība un globalizācija liek mums arvien nopietnāk domāt par milzīgajām, un reizēm nekontrolējamajām pārmaiņām pasaulē. Māksla šobrīd vērtējama gan kā sabiedrības norišu spogulis un palīgs patiesības meklējumos, gan arī kā savdabīgs glābējs un mēģinājums ar dažādiem izteiksmes līdzekļiem palīdzēt dziedēt sabiedrību, liekot mums uz notikumiem paskatīties no malas. Nerimstošais globalizācijas process ir ietekmējis gan mūsu dzīvi, gan arī mākslas pasauli, atsvešinot mūs no nacionāli un reģionāli tradicionālām vērtībām, tādejādi novedot pie kaut kā vispārēja, pie nevienam konkrēti nepiederošām vērtībām. Cilvēks emocionāli ir it kā pazaudējis pats sevi. Māra Rubene atklāti pasaka to, ko vairums pasaules iedzīvotāju cenšas ignorēt: „*Patiesība, labais, skaistais vairs nav tie vārdi, kuri kādreiz bija svēti un apvienoja Eiropu. Mirkļi zaudē mūžības spožumu... piešķirot lielu nozīmi materiālajai labklājībai un zinātniskai patiesībai, kaitējot citām cilvēka vajadzībām, mēs esam upurējuši savas dvēseles..*”¹ Nereti par 20. gadsimtu mēdz runāt kā par nihilisma laikmetu, kas liek secināt, ka augstākās vērtības ir zaudējušas savu nozīmi. Nihilisms, liekot apšaubīt mirkļa dievišķo būtību, ir ienācis mūsu ikdienā, tādejādi iegūstot baisu varu pār mūsu laiku un dzīvi. Tas ir ļoti sarežģīts fenomens, kas mēdz slēpties aiz dažādām, bieži vien nevainīgām maskām. Viena no tādām maskām ir aicinājums uz nevainīgām baudām. Patērētajsabiedrību varētu saukt arī par baudu sabiedrību, kas provocē mūs patērēt, faktiski mācot tikai baudīt. Kapitālisms ar tā bezpersoniskās naudas varu nospiež cilvēku, pārvēršot to par necilvēcisku mērķu ieroci, tādejādi izkropļojot individuālā ētiskā cilvēka veidolu. Pauls Jurēvičs, aprakstīdams mūsdienu sabiedrību, konstatē: „*Neaizrauts ne ar kādu spontānu jaunradīšanas darbu, atbrīvots arī no vēršanās uz kādu nepieciešamu dzīves uzdevumu veikšanu, ieguvis tā brīvu laiku, cilvēks gandrīz neizbēgami pievērsīsies sasniegto rezultātu izmantošanai un to baudīšanai. Līdz ar kultūras stāvokļa iestāšanos hedonisms (dzīves jēga – bauda) neizbēgami paceļ galvu. ... mūsdienās kultūra jau tieši atklāti sauc par savu mērķi sagādāt cilvēkam iespējami baudu pilnīgāku dzīvi... Bauda tiek uzskatīta par laimīgas dzīves priekšnosacījumu, gandrīz par identisku ar to.*”² Pret šādu situāciju, izmantojot savu mākslu, nu jau pusgadsimtu cīnās Jens Galšets (*Jens Galschiøt*) – dāņu tēlnieks un provokators, ar saviem projektiem un performancēm negurstoši mēģinot atgādināt pasaulei par humānismu un tā idejām, par cilvēcisku attieksmi pret pasauli un tās iedzīvotājiem, par ētisko vērtību saglabāšanas nozīmi šajā materiālajā pasaulē. Tās ir tēmas,

¹ Rubene, Māra. *Tagadnības apoloģētika. Nihilisms*. „Grāmata”, A.D. MCMXC X, 7.lpp.

² Jurēvičs, Pauls. *Kultūras traģēdija*. „Grāmata”, A.D. MCMXC X, 31.lpp.

par kurām arvien vairāk aizdomājas mūsdienu cilvēks, jo arvien biežāk ikdienā mums nākas saskarties ar neiecietību, netaisnīgumu, alkātību, hedonismu u.c. necilvēcisku rīcību izpausmēm. Tādēļ humānisms mūsdienu pasaulē ir kļuvis par ļoti nozīmīgu tēmu, jo tas visciešākajā veidā ir saistīts ar cilvēku un cilvēka personības pilnveidošanu. Tikai mainoties sabiedrībai, iespējams mainīt pasauli un glābt to no iznīcības. Tieši tādēļ savā darbā esmu izvēlējusies dziļāk apskatīt jēdzienu „humānisms”, sniedzot ieskatu tā vērtību sistēmā un nozīmē cilvēces domāšanā cauri gadsimtiem. Domāju, ka bakalaura darba ietvaros veiktais pētījums varētu būt interesants un noderīgs, jo tas sniedz ieskatu arī savdabīgajā dāņu mākslinieka Jensa Galšeta daiļradē, kas savā būtībā ir pievērsusies humānistisko ideju popularizācijai, tādējādi, mēģinot iezīmēt viņa netradicionālo projektu un performanču vietu pasaules mākslā.

Bakalaura darba „Humānisma izpausmes dāņu tēlnieka Jensa Galšeta darbos” mērķis ir noskaidrot, kādas humānisma izpausmes jaušamas mākslinieka darbos. Lai īstenotu izvirzīto mērķi, darba gaitā tiks izpētīti Latvijas bibliotēkās un interneta resursos pieejamie materiāli par humānismu un Dānijas bibliotēkās un interneta resuros pieejamie materiāli par dāņu tēlnieku Jensu Galšetu un viņa mākslu, kā arī tiks izstrādāti jautājumi intervijai ar mākslinieku. Balstoties uz iegūto informāciju, tiks izanalizētas nozīmīgākās mākslinieka skulptūras, performances un projekti. Sākot darbu tika izvirzīta hipotēze, ka Jensa Galšeta mākslā paustās humānisma idejas vairāk saistītas ar humānismu kā apzinātu principiālu dzīves un ētikas uzskatu.

Bakalaura darba teorētiskā daļa balstīta informācijā, ko sniedz Latvijas bibliotēkās pieejamās jaunākās vēstures, kultūras vēstures un ētikas vēstures grāmatas, interneta resursi latviešu, angļu, dāņu un krievu valodā par humānismu, tā rašanos, vērtību sistēmu un nozīmi mūsdienu pasaulē. Lai arī Jens Galšets minams kā viens no nozīmīgākajiem 20. gadsimta māksliniekiem Dānijā, tomēr zinātniskās literatūras par viņa dzīvi un darbiem ir salīdzinoši maz – tikai viena Dānijas bibliotēkās pieejamā Ērika Meistrupa (*Erik Meistrup*) grāmata, tādēļ darba pētnieciskā daļa par J. Galšetu un viņa mākslu, galvenokārt, balstīta interneta publikācijās, kas atrodamas J. Galšeta veidotajā mājas lapā www.aidoh.dk - „*Māksla, kas aizstāv humānismu*” (no angļu val. - *Art in defense of Humanism*). Tāpat pētnieciskajā darbā izmantota arī dažāda uzziņas literatūra un citi avoti, piemēram, informatīvā brošūra „*Et Krucifiks om retten til prævention*” un telefonintervija ar Jensu Galšetu.

Bakalaura darbs „Humānisma izpausmes dāņu tēlnieka Jensa Galšeta darbos” sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā izklāstīts jēdziena „humānisms” skaidrojums un tā attīstītība

līdz pat 21. gadsimta sākumam, sniedzot ieskatu humānismā paustajai cilvēka izpratnei un humānisma izpausmēm mākslā. Otrajā nodaļā piedāvāts ieskats dāņu tēlnieka Jensa Galšeta dzīvē un daiļradē, liekot uzsvaru uz laika periodu no 1992. gada, kad top nozīmīgākās mākslinieka skulptūras, mākslas performances un projekti. Savukārt trešajā nodaļā analizētas humānisma izpausmes tēlnieka J. Galšeta mākslas darbos, dodot konkrētu darbu piemērus un izklāstot paša mākslinieka uzskatus par savu māksliniecisko darbību un tajā paustajām idejām.

1. Jēdziens „humānisms” un tā attīstība

Jēdziens „humānisms” [< lat. *humanus* - cilvēcis]³ līdz pat mūsdienām ir pārlieku izplūdis, neskaidrs un grūti tverams. Šis jēdziens lietots jau senajā Romā 3. un 2. gadsimtu mijā p. m. ē., nozīmē, kas nedaudz atšķiras no tagadējā pielietojuma. Tādēļ runājot par humānismu, jāņem vērā, ka to var aplūkot, pirmkārt, kā specifisku renesanses laikmeta Rietumeiropas garīgo strāvojumu, sabiedrības kustību un literatūras virzienu 14., 15. un 16. gadsimtā, kas uzstājās pret viduslaiku reliģisko fanātismu, feodāļu savstarpējām cīņām un personības apspiešanu, pievēršoties antīkās pasaules kultūrai un apgūstot to, galvenokārt, pēc oriģinālavotiem sākotnēji latīņu, bet kopš 15. gadsimta otrās puses arī sengrieķu valodā. Tādējādi humānisms tiek atspoguļots gan kā kultūras ideāls, gan kā audzināšanas ideāls, kas ir pārmantots no senajiem grieķiem un joprojām pastāv sabiedrībā līdz pat visjaunākajiem laikiem. Šī audzināšana tiecas uz garīgi un fiziski stipru un veselu cilvēku. Un otrkārt, par humānismu var runāt kā par pasaules uzskatu, kam cauri strāvo mīlestība un cieņa pret cilvēkiem un rūpes par viņu labklājību. Šeit var runāt par humānismu kā par vispārīgu apzīmējumu tādām idejām, kas Jauno laiku vēsturē uzstājušās pret fanātismu un dogmatismu, pret kariem, pret spīdzināšanu tiesās, par iecietību cilvēku savstarpējās attiecībās, tādējādi atspoguļojot humānismu kā apzinātu principiālu dzīves un ētikas uzskatu. Tie ir iemesli, kādēļ par humānisma idejām viduslaiku beigās un renesansē nevajadzētu spriest tā, kā tas tika darīts 19. gadsimtā, kad šīs idejas tiecās iemiesot cilvēku savstarpējās attiecībās. Humānismu mēdz identificēt arī ar laicīgās filozofijas tradīciju, kas esamības centrā liek cilvēku, nevis Dievu. Viduslaikos cilvēku uzskatīja par Dieva radību, par grēcinieku, kas alkst atpestīšanas, un arī par baznīcas locekli. Humānisti aplūkoja cilvēku ārpus šīm saitēm, meklēja tā individuālās iezīmes, personas pašcieņu un brīvību. Tomēr humānismu nedrīkst reducēt uz kādu vienu tā aspektu, jo humānisms savā attīstībā radīja lielu ideju daudzveidību. Jaunā domāšana ģenerēja visai pretrunīgus uz tās pamata izdarītos secinājumus. Humānisms kā ētikas kategorija izceļ cilvēka vērtību un nozīmi, balstoties uz tādiem universāliem jēdzieniem, kā taisnīgs un netaisnīgs, pareizs un nepareizs un tml. Kā filozofijas kategorija, humānisms ir cieši saistīts arī ar racionālismu, kas tāpat kā humānisms noraida transcendentālus (*relīgiskus, nepierādāmus*) pasaules kārtības un cilvēka lomas pasaulē skaidrojumus. Humānismā būtu velti meklēt kādus pamatus ārpus cilvēka paša. Jau pats termins norāda, no kā tas izaug. Varētu teikt, ka tā ir gara autonomijas apzināšanās. Tas nav kāds universāls pāri par cilvēku esošs gars, bet pašā cilvēkā par īstenību pārtapušais gars. Citiem vārdiem – cilvēks kā patstāvīgs gara nesējs un garīga būtne stāv humānisma centrā. Turklāt humānisms skaidro, ka

³ *Svešvārdu vārdnīca*. 2. izd., pārstrād. un Sv420 papild. Rīga : Liesma, 1978, 303. lpp.

ne Dievs, ne kāda absolūta ideja vai substance, bet tikai pats cilvēks ir pasaules un sabiedrības kārtības vienīgais noteicējs. Un tomēr tas nenozīmē, ka humānisms būtu pielīdzināms ateismam⁴, jo tas pieļauj, ka atsevišķu cilvēku dzīvē reliģijai un ticībai var būt nozīme kā dzīves vērtībai, tā arī morāles un ētikas pamatam. Humānisms nav kāds ideju kopums ar precīzām aprisēm, un vēl jo mazāk – kāda noslēgta filozofija vai filozofiska sistēma, bet gan brīva, atklāta, dinamiska un apzināta cilvēku darbība kultūras jomā. Prasība pēc cieņas pret indivīdu tika saistīta ar visas cilvēka dabas un viņa radīto vērtību apstiprināšanu, vēlmi aizstāt hierarhiski organizēto viduslaiku garīgo sistēmu ar individuālismu un indivīdu sakariem kosmopolītisma garā.⁵

Pat šaurā nozīmē izprastais humānisms pārsteidz ar savu mainīgo raksturu. Humānistus vienoja nevis kāda „filozofija”, bet visai noteiktu iemaņu apgūšana un attīstīšana – spēja izprast un interpretēt antīkos tekstus, sākumā latīņu valodā sarakstītos traktātus, vēlāk – arī sengrieķu autoru darbus. Humānisms bija zinātniska sengrieķu filozofu un latīņu klasiķu, kā arī seno baznīctēvu darbu studijas pašas studēšanas dēļ, tādejādi latīņu un sengrieķu valodā sarakstītie antīko autoru un baznīctēvu teksti kļuva par humānistu autoritāti - viņi apguva klasisko mantojumu un klasiskās valodas, ievadīja pedagoģiskās reformas un pārmaiņas kultūrā, kas 15. un 16. gadsimta izplatījās visā Eiropā. Par vēl vienu humānisma panākumu uzskatāma oratora mākslas atklāšana jeb, precīzāk, jauna interese par tās iespējām. Humānisti radīja kritisku vēstures zinātnei, ieviesa grāmatu iespiešanu ar pārvietojamiem burtiem. Tautas valoda nostājās līdzās latīņu valodai, pamazām izspiežot to no literatūras un politikas. Ceļš uz priekšu veda caur pagātni. Senatnes kultūras labāko autoru darbus vērtēja augstāk par laikabiedru radīto. Tāpēc humānisti nežēloja pūles, lai atbrīvotu tekstus no pārrakstītāju kļūdām (šo procesu nosauca par „tekstu kritiku”), interpretējot neskaidras vietas tekstā. Sevi atjaunojot, humānisti norādīja, ka viņi nodarbojas ar *conditio humana* (cilvēka esības nosacījumu) izziņu. Humānisms kļuva par kultūras prakses veidu, kas vairāk balstījās uz filoloģiju, nekā uz filozofiju, drīzāk uz tekstu kritiku, nekā uz sabiedrības kritiku. Tikai 19. gadsimtā, balstoties uz paša laikmeta jēdzieniem – *humanitas* (cilvēkam piemītošās augstās garīgās kultūras nozīmē) un *studia humanitatis* – terminu, kas apzīmēja jaunu humanitāro disciplīnu kompleksu, kas tika pretstatīts *studia divinitatis*, humānismam tika ieviests šaurāks apzīmējums „renesanses laika humānisms” (renesanses humānisms). Tādejādi humānisma

⁴ *Ateisms* [fr. *atheisme* < gr. *atheos* bezdieva-] – bezdievība, kas balstās uz zinātnei; Dieva un visāda veida pārdabisku spēku esamības noliegšana, atteikšanās no reliģiskiem ticējumiem. No grām.: *Svešvārdu vārdnīca*. 2. izd., pārstrād. un Sv420 papild. Rīga : Liesma, 1978, 77. lpp.

⁵ Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 191. lpp.; Rubenis, Andris, red. Juris Goldmanis. *No renesanses pavasara uz humānisma rudenī*. Rīga : Latvijas Mākslas akadēmija, 2008, 258. lpp., Humanism. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 15. martā]. Pieejams: <http://en.wikipedia.org/wiki/Humanism>

kustība ir renesanses fenomena visaptverošākā daļa, kas sākotnēji izvērsās zinātnisko studiju jomā. Agrīnā humānistu kustība radās Itālijā 14. gadsimtā un turpmākajos gadsimtos tā vai citādi skāra Eiropas attīstītās valstis. Laikmeta un nacionālo īpatnību variēta, humānistu kustība saglabā humanitāru studiju (*studia humanitatis*) ievirzi, kad to uzsāka par *oratores* un *poetae* dēvētie mācītie vīri, kuri intensīvi nodevās senās romiešu literatūras un tās stila formu apguvei, lai literāro tagadni paceltu līdz senatnes augstumiem. Sholastiskās teoloģijas vietā ar tās pagurušo, no dzīves un cilvēka attālināto gremdēšanos vārdā un Aristoteļa⁶ filozofijā, nāca izaicinošs cilvēka vērtības un dzīves intensitātes apliecinājums. Aizsākās grieķu kultūras pielūgsmē, Platona⁷ un citu domātāju darbu tulkošana un laikmets, kuram dots renesanses apzīmējums. Senatne tika atklāta visās gara darbības jomās un pretstatīta viduslaiku pasaulei, kā rezultātā arī dzima jauns, humānistiskais izglītības ideāls.⁸

Pats vārds *humanitas* pirmo reizi parādās 85. g. p. m. ē. kāda nezināma retora sacerējumā, ar to saprotot līdzcietību, īpaši – uzvarētāja attieksmi pret uzvarēto. Cilvēcība bija mežonības un nežēlības pretstats. *Humanitas* bija saistīts ar citiem tipiski romiskajiem tikumiem: maigumu, žēlastību, labvēlību – īpašībām, ko kultivēja dižciltīgie romieši. Pateicoties Ciceronam⁹, šis vārds iemantoja popularitāti, jo viņš to padarīja par civilizācijas izteicēju. Svarīgi minēt, ka termins *humanitas* iemantoja divējādu nozīmi: tas bija gan sociāls tikums, gan arī individuāls izglītības ideāls; tas vienlaikus izteica attieksmi pret līdzcilvēkiem un izvirzīja augstākās cilvēciskās esības normas, kuras īstenojot indivīds nonāk pats pie sevis. Arī Cicerons izvirzīja prasību pēc garīgās izglītības kā *humanitas* pamata. Viņam izglītība vispirms nozīmēja to spēju attīstību, kas paceļ cilvēku pāri dzīvniekiem, proti, saprātīgās runas iemaņu veidošanu un dzejnieku, vēsturnieku, filozofu darbu (pirmkārt jau grieķu)

⁶ Aristotelis (*Aristotelēs*; 384. g. p. m. ē. – 322. g. p. m. ē.) – sengrieķu zinātnieks un filozofs, kurš definēja arī mūsdienu izpratni par dabiskajām tiesībām: dabiskās tiesības kā nerakstītas vienmēr un visur spēkā esošas tiesības (vienlīdzība, brīvība, tiesiskums), kam rakstītās tiesības ir jāpieskaņo. Aristoteļa uzskati iedvesmoja Akvīnas Tomu, kurš sengrieķu filozofa uzskatus pārveidoja atbilstoši katolicisma dogmām. No interneta resursiem: Aristotelis. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Aristotelis>

⁷ Platons (ap 427. g. p. m. ē. – ~348. g. p. m. ē.) – Senās Grieķijas filozofs, rakstnieks un Atēnu akadēmijas dibinātājs. Platons bija pirmais domātājs, kurš nošķīra filozofiju kā atsevišķu priekšmetu un metodi, kas atšķiras no citām pieejām, tādām kā rētorika un dzeja. No interneta resursiem: Platons. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://www.satori.lv/autors/236>

⁸ Lasmane, Skairīte. *Rietumeiropas ētika no Sokrata līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 63. lpp.; Rubenis, Andris, red. Juris Goldmanis. *No renesanses pavasara uz humānisma rudeni*. Rīga : Latvijas Mākslas akadēmija, 2008, 258. – 259. lpp.; Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 191. lpp.; Humānisms. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Humānisms>

⁹ Marks Tullijs Cicerons (*Marcus Tullius Cicero*, 106. g. p. m. ē. – 43. g. p. m. ē.), Senās Romas filozofs, valstsvīrs, jurists, literāts, politikas teorētiķis un Romas likumu izstrādātājs. Cicerons tiek uzskatīts par vienu no izcilākajiem Romas oratoriem un prozas stilistiem. No interneta resursiem: Cicerons. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Cicerons>

studijas, kas cilvēku no primitīvā eksistences līmeņa paceļ augstākā esības pakāpē. Studiju mērķis – nevis izziņa izziņas dēļ, bet zināšanu apgūšana, lai uzlabotu cilvēku.¹⁰

Humānisti aizstāvēja *studia humanitatis* (zinātni par cilvēku) jeb *brīvo mākslu studijas* – mācību kursu, kas bija rodams jau viduslaikos, un kas sevī iekļāva septiņas brīvās mākslas (*septem artes liberales*): pirmās trīs veidoja *trīviju* (gramatika, retorika un dialektika), nākamās četras – *kvadrīviju* (aritmētika, ģeometrija, astronomija un mūzika), pēc kuru apgūšanas tika piešķirts zinātniskais grāds *magister artium*. To vienmēr uzskatīja par sagatavošanās posmu augstākās zinātnes – teoloģijas – studijām, kas nodarbojās ar *studija divinatis*. Arī humānistu darbības lauks bija *studia humanitatis*, taču humānisti atteicās iet tālāk, proti, pāriet pie teoloģijas studijām. Ar šo terminu kopš Tomazo Perentučelli¹¹ paaudzes laikiem apzīmē cilvēkus, kas nodarbojas ar precīzi iezīmētu kanonizētu priekšmetu loku – morālo filozofiju, gramatiku, retoriku, vēsturi un poēziju, kam pamatus ielika Frančesko Petrarka¹². Paši humānisti savu darbību saistīja ar to, ko jau Cicerons bija saucis par *studium humanitatis*. Kopumā humānistu *curriculum* ietvēra sevī piecas disciplīnas: ētiku, poētiku, vēsturi, retoriku un gramatiku. Ētikas izcelšana bija saistīta ar to, ka tā izzina atšķirības starp pareizo un nepareizo, labo un ļauno, un tieši šīs spējas atšķir cilvēku no dzīvnieka. Poētika un vēsture bija sava veida lietišķās ētikas joma, kas piedāvāja labus piemērus, kuriem skolniekam bija jāseko, un sliktus, no kuriem vajadzēja izvairīties. Savukārt retorika un gramatika tika aplūkotas kā „humānas” tāpēc, ka tās nodarbojās ar runas mākslu, bet valoda deva iespēju cilvēkam atšķirt labo no ļaunā. Humānisti bija pārliecināti, ka tikai dziļas valodas zināšanas dod iespēju pieņemt atbilstīgus tikumiskus lēmumus, kas savukārt nodrošina atbildīgu rīcību. Tāpēc humānisti velējās kļūt par līdzpilsoņu padomniekiem sabiedriskajā un privātajā sfērā, arī nākamo valdnieku audzinātājiem galmā. Tas bija kas jauns, jo audzinātājs vairs nebija nedz garīdznieks, nedz jurists vai mediķis, bet izglītības elites pārstāvis. Tāpēc humānisti prasīja pasaules varenos uzņemties *liberalitas* [lat. val. – dāvinājums, augstprātība] un *magnificentia* [lat. val. - lieliskums, cildenums] pienākumus – kļūt par plaša vēriena un lieliskiem cilvēkiem mecenātisma un labdarības jomā. Turklāt *studia humanitatis* priekšmetu

¹⁰ Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 192. – 193. lpp.

¹¹ Tomazo Perentučelli (*Tommaso Parentucelli*, 1397 – 1455) – Romas pāvests no 1447. gada 6. marta. No interneta resursiem: Pope Nicholas V. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Pope_Nicholas_V

¹² Frančesko Petrarka (1304 - 1374) – Itālijas agrās renesanses dzejnieks, domātājs, Eiropas humānisma kultūras dibinātājs, zinātnes pamatlicējs (klasiskā filoloģija). Augstu vērtēja antīko pasauli ar tās sasniegumiem. Savus darbus rakstīja pārsvarā latīņu valodā, tādejādi attālinoties no tautas masām, kas runāja itāļu valodā. No interneta resursiem: Frančesko Petrarka. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://www.liis.lv/paslit/Literatura/24/24teksts.html>

studijas viņi uzskatīja par intelektuālās baudas un cilvēka cieņas augstāko izpausmi, dzīvesveidu, kas papildīts ar tikumisku aktivitāti. Renesanses zinātnieki bija daudz sekulārāki un viņu interešu loks bija plašāks, jo viņi bija atraduši daudzus senos manuskriptus, kā arī paaugstinājuši to studiju prasmī. Humānistu metode nebija tikai salīdzināšana un kopsavilkumu veikšana, jo viņi vērsās tieši pie pirmavotiem. Turklāt *studia humanitatis* izglītības mērķis ir *homo humanus*, kas ētiskās un estētiskās kvalitātes apvieno harmoniski sabalansētas personas tēlā. Ar šo jēdzienu saprata to lietu, kas veido cilvēka gara veselumu un pilnību, cītīgu izpēti. *Studia humanitatis* tika sasaistītas ar „brīvo laiku”, kas jāaizpilda ar cēlām nodarbībām pretstatā kalpošanai un sabiedriskās dzīves lietām. Lorenzo Valla¹³, savukārt, izvirzīja piecus nosacījumus, kuriem jāveicina zinātniskās nodarbības: saskarsme ar izglītotiem cilvēkiem, grāmatu pārpilnība, ērta uzturēšanās vieta, brīvs laiks un dvēseles miers, kas sagatavotu dvēseli, lai to varētu aizpildīt ar zināšanām un gudrību. Tādēļ Florencē lielu popularitāti ieguva Marsilio Ficīno¹⁴ dibinātā *Platona akadēmija*, kas kļuva par zinātnieku un humānistu centru, apvienojot neformālā grupā visus, kas interesējās par Platona filozofiju. Šī akadēmija nebija vienīgais tāda veida studiju centrs. Arī bagātais tirgonis Antonio Alberti savā villā, ko vēlāk nodēvēja par *Paradiso*, radīja vidi visiem, kas interesējās par garīgām lietām un valodām, gluži tāpat Luidži Marsilji (*Luigi da Marsigli*) izveidoja *Sancto Spirito* baznīcu par jaunās izglītības draugu centru, kurā humānisti diskutēja par morāles un filozofijas jautājumiem. Milzīgu nozīmi ieguva arī humānistu savāktās privātās bibliotēkas, piemēram, Petrarkas bibliotēkā pirmajā vietā bija Cicerona un Senekas¹⁵ darbi, Piko della Mirandola¹⁶ bija savācis 1160 darbus. Turklāt kāda humānista privātā bibliotēka bija pamatā vienai no svarīgākajām laikmeta grāmatu krātuvēm *Bibliotheca Vaticana*. Līdz ar to humānistu kustības galvenais orientieris bija antīkā kultūra un dzīvesveids, senās valods, filozofija, dialogu stils, reizēm pat apģērbs, manieres un galda kultūra. Tas viss kļuva par citādas domāšanas un dzīvesveida stilu, kas novērās no tradicionāliem sholastiķu disputiem. Atklājās, ka Svētie Raksti, Aristoteļa metafizika un ētika nav vienīgais gudrības avots. Visa antīkā kultūra ir atdarināšanas vērta. Bokačo sarakstītajā Petrarkas biogrāfijā, kurā izceltas

¹³ Lorenzo Valla (*Lorenzo Valla*, 1406 – 1457) – Itāļu humānists, filozofs, orators un pedagogs. Ap 1430. gadu Valla pierādīja tā dēvētā „Konstantīna dāvinājuma” viltojumu, atklājot, ka šis darbs ir sarakstīts nevis Konstantīna I laikā (4.gs.), bet gan 8. gadsimtā. Ap 1431. gadu sarakstījis traktātu „Par naudu kā patieso labumu”. No 1448. gada sekretārs pāvesta galmā. No interneta resursiem: Lorenzo Valla. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Lorenzo_Valla

¹⁴ Marsilio Ficīno (*Marsilio Ficino*, 1433 – 1499) – viens no ietekmīgākajiem itāļu humānisma filozofiem, astrālogs, kā arī Platona akadēmijas vadītājs. No interneta resursiem: Marsilio Ficino. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Marsilio_Ficino

¹⁵ Seneka (*Lucius Annaeus Seneca*, 4. g. p. m. ē. – 56. g. m. ē.) – nozīmīgs romiešu filozofs, dramaturgs un valstsvīrs. No interneta resursiem: Seneka. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Seneka>

¹⁶ Piko della Mirandola (*Count Giovanni Pico della Mirandola*, 1463 – 1494) – Itāļu renesanses filozofs, sarakstījis „Renesanses manifestu”. No interneta resursiem: Pico della Mirandola. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Pico_della_Mirandola

Petrarkas zināšanas un talants, īpaši uzsvērts, ka viņš ir tik labi apguvis Cicerona runas manieri un Senekas dzīvesveidu, ka viņu ar pilnām tiesībām var atzīt par tiem līdzīgu. Antīkā kultūra humānistiem zināmā mērā aizstāja Svētos Rakstus, bīstami tuvodamās to lomai.¹⁷

Par „pirmajiem humānistiem” mēdz dēvēt senos romiešus, kas sāka radoši apgūt grieķu garīgās vērtības un operēt ar visai ietilpīgo vārdu *humanitas*, kas antīkajā pasaulē izteica cilvēka ideālu. *Humanitas* tradīcijas Grieķijā, no vienas puses, tika saistītas ar audzināšanu (*paideia*), no otras, - ar cilvēku mīlestību (*philanthropia*). Grieķiem ļaužu kopienas un jebkuras individualitātes attaisnojuma pamatā bija audzināšana, tās mērķis – attīstīt cilvēkā to, kas viņu atšķir no dzīvniekiem, proti, prātu (*logos*) un saprātīgo runu. Īsokrats¹⁸ 4. gs. p. m. ē. norādīja, ka grieķis no barbara atšķiras nevis ar izcelsmi, bet ar audzināšanu, izkoptu domāšanu un runu. Pārliecinātspējīgā runa ir apvienojusi sabiedrībā atsevišķos cilvēkus, nodibinājusi pilsētas, izdevusi likumus, iemācījusi amatniecību un mākslu, t.i., visa kultūra un civilizācija būtībā balstās uz *paideia*. Tikai izglītība, ar ko grieķi lepojās, paver ceļu uz augstāko cilvēcību – tādu eksistences formu, kurā cilvēks spēj īstenot savu patieso būtību. *Paideia* būtībā nozīmēja domas un vārda audzināšanu – filozofiju, kas meklē patiesību, un retoriku, kas meklē pārliecināšanas ceļus. Filozofi pretendēja uz īsteno retoru godu, retori – uz patieso filozofu godu. Savukārt, *philanthropia* jeb cilvēkmīlestība izsaka pozitīvu attieksmi pret līdzcilvēkiem, neņemot vērā to, vai cilvēki ir ieguvuši izglītību vai nav. Cilvēkmīlestība sākotnēji bija raksturīga dievu un pusdievu attieksmei pret cilvēku un tikai vēlāk to attiecināja uz cilvēku savstarpējām attiecībām. Šis jēdziens nozīmēja aktīvu palīdzību tuvākajam un gatavību šo palīdzību sniegt. Savukārt stoicisms padziļināja domu par visa cilvēku dzimuma sākotnējo saistību, paceļot cilvēkmīlestību līdz ētiskā postulāta līmenim. Otrās stijas pārstāvji, kuri pēc izcelsmes bija grieķi, šo domu tieši pārnēsa uz Romu, vienlaikus arī uzsverot izglītības nozīmi sabiedrībā. Tomēr atšķirībā no grieķiem, kas būtībā centās cilvēku aplūkot izolēti no citiem, abstrahēties no komunikatīvajiem procesiem un kopdzīves formām, romieši īpašu vērību pievērsa cilvēka visciešākajai saistībai ar sabiedrību, jo tikai kā personu kopuma sastāvdaļa cilvēks iemanto savu vietu un nozīmi sociālajā veselumā, un tikai kopdzīvē ar citiem īstenojas cilvēciskums. *Humanum* ir tas, kas atšķir cilvēku no dieviem un no dzīvniekiem. Cilvēks attīsta *humanum* iedīgļus līdz ētiskām

¹⁷ Lasmane, Skaidrīte. *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 64. lpp.; Rubenis, Andris, red. Juris Goldmanis. *No renesanses pavasara uz humānisma rudeni*. Rīga : Latvijas Mākslas akadēmija, 2008, 259. – 260. lpp.; Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 196. – 198. lpp.; Humānisms. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 17. martā]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Humānisms>

¹⁸ Īsokrats (436 – 338) – izcils orators, kuram piedēvē ap 60 runu. Nekad neuzstājās publiski, tikai rakstīja savas runas. Īsokratu centās atdarināt visi vēlākie antīkās pasaules oratori. No interneta: Retorika. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://valoda.ailab.lv/kultura/vesture/kultura/griekija/teksts.htm>

kvalitātēm, no bezjūtīgajiem un nežēlīgajiem dzīvniekiem atšķiroties ar maigumu un labestību. Kaut arī vārds *humanum* norāda uz grieķu ietekmi [< gr. *anthropos* tiešs pārcēlums], jānorāda, ka latīņu autori kopumā cilvēku vērtēja daudz pozitīvāk nekā grieķi. Romieši faktiski attīstīja savu cilvēcības jēdzienu. Humānistiskos principus tālāk attīstīja romiešu stoicisms, īpaši Seneka. Lai gan viņš atzīst, ka pie patiesības var nonākt arī bez filozofijas un literatūras studijām, tomēr uzsver, ka tās sagatavo garu patiesības uztveršanai. Gudrības būtība ir nevis izziņa, bet tikumiska dzīve, un tāpēc studijas ir attaisnotas tiktāl, ciktāl tās veicina tikumiskās nodarbības. Izziņa un zināšanas pašas par sevi ir bezjēdzīgas. Galvenais studiju mērķis – nevis cilvēka intelektuālo spēju, bet gan viņa dvēseles veidošana. Ar zināšanām vien nepietiek – tās jāpārvērš darbībā. Turklāt svarīgs Senekas mācības aspekts bija kosmopolītisms: visi cilvēki dieva priekšā ir vienādi, atrodas vienādi tuvu tam. Tāpēc cilvēkiem kā svēts bija jāpieņem princips: cilvēks cilvēkam ir svēta lieta – visi cilvēki ir tikumiski vienlīdzīgi.¹⁹

19. gadsimtā humānisms ieguva cilvēcības nozīmi, rosinot cilvēci uz humānu attieksmi pret ikvienu indivīdu. Un tā kā humānisms ir saistīts ar zinātnes un kultūras tradīcijām, tad tā idejas labi iekļaujas mūsdienu izglītības procesā, rodot kopsaucējus gan ar tradicionālajām nostājām ētikā, gan arī ar vismodernākajām zinātnes atziņām. 21. gadsimtā humānisms ir kļuvis par tādu ideju sistēmu, kurā faktiski nav vietas 19. un 20. gadsimtu Eiropas nacionālismam un nacionālajām nesaskaņām, jo humānisms ir veidojies kā universāla, uz visu cilvēci orientēta mācība, turklāt laikmetā, kad vēl nepastāvēja nacionālas valstis. Nevienam mūsdienu Eiropas politiķim, ja vien viņš nav kādas ekstravagantas dogmas fanātiķis, nav motivācijas uzstāties pret tautu sadarbību, kas tiek veidota humānisma ideju ietvaros. Turklāt kā jau minēts iepriekš, Romā lietotais jēdziena „humānisms” skaidrojums nedaudz atšķiras no šī termina mūsdienu pielietojuma, tādejādi, nevis renesanses laikā lietotais humānisma skaidrojums, bet gan tieši jauno laiku skaidrojums daudz labāk saskaņojas ar šā vārda mūsdienu izpratni. Tādēļ humānisma kustības attīstībā nozīmīgs ir 2002. gads, kad Starptautiskajā Humānistu un Ētikas Apvienības (*International Humanist and Ethical Union – IHEU*²⁰) ģenerālasamblejā vienbalsīgi tika pieņemta „Amsterdamas deklarācija” (*Amsterdam*

¹⁹ Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 191. – 193. lpp.

²⁰ *Starptautiskā Humānistu un Ētikas Apvienība (jeb IHEU)* ir galvenā organizācija (jeb aizsargorganizācija), kas ietver sevī humānistu, ateistu, racionālistu, skeptiķu un citas līdzīgas organizācijas. *IHEU* dibināts 1952. gadā Amsterdamā kā demokrātiska apvienība, kuras pakļautībā ir vairāk nekā 100 dalīborganizācijas 40 pasaules valstīs. *IHEU* nākotnes vīzija ir humāna pasaule, pasaule, kurā tiek respektētas minoritāšu cilvēktiesības un ikviens cilvēks tiek cienīts. *IHEU* mērķis ir izveidot un pārstāvēt vispasaules humānistu kustību, kas aizstāvētu cilvēktiesības un sekmētu humānistu vērtību nostiprināšanos visā pasaulē. No interneta resursiem: International Humanist and Ethical Union. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 5. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/International_Humanist_and_Ethical_Union

Declaration), kurā tika definēts oficiālais termins „Humānisms” formulējums, ko oficiāli atbalsta visas Starptautiskās Humānistu un Ētikas Apvienības dalīborganizācijas:

- Amerikas Humānistu Asociācija (*American Humanist Association*),
- Lielbritānijas Humānistu Asociācija (*British Humanist Association*),
- Austrālijas Humānistu Biedrības Padome (*Council of Australian Humanist Societies*),
- Laicīgā Humānisma Padome (*Council for Secular Humanism*),
- Homoseksuāļu Humānistu Asociācija (*Gay and Lesbian Humanist Association*),
- Norvēģu Humānistu Asociācija (*Human-Etisk Forbund, the Norwegian Humanist Association*),
- Kanādas Humānistu Asociācija (*Humanist Association of Canada*),
- Īrijas Humānistu Asociācija (*Humanist Association of Ireland*),
- Indijas Humānistu Apvienība (*Indian Humanist Union*).²¹

Ar šo deklarāciju noraidītas jebkādas dogmas, bet tās sekotājiem tiek lūgts ievērot Starptautiskās Humānistu un Ētikas Apvienības humānisma pamatprincipu (*IHEU iekšējie statūti*): „*Humānisms ir demokrātisks un ētisks dzīves uzskats, kas apstiprina, ka cilvēkiem ir tiesības un pienākums uz jēgpilnu dzīvi. Balstoties uz gara ētikas pamatvērtībām un brīvo pētījumu par cilvēka potenciālajām spējām, humānisma galvenais mērķis ir cilvēciskākas sabiedrības veidošana. Humānisms nav teisma*²² *mācības paveids, turklāt tas neatbalsta visu pārdabisko.*”²³ Šīs kustības deklarācija uzsver, ka vārds „Humānisms” rakstāms ar lielo burtu, lai to tādejādi varētu nošķirt no iepriekšminētā renesanses humānisma un citām līdzīgām kustībām. Mūsdienu humānisms atbalsta cilvēcisku un ētisku rīcību, kā arī cīnās par taisnīguma ievērošanu pasaulē, savukārt negatīvi attiecas pret pseidozinātnēm un māņticību. Mūsdienu izpratnē par Humānistiem sevi dēvē aptuveni 3 – 5 miljoni pasaules iedzīvotāju, kopumā pārstāvēt 31 valsti.

²¹ Amsterdam Declaration. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 5. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Amsterdam_Declaration_2002

²² *Teisms* [< gr. *theos* dievs] – reliģiska mācība par dievu, kuru iedomājas kā sevišķu, ar prātu un gribu apveltītu būtni, kas radījusi pasauli un vada to. teisms ir naidīgs zinātnē, nav savienojams ar zinātnisko pasaules uzskatu. Savukārt deisms [fr. *deisme* < lat. *deus* dievs], kas bija 17. un 18. gadsimtā izplatīta reliģiski filozofiska mācība, pieļāva, ka Dievs eksistē tikai kā pasaules pirmcēlonis, un pretēji teismam noliedza Dieva kā personības esamību un viņa iejaukšanos dabas un sabiedrības dzīvē (brīnumi, atklāsmes). No grām.: *Svešvārdu vārdnīca*. 2. izd., pārstrād. un Sv420 papild. Rīga : Liesma, 1978, 136., 700. lpp.

²³ Humanism (life stance). [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 5. aprīlī]. Pieejams: [http://en.wikipedia.org/wiki/Humanism_\(life_stance\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Humanism_(life_stance))

1.1. Humānisms un vērtību pārvērtēšana laiku lokos

Mēs dzīvojam laikā, kad dzīves jēgas meklējumi ieguvuši sevišķu lielu nozīmi, laikā, kas cilvēku apziņā ir uzplēsis daudzas sāpīgas brūces, radot apjukumu un neizpratni par pasauli un notiekošo tajā. Tie ir jautājumi, kas kaut kādā veidā saistīti ar dzīves jēgu un vērtību sistēmu. Cilvēku sejās tagad redzams drudžains nemiers, kas savu izlīdzinājumu var atrast tikai nonākot pie kāda saprātīga, uz vērtībām balstīta dzīves uzskata. Nevienš neapstrīd, ka meklējumu ceļi visos laikos ir bijuši visai sarežģīti un pilni nejaušību un pārpratumu, tomēr visnozīmīgākais šajos meklējumos ir cilvēciskās vērtības, kas veidojušās jau gadu simtos, un ar kurām sastopas ikviena personība. Tādejādi pasaulē iezīmējas divi tradicionālie meklējuma ceļi un viens no tiem saistīts ar kristietību. Kristietība savos dažādajos izpausmes veidos ir ieņēmusi nozīmīgu vietu pasaules reliģiju vidū, tomēr ar katru gadu desmitu cilvēki arvien vairāk atsvešinās no tās. Kristietības pārdabīgā pasaule modernajam cilvēkam ir nesaprotama, tā ir kā neaptverams noslēpums. Eiropas cilvēka atraisīšanos no kristietības nav varējuši aizkavēt ne dialektiskās teoloģijas bargie sodi, ne liberālās teoloģijas mīlestības apliecinājumi. Savukārt otrs meklējuma ceļš iezīmējas ar pilnīgu distancēšanos no pārpasaulīgā un absolūtu dzīvi laicīgajā, šodienas pasaulē. Tas ir ceļš, kuru ejot, jūtami mēģinājumi apmierināt modernā cilvēka prasības pēc – vienmēr vairāk dzīves, vairāk realitātes. No šī pēdējā virziena izaug parādība, ko apzīmē ar terminu humānisms, kas īpaši attīstījās renesanses laikā, kad notika svarīgāko vērtību pārvērtēšana.

Humānisti distancējās no viduslaiku pasaules uztveres, kurā Dievs – visa esošā Radītājs un Kungs – bezgalīgi stāvēja pāri savai kalponei dabai un savam vergam – grēcīgajam un nevarīgajam cilvēkam, kura dzīve noritēja cerībās uz Dieva žēlastību un bailēs no Dieva soda. Humānistu no jauna izstrādātajā pasaules ainā Dievs neeksistēja bez dabas, viņš nerada to pēc savas gribas „no nekā”, bet mūžīgi piepilda dabu ar sevi, apgaro, nosaka tās jēgu, skaistumu un likumsakarības. Dievs būtībā kļuva par dabas prātu. Tādejādi viduslaiku reliģiozitāte neizzuda pilnībā, turklāt bez tās nav iespējams izprast arī humānistu attieksmi pret to. Humānisti tiecās spiritualizēt reliģiskās attiecības un nepiešķīra lielu nozīmi kulta ārējai formai. Viņi norādīja, ka cilvēka reliģiskajā pozīcijā izšķirīga loma ir iekšējai apziņai, nevis baznīcas priekšrakstu izpildīšanai. Renesanses laikmetā kristīgās reliģijas interpretācijā tika uzsvērts ētiskais moments, un tāpēc humānistiskā kristioloģija uzsvēra Kristus cilvēcisko dabu – cilvēkam jācenšas atdarināt „dzīves skolotājs” (*vitae magister*). Kristīgie humānisti, salīdzinot kristietību ar citām monoteistiskām reliģijām, izvirzīja prasību pēc reliģiskās tolerances. Visas lielās reliģijas – jūdaisms, kristietība, islāms – ir vienādi attaisnotas. Humānisma ideju izplatība 16. gadsimtā lielā mērā sagatavoja un veicināja reformācijas

kustību rašanos. Balstoties uz atziņu par cilvēka gara brīvību un personības neatkarību, dzima dažādas reformācijas mācības (piemēram, luterānisms, kalvinisms), kas aicināja atmest vecās reliģiskās dzīves normas un meklēt jaunas, pilnīgākas. Zīmīgi, ka daudzi humānisti (piemēram, Roterdamas Erasms²⁴), kaut arī paši savos darbos bija asi kritizējuši baznīcu, tad, kad jau atklāti izpaudās šķelšanās starp veco un reformēto baznīcu, nostājās pirmās pusē. Erasms žēlojās par strīdiem baznīcā, šķelšanos un nemieru pasaulē. Visi reformācijas vadītāji (Cvinglijs, Melanhtons, Kalvins), izņemot Luteru, nāca no humānistu vidus. Reformācija mantoja humānistu sparū, aizrautību un enerģiju. Turklāt humānisti uztvēra viduslaiku aristotelismu kā neauglīgas filozofija iemiesojumu, kurai nav nekādas nozīmes cilvēku dzīvē un kura savā būtībā ir neauglīgs formālisms. To visu apkopojot, jāsecina, ka renesansei bija raksturīga nepārprotama orientācija uz laicīgo pasauli, kas bija radikāls pretstats viduslaiku ievirzei uz vertikāli orientēto kārtību. Pārorientācija uz zemes dzīvi izraisīja daudzas negatīvas sekas – vienotas reliģiskās ainas zudumu, bailes no jaunā, nedrošības un sašķeltības izjūtu. Pretmets augstprātībai un iedomībai bija kritiens bezdibenī, pretmets ilgām pēc paradīzes bija ceļš uz elli, korumpētajai baznīcai – sirdsapziņas sacelšanās. Renesanse ir saistīta ne tikai ar interesi par antīko kultūru, bet arī ar jaunu, īpašu pasaules uzskatu un pat dzīvesveidu, kuru kopumā dēvē par humānismu.²⁵

Nav iespējams novilkt precīzu laika robežu, kad notika pāreja no viduslaiku uz renesanses kultūru, jo izpratne par pasaules vērtību sistēmu un tās likumsakarībām veidojās gadu desmitu, gadsimtu gaitā, tādēļ tā nespēj īsā laikā pārorientēties uz pavisam pretēju dzīves izpratni. Zināms, ka sākotnēji, t.i., 14. gadsimta sākumā, renesanses idejas attīstījās Itālijā, kur attīstījušās stipras, bagātas pilsētas (Florence, Sjēna, Piza u.c.) un kur tolaik Eiropā sāka atdzimt zinātne. Šajā ziņā īpaši izcēlās Florence. Šeit dzimuši un darbojušies, piemēram, dzejnieks Frančesko Petrarka (*Francesco Petrarca*, 1304 – 1374), gleznotājs un arhitekts Džoto di Bondone (*Giotto di Bondone*, 1267 – 1337), gleznotājs Tomaso Mazačo (*Masaccio*, 1401 – 1428), arhitekts Filipo Brunelleski (*Filippo Brunelleschi*, 1379 – 1446), mākslinieks Lorenco Žiberti (*Lorenzo Ghiberti*, dzimis *Lorenzo di Bortolo*, 1378 – 1455), tēlnieks Donatello (*Donato di Niccolò di Betto Bardi*, 1386 – 1466), rakstnieks un filozofs Nikolo

²⁴ Erasms Roterdamiets jeb Roterdamas Erasms (*Erasmus Roterodamus*, ap 1467 – 1536) – ievērojamākais no t.s. ziemeļu humānistiem. Skaidri apzinājās savu piederību kristīgajam humānismam. Liela nozīme viņa izlabotajam Jaunās Derības tekstam grieķu valodā un tā jaunajam tulkojumam latīņu valodā. Erasms sistematizēja un attīstīja humānistu izstrādātās tekstu kritikas un alegoriskā tulkojuma metodes. Būtiski ietekmējis sava laikmeta valodu. Viņa rediģētais krājums „*Adagia*” (1508) kļuva par visvairāk pārdoto grāmatu, bet daudzas frāzes un parunas – par spārnotiem teicieniem valodā. No grām.: Rubenis, Andris. *Renesanses filozofiski māgiskais reālisms*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 136. – 137. lpp.

²⁵ Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 184. lpp., 219. lpp., 222. – 224. lpp.; Lapiņa, M., D. Blūma un L. Zītāne. *Jauno laiku kultūras vēsture vidusskolām*. Rīga : RaKa, 1999, 55. lpp.

Makjaveli (*Niccolò di Bernardo dei Machiavelli*, 1469 – 1527) un virkne citu renesanses literatūras, poēzijas, glezniecības, tēlotājmākslas, mūzikas, filozofijas, arhitektūras, kā arī dažādu zinātnes jomu atdzimšanas pionieri. Pateicoties lielā mērā tieši šai dižgaru plejādei aizsākās pasaules vērtību sistēmas pārvērtēšana. Tādēļ Florenci nereti dēvē arī par mūsdienu Eiropas māti. Mainoties vērtību sistēmai, kapitālam sāka piedēvēt mazāku nozīmi nekā izcelsmei un personības īpašībām, un tādējādi radot „jauno cilvēku”. Eiropas vēsturē renesanse ir iegājusi ne tikai kā tradīciju laušanas, mākslu un zinātņu uzplaukuma laikmets, bet arī morāles un ētikas pagrimuma, izvirtības, nepieredzēti asiņainu lokālu karu, nodevību un slepkavību laikmets. Turklāt, ja iepriekšējā laikmetā par vērtīgu uzskatīja tikai to, kas bija izgājis cauri kolektīvās atmiņas cenzūrai un iekļāvās tradīcijā, tad renesanse atklāja indivīda radošās darbības augsto vērtību un tradīciju sāka uzskatīt par konservatīvisma izpausmi. Renesanses laikā cilvēks vairs nebija viduslaiku „grēka trauks”, bet gan radības kronis, šīs pasaules vispilnīgākais un skaistākais zieds, kuru Dievs radījis pēc savas līdzības. Gan cilvēks, gan daba ir Dieva radīti, un kā tādi ir pati pilnība, apbrīnas un mīlestības vērti. Lai tuvinātos Dievam, dzīve vairs nebija jāpavada askētismā vai tukšnesī, bet gan bija jānododas daiļradei, cilvēkam bija jāklūst par savas dzīves lielo mākslinieku. Tādējādi atklājumi kļuva par ikdienas dzīves faktu un ātri ieviesās praksē. Taču vienlaikus parādījās arī Fausta – tāda cilvēka tēls, kas par jaunām zināšanām pārdeva savu dvēseli velnam. Līdz ar visām straujajām izmaiņām palielinājās dzīves iracionālā neprognozējamība, ko lielā mērā noteica tehnikas un zinātnes attīstība. Parādījās šķēres, naži, dakšiņas, atslēgas, dzelzs detaļas karietēm, pulksteņi, šaujamieroči, navigācijas instrumenti. „Jaunais cilvēks” demonstrēja savu aktivitāti visās dzīves jomās un orientējās uz katra acumirkļa izmantošanu. Kā alternatīva tam dzima utopiskie sapņi par racionāli organizētām sabiedrībām, kurās tiek izslēgta nejaušības vara. Tādējādi jau atkal notika smaga vērtību pārvērtēšana, un šo procesu ļoti ietekmēja reliģiozā humānisma atdalīšanās no antireliģiozā humānisma. Tādi renesanses humānisti, kā Roterdamas Erasms, Tomas Mors, Piko della Mirandola, kas bija kristiešu humānisti, sludināja, ka cilvēks nav dabas nepieciešamības radīts, tas nav kosmiskās dzīves virpuļa parādība, bet gan ir Dieva radījums un iemieso sevī Dieva tēlu un līdzību. Līdz ar to cilvēkam tika piešķirta iekšēja brīvība, un principā viņš tika stādīts augstāk par dabas un sociālo pasauli. Tāpat arī tika uzskatīts, ka Dievs kļuvis par cilvēku un līdz ar to paaugstinājis cilvēka dabu, ka cilvēka dvēselei ir bezgalīga vērtība un tā ir dārgāka par visiem pasaules dārgumiem. Bet kristietības vēsturē attieksme pret cilvēku ir bijusi ļoti sarežģīta un samudžināta. Kristietību izmantoja arī pret cilvēku. Cilvēks tika pasludināts par grēcīgu būtni, tāpēc viņa dzīves mērķis bija grēku izpiršana un izglābšanās, tādējādi cilvēka daba tika atzīta par nespējīgu būt radošai. Ļaunums nebija atbrīvošanās procesā, drīzāk otrādi, atbrīvošanās bija

svētīga un apliecināja cilvēka kā brīva gara vērtību. Ļaunums slēpās cilvēka sadrumstalotībā, viņa pakļaušanā tādiem pirmsākumiem, kuri pieprasīja pret sevi elkus pielūdzošu attieksmi. Uzplauka politika, saimniecība, tehnika, zinātne un māksla, bet cilvēks bija pazudis un nomākts jaunajā pasaulē. Līdz ar to šādi vērsts humānisms ar laiku noveda pie antihumānisma, kas izpaudās kā netiklība, slepkavības, atriebības alkas, nežēlība, neuzticība, ko pavadīja velnišķīgu kaislību uzliesmojumi. Ārlaulībā dzimuši bērni bija visu kārtu pārstāvjiem, tādejādi izzuda robeža starp kurtizānēm un tikumiskām sievietēm. Romā 1490. gadā bija 6800 ielasmeitu, Venēcijā 1509. gadā – 11 000. No sifilisa nomira daudzas augstu stāvošas personas. Izplatījās pornogrāfiskā literatūra un glezniecība (pat mūķenes klosteros nodevās Bokačo „Dekameronā” lasīšanai). Tādejādi divu vai triju paaudžu laikā radikāli izmainījās gadsimtiem ierastais cilvēku dzīvesveids un notika „visu vērtību pārvērtēšana”. To pavadīja dzīves nenoteiktības apjausma, orientācijas zudums dzīvē, kas izraisīja bailes un masveida histēriju. Bailes alka iemiesoties, un cilvēki steigda meklēt konkrētus vaininiekus – atrast tos, kas „saboja dzīvi”. Dzima bailes no zinātniekiem un zinātnes vispār (zinātnieks – burvis, pār kura plecu glūn sātans), tās jomu aptvēra ezoterisma plīvurs. Zinātnieku darbībai bija raksturīga noslēpumainība, un pašu zinātnieku daudzpusību viņus pietuvināja sātanam kā visu zināšanu avotam. Tad, kad sašķobījās ikdienā ierastais, tas, kurš runā, ģērbjas, domā, lūdz Dievu citādi, izraisīja bailes. Dzima arī naidis pret reliģisko un nacionālo mazākumu – 1349. gada augustā Maincā tika nogalināti 6000 ebreji. Arī naidis pret ķeceriem ir saistāms ar šo masu psihozi. Šo rasu naidu pavadīja arī bailes no burvestībām. Zinātnes un tehnikas progress, kultūras pasaulīgā orientācija mainīja arī ticības Dievam raksturu. Bieži ticība kļuva pat nevajadzīga: Dievam vairs neatradās vietu daudzās valsts teorijās; Dievs zaudēja savu vietu arī pasaulē, kosmosā. Humānistu ierobežoja Dieva kompetenci, atbrīvojot vietu cilvēka prātam. Masu apziņā Dieva vietu ieņēma sātans. 16. gadsimtā sākās „sātana zelta laikmets”. Bailes no tā pārņēma visas kārtas, piemēram, slavenais humānists Žans Bodēns (*Jean Bodin*, 1529 – 1596) 1580. gadā darbā „Par burvju demonomāniju” teorētiski pamatoja nepieciešamību dedzināt raganas.²⁶

Renesanses humānisms sāka apliecināt arī cilvēka pašpietiekamību un atrāvumu no kristietības mūžīgās patiesības. Ar šo brīdi aizsākās visa jaunās vēstures traģēdija, humānisma dialektikas traģēdija, kurā cilvēka pašpietiekamība pārgāja cilvēka noliegšanā,

²⁶ Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 184. – 186. lpp.; Dewey, J. *Democracy and Education*. New York, 1916, 32. lpp., 68. lpp.; Николай Бердяев. ПУТИ ГУМАНИЗМА. 186. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: http://www.krotov.info/library/02_b/berdyayev/19460001.html; Renesanse. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Renesanse>

antihumānismā. Notika reliģiozā un antireliģiozā humānisma atdalīšanās. Pretēji kristietības sludinātajam – par divu sākumu mijiedarbību, kad dievišķais sākums apliecinās pret cilvēcisko, cilvēciskais sākums pret dievišķo. Dievs kļuva it kā par cilvēka ienaidnieku, bet cilvēks – par ienaidnieku Dievam. Vaina meklējama necilvēcīgā Dieva izpratnē un bezdievīgā cilvēka izpratnē, padarot viņu par izteiktu dabas un sociālu būtni, tātad padarot to atkarīgu. Visa jaunā vēsture tika papildīta ar cilvēciskā un dievišķā dzīves dialektiku, tā kļuva par pamattēmu. Nīčem, kura nozīme ir milzīga un iezīmē gan kristietības krīzi, gan humānisma krīzi, pārcilvēka idejā un pārcilvēciskajos augstumos, uz kuriem viņš tiecās, pazūd gan Dievs, gan cilvēks. Humānisms nonāk pie bezdibeņa. Pēc Nīčes būtībā jau vairs nav iespējams optimistiskais, racionālais, labsirdīgais humānisms. Arī mūsdienu pasaulē, kā minēts iepriekš, pastāv vairāki humānistiskie novirzieni. Ar 18. gadsimta apgaismības filozofiju, 19. gadsimta pozitīvismu un progresu optimistisko teoriju saistītais humānisms, ir novecojis un izskatās vecmodīgs. Šobrīd eksistē daudz smalkākas humānisma formas. 19. gadsimta otrajā pusē asāk kā iepriekšējos gadsimtos tika atskārsts cilvēka dzīves sākuma traģisms. Tas iezīmēja humānisma iekšējo krīzi, un vecais optimistiskais un racionālais humānisms tika pārvarēts, tiesa gan, galvenokārt, augstākajos kultūras slāņos. Tas bija saistīts ar Dostojevski, Nīči un Kirkegoru, kas 20. gadsimtā atbilda laikmeta traģiskajam raksturam. Dostojevskis atklāj humānisma traģisko dialektiku, sadalīšanos uz Dievcilvēku un cilvēkdieu. Pilnīga nostāšanās pret Dievu bija arī pilnīgs satricinājums pašam cilvēkam, kaut kā atklāšana otrā pusē dievišķajam un cilvēciskajam. Arī Kirkegors pasludina sacelšanos pret Hēgeļa pasaules garu, pret kopējā varu pār neatkārtojamo individualitāti, subjektīvo, kurā arī atklājas attiecības starp cilvēku un Dievu. Tā ir ne tikai humānisma krīze, bet arī vēsturiskās kristietības krīze. Humānisma dialektikas traģisms pilnībā atklājas Nīčes uzskatos. Nīče tiecās pēc dievišķiem augstumiem, gribēja sasniegt ar to saistīto ekstāzi, bez ticības Dievam, noliedzot Dieva esamību. Viņš gribēja pacelt cilvēku pārcilvēciskos augstumos, un tādēļ noliedza cilvēku kā kaunu un negodu. Un kā jau minēts iepriekš, par 20. gadsimtu kā radikālas pārvērtēšanas un izmaiņu laikmetu tika runāts vēl ilgu laiku pirms tā. Kā Nīče, tā arī Freids, Markss, Šveicers un daudzi citi domātāji ir pētījuši, kā cilvēki, kas dzīvo šajā sarežģītajā laikā, meklē atskaites punktus, lai dzīvotu jēgpilnu dzīvi pasaulē, kas pakļauta nemitīgām pārmaiņām un nebalstās universālās patiesībās, kā jūtas cilvēks pasaulē, ko skārusi vērtību krīze, kas uztur šo cilvēku nemitīgā iekšējās trauksmes stāvoklī, un ko latviešu filozofs Teodors Celms nosaucis par “izsviešanu no dzīves centra”. Par galveno tēmu filosofiskajā izziņā un literatūrā kļuva šausmas un bailes pasaules absurduma priekšā, jauna bezdievības forma, kas bija varonīgi jāpieņem. Bet līdz ar to cilvēks, kurš nekam netic, netic arī tādām surogātam, kā progresu reliģija. Tādēļ cilvēks vēlas sevi glābt, uzticoties tikai sev. Humānisms nonāk pie galējās

robežas. Nav nepieciešama atgriešanās pie Erasma un citu renesanses cilvēku humānisma, kuri vēl ir saglabājuši saikni ar kristietību, bet gan pie jaunas parādības, kas ļautu no kristietības dziļumiem apzināt visu jaunās vēstures pieredzi. Turklāt T. Celms uzskata, ka kultūras krīzes raksturotājs ir cilvēka vēlme arvien vairāk prātot par agrāk radītām vērtībām, mēģinot tās citādi saprast, iztulkot, pārveidot, izmantojot prāta kritisko funkciju. Jau renesansē izmaiņas tās kultūrā un progress zināšanu jomā vidējo viduslaiku sabiedrībā radīja nojausmu, ka cilvēce attīstās un šīs attīstības ir virziens ir progress. Tas bija pretstats reliģisko dogmu dzīves interpretācijai, kā lidošana bezgalīgā laikā, kur gadalaiki un gadi ierastas rutīnas veidā nomainīja viens otru. Kā jau minēts iepriekš - renesanses jaunās vēsmas nebūt nenožīmēja tūlītēju baznīcas lomas mazināšanos sabiedrībā. Reliģija, ticība, vairums ikdienas dzīves tradīciju un paradumu saglabājās tādā pašā veidā kā pirmstam, tā arī pēc renesanses līdz pat mūsdienām, jo līdzās progresam nepieciešama arī reliģija, lai nodrošinātu sabiedrības stabilitāti un pāctecību. Šīs izmaiņas cilvēku apkārtējās pasaules uztverē bija izšķirošās mūsdienu sabiedrības veidošanā, kuras pamatā ir pārliecība, ka ja ne visus (jo nedrīkst aizmirst dabu ar tās likumiem), tad daudzus dzīves apstākļus cilvēks nosaka pats ar savu rīcību. Turklāt humānisms ir sekulāra jeb gadsimtu ētika, kas balstīta uz cilvēciskām vērtībām. Humānisti atbalsta Eiropā vēsturiski veidojušās un attīstījušās humānisma idejas, kas ir pamatā cilvēktiesībām un tagad jau noformulētas Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā. Taču mēs vēl joprojām dzīvojam anticilvēciskā laikmetā. Mainīt esošo situāciju iespējams vienīgi tādā gadījumā, ja cilvēks vairāk kā jebkad apzināsies, ka viņš ir garā brīva un neatkarīga būtne, kas radīta vienīgi no dabas un sabiedrības. Tikai pēc tam cilvēks var valdīt pār dabu un sabiedrību. Tomēr cilvēka būtība nenoliedzami paredz Dieva esamību. Tajā ir viss humānisma dzīves dialektikas pamats. Tādēļ šobrīd humānisma kustības sociālais ideāls ir izplatīt demokrātiskās vērtības, veicinot pasaulē vispārēju sociālo, politisko un ekonomisko demokrātiju. Humānisma atbalstītāji tic, ka to var sasniegt tikai ar pašas cilvēces morāles un intelektuālo resursu piepūli, tāpēc tiek noraidīta ideja par absolūto autoritāti, to skaitā, Dievu, bet netiek atmesta ticība intelektuālajai integritātei, par vienīgo zināšanu un ētikas avotu atzīstot cilvēces pieredzi.²⁷

1.2. Cilvēka izpratne humānismā

Renesanse tulkojumā nozīmē „atdzimšana” (no franču val. *renaissance* - atdzimšana). Sabiedrībā atdzimst interese par antīkās pasaules - senās Grieķijas un Romas kultūru, atdzimst

²⁷ Николай Бердяев. ПУТИ ГУМАНИЗМА. 190. – 191. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: http://www.krotov.info/library/02_b/berdyayev/19460001.html; Renesanse. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Renesanse>

pati antīkā māksla un zinātne. Svarīgākais secinājums, ko izdara renesanses laika eiropietis, pētot senās Grieķijas un Romas atstāto kultūras mantojumu, - māksla un zinātne var pastāvēt arī neatkarīgi no baznīcas un nevis tikai kalpot tai. Šim atklājumam bija milzīga nozīme, jo tas pavēra cilvēka radošajam garam jaunus darbības virzienus. Turklāt renesansi mēdz dēvēt arī par lielo atklājumu un izgudrojumu laikmetu. Renesanses laikā tika izgudrota grāmatiespiešana, esejas, kompass, šaujampulveris u.c. nozīmīgi zinātniskie atklājumi, kas ļāva doties tālos jūras braucienos un atklāt jaunus kontinentus. Viens no svarīgākajiem izgudrojumiem bija pulksteņa mehānisms. Tāpēc arī renesanses cilvēks laiku sāk uztvert kā sev naidīgu spēku, kas ierobežo viņa iespējas. Cilvēks ir mirstīgs, un laiks tuvina viņa nāves brīdi. Cilvēks sāka meklēt veidus, kā uzvarēt laiku. Būtībā visa renesanses māksla un literatūra ir cilvēka cīņas ar Laiku atspoguļojums. Cilvēks atrod vismaz trīs ceļus, kā pārvarēt laika plūdumu: radot bērnus; radot nemirstīgus mākslas darbus; pilnībā ziedojot sevi, savu darbu sabiedrības pilnveidošanai. Katram cilvēkam ir iespējams izvēlēties vismaz vienu no šiem ceļiem. Liekas, ka tieši cilvēka uzvaras iespējamībā pār laiku visprecīzāk izpaužas renesanses humānisma vispārcilvēcīgākā ievirze. Tādēļ par humānistu uzskatu savdabību salīdzinājumā ar antīko un viduslaiku kultūru apliecinājumu kļūst cilvēkizpratne: antīkā ētika cilvēkam it kā pašsaprotami piedēvē ētisko pilnveidi, nepievēršot īpašu uzmanību daudzu iespējām šo uzdevumu veikt, savukārt kristīgā ētika palabo šo aristokrātisko individuālismu, Dieva žēlastībai ļaujot ne tikai garā dižciltīgos, bet arī tos, kuri nespēj dzīvot saskaņā ar stoīķu programmām vai Epikūra prātīgajām baudām. Humānisti ienāk vēsturē ar cilvēka dižuma apzinātu celšanu augstākajā pakāpē. Humānisma ideoloģijas centrā ir cilvēks. Cilvēks ir radības kronis un visu lietu mērs. Atšķirībā no agrīno viduslaiku baznīcas dogmas, kas cilvēku skatīja saistītu ar pirmdzimto grēku un tāpēc savā būtībā ļaunu, renesanses humānisms uzsver, ka cilvēks savā būtībā ir labs, jo Dievs radījis cilvēku pēc savas līdzības, devis viņam saprātu un brīvu gribu, tā paceldams viņu pāri citām dzīvām būtnēm. Cilvēkam dota iespēja realizēt savu brīvo gribu, tāpēc no viņa personīgās darbības atkarīgs, vai viņš kļūs labs vai ļauns. Ļaunais parādās tur, kur trūkst labā, kur cilvēkam pietrūcis gribas sevi pilnveidot, tādejādi humānisma ideoloģijā arvien lielāku nozīmi ieguva stiprās personības kulta. Ja arī reizēm saglabājās ievirze uz askēzi, tā tomēr nebija pretrunā ar cilvēka brīvības apliecinājumu. Cilvēka izpratnes maiņa tieši bija tā novitāte, kas humānistus šķīra no antīkās ētikas un sholastiskās teoloģijas tradīcijas.²⁸

Renesanse turklāt bija tādas kultūras tips, kuras centrā atradās „zinātne par vārdu”. Tie nebija tikai filoloģiski meklējumi. „Zinātne par vārdu”, pirmkārt, bija „zinātne par cilvēku”,

²⁸ Rubenis, Andris *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 197.lpp.; *Rietumeiropas filozofija 14. – 18. gs.* Zin. red. Rozenvalds, Juris. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 25. – 26.lpp.

jo tieši runu uzskatīja par to, kas cilvēku atšķir no citām dzīvām būtnēm. Tāpēc antīko autoru studijas bija īsākais ceļš uz ideālu cilvēku. Šajos darbos pašcienas pamats bija nevis dzimtas vai kārtas piederība, bet katra konkrētā indivīda garīgā dzīve, praktiskā aktivitāte. Renesanse nākamajiem laikmetiem mantojumā ir atstājusi garīgā darba ideju kā īpašu sabiedriskā darba kategoriju un kultūras cilvēka (*homo litteratus*) ideālu kā aktīvu izglītības un zināšanu nesēju – personību, kas veido pati sevi. Cilvēks ir dabas radījums, kas pārāks par citām būtnēm vispirms jau ar savu stāju. Pēc ilgāka vēsturiska pārtraukuma, kas seko antīkajās skulptūrās ietvertā cilvēka ķermeņa apbrīnam, humānisti it kā no jauna pamana cilvēka dižumu, un ieraudzītais izrādās apbrīnas vērts. Radikāli mainās cilvēka semiotika, pagātnei tiek atstāts ciešanu, sāpju vājinātais ķermenis un tā vietā likts dabiskais Dieva meistardarbs. Viss cilvēkā ir tik saprātīgi veidots - katra ķermeņa daļa ideāli pilda savu uzdevumu, turklāt tās vienotas un sakārtotas apbrīnojami saskanīgi. Cilvēka ķermeņa skaistuma pierādījums pausts izaicinošā apgalvojumā, ka arī Dievam taču ir cilvēka izskats. Kaut arī no zemes matērijas veidots, cilvēks pārspēj visu, kas uz zemes: ar jutekliskumu tas pārspēj nedzīvo dabu, ar prātu – dzīvniekus. Ķermenis atbilst dvēselei un ir tās cienīgs mājoklis. Dvēsele un miesa brīnīgi atbilst viena otram. Tā jaunplatoniskā harmonija piepildās ar antropocentrisku saturu. Cilvēks ir saskaņots gan ar Dievu, gan ar pasauli, kura radīta viņa labā.²⁹

Cilvēka diženumam atbilst arī tikums (*virtus*), kas tiek saprasts kā dabas dota spēja būt krietnam, nevis kā iepriekšnoteikta, tāla robeža, kuru var sasniegt ar dievišķās transcendences labvēlību un žēlastību. Humānistu ētikā nav tā maksimālisma, kas ir kristīgajā ētikā. Ja ņem vērā, ka krietnuma uzdevums ir uzticēts pašam cilvēkam, bez dievišķās autoritātes, tad renesanses *virtus* nozīmē, ka tas ir pa spēkam jebkuram cilvēkam. Savukārt otrs sholastiskās tradīcijas turpinājums, kura forma piepildās ar citu saturu, ir cilvēka telpiskais izvietojums: cilvēks – šis mirstīgais Dievs – ir pasaules centrs un valdnieks. Cilvēka miesa un gars ir pati pilnība, un viņš ir radīts, lai valdītu un vadītu. Kā tas valdniekam pieklājas, cilvēka pienākums ir izzināt, vadīt un darīt. Valdnieks tādejādi simbolizē cilvēkcentriskumu. Cilvēka pienākums ir mīlēt Dievu, kā arī mīlēt dievišķu cilvēku, Dieva sāncensi. Šajā panteistiskā cilvēka un pasaules harmonijā citādi ir veidota arī likteņa izpratne. Cilvēks tiek atbrīvots no atkarības un pakļautības liktenim. Likteni nenoliedzot, itāliešu humānisti atzīst, ka cilvēkam ir jābūt „likteņa cienīgam”, kas nozīmē, ka cilvēkam pašam jāveido savs liktenis.³⁰

²⁹ Lasmane, Skairīte *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 65. – 66. lpp. Rubenis, Andris *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 197.lpp.

³⁰ Lasmane, Skairīte *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 68. lpp.

Ja cilvēks savā dabiskajā pilnīgumā, bez citu līdzdalības spēj pats sevi darīt likteņa cienīgu, tad ētikai ir jābūt zinātnei par to, kā gūt laimi un panākumus, kā tapt likteņa cienīgam. Humānistu ētika ir dzīves zinātne, t.i., domas par to, kā gūt laimi un panākumus zemes dzīvē. Darbīgs tikums, ko F. Nīče sauc par *virtus* renesanses stilā, liecina par īpašu entuziasmu, kas vada cilvēku tieksmi būt tikumīgam. Renesanses tikums humānistu traktātos ir saprasts kā dabas piešķirta spēja būt krietnam. Tikuma garantija ir cilvēka dabas dievišķais saprātīgums. Dzīves zinātne – ētika – atklāj šo dabu. Ētika ir ticībā cilvēka dabas diženumam pamatota darbības teorija. Humānistu dzīves zinātnē, kaut gan vēl ne vienpusīgi praktiskā orientācijā, ir sākums tam, ko Martins Heidegers u.c. 20. gadsimta filozofi apzināsies kā vienpusīgi tehnoloģisku domāšanu. Šajos jautājumos nav jābūtības priekšrakstu – mērķis pakļauts jautājumam. Atbildes balstās uz cilvēka dabas pilnības izcēlumu, kuru izzinot jāattīstās morāles zinātnei.³¹

Būtiska humānistu ētikas iezīme: humānistu ētika nepavēl, nedod autoritāras normas, bet pilnīgi uzticas cilvēka dabai. Jābūtības, priekšrakstu laiks ir pagājis. Cilvēka dabas jēdziens netiek analītiski apsvērts, sadalīts sastāvdaļās un izvērtēts. Daba tiek tverta kā vitāls veselums, radot attaisnojumu visam, kas ir ķermenisks un juteklīks. Pēc Maneti, ļaunums nerodas no cilvēka dabas, bet no iedzimta grēka. Cilvēka daba, kā uzsvēri Lorencs Valla, nav sakropļota ar grēkā krišanu. Ļaunums nav ne aktuāls, ne izdevīgs refleksijas priekšmets šajā cilvēka dabas un ķermeņa apbrīnas pozīcijā. Tā vietā humānistus vairāk interesē bauda un prieks, ko sniedz apgūtā un apbrīnotā jutekliskā daba. Cilvēks radīts priekam, nevis ļaunumam un ciešanām, un to ir noteikusi daba, kas ir prasmīgākā un gudrākā no visiem noteicējiem. Iespējams tas ir pamatā mūsdienu cilvēku egoismam - vispirms domāt par sevi, savu labsajūtu, savu vēlmju piepildījumu, aizmirstot, ka mūsu pienākumos ietilpst arī rūpes par vidi, kurā dzīvojam. Tādēļ svarīgs ir fakts, ka mūsdienu humānismā svarīgākais ir cilvēku pilnveidošanās process, dzīves apstākļu uzlabošana un rūpes par planētu. Pamatideja, ko humānisms šobrīd cenšas popularizēt ir sekojoša: dari labus darbus, dzīvo kārtīgu dzīvi šeit un tagad; rūpējoties par labākas pasaules izveidi, mēs veidosim draudzīgāku vidi sev un saviem pēcnācējiem. Un lai arī humānisms saglabā pozitīvu attieksmi pret cilvēku dotībām un spējām, tomēr tas neatbalsta uzskatu, ka cilvēka dabā ir tikai un vienīgi rīkoties ētiski pareizi. Mūsdienu humānisms uzskata, ka ne visi, bez jebkādas palīdzības un atbalsta no līdzcilvēkiem, ir spējīgi dzīvot, ievērojot humānistu sludinātās idejas. Tādēļ humānistu

³¹ Lasmane, Skairīte *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 68. lpp.; *Rietumeiropas filozofija 14. – 18. gs.* Zin. red. Rozenvalds, Juris. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 27. lpp.

kustības sekotāji uzsver, cik ļoti nozīmīgs ir katra indivīda ieguldītais darbs šo ideju popularizēšanā un šāda dzīves uzskata ievērošanā.³²

1.4. Humānisms un mākslas pasaule

Par visaugstāko no visām mākslām humānisti uzskatīja dzeju. Petrarka domāja, ka pretstatā visām citām mākslām, kuras prasa tikai darbu un čaklumu, dzejai vajadzīga dievišķā iedvesma. Balstoties uz antīko tradīciju, arī humānisti gleznotājus un tēlniekus pieskaitīja amatniekiem un tēlotājmākslu ierindoja *artes mechanicae* (*mehāniskās mākslas*) vidū. Vēl kvatročento laikā (1401 – 1500) Lorencio Valla glezniecību un tēlniecību nesaistīja ar *artes liberales* (*brīvās mākslas*), un līdz pat 16. gadsimtam tēlotājmāksla bija pakļauta visiem cunftes ierobežojumiem. Tas, ka teorijā tēlotājmākslai tika piešķirta mazāka vērtība, nenozīmēja, ka humānisti par to neinteresētos. Izšķirošo soli glezniecības integrācijai humānistiskajā izglītībā spēra Bokačo, norādīdams uz Džoto saistību ar atdzimšanu, un jau 15. gadsimtā glezniecība sāka tuvojies „augstās mākslas” statusam, ko veicināja pats tā laika radošais gars. Par augstāko mākslas darba mērķi kļuva uzticība dabai kā modelim. No mūsdienu viedokļa, dabas kopēšana ir radoša verdzība, taču, ja uz to paskatās no 15. gadsimta cilvēku perspektīvas, tad kļūst skaidrs, ka viņiem dabas atdarināšana bija tieši līdzeklis, lai atsvabinātos no verdziskas sekošanas paraugiem, klišejām. Jau 16. gadsimta otrajā pusē mākslinieki saprata, ka tieša sekošana dabai tos sasaista. Tad radās aicinājums „pārspēt dabu” (*superare la natura*). Vazari uzskatīja, ka mākslas darbs ir mākslinieka garā izveidojušās idejas īstenošana, kā rezultātā tā pāriet plānā, zīmējumā, skicē – *disegno*, kas ir arhitektūras, tēlniecības un glezniecības pamats. 1562. gadā Vazāri Florencē nodibināja jaunu institūciju – Zīmēšanas akadēmiju (*Accademia del Disegno*), kurā mācīja mākslas teoriju un mākslinieki ieguva speciālo izglītību. Turklāt, ja viduslaikos mākslai bija tikai apkalpojoša loma, tā izplatīja un slavināja kristīgā ticības un morāles vērtības, mākslinieka individuālās gribas izpausmēm ierādot visai ierobežotu telpu, tad jaunajā laikmetā humānisti ar mākslu saistīja tādas vērtības kā iespēju cilvēkam īstenot sevi, apstiprinot pašu mākslas darbu kā individualizētas darbības produktu. Renesanses laikmeta cilvēks ar jaunām acīm raudzījās ne tikai uz senajiem rakstiem, bet arī uz antīko celtnu paliekām. Viņš saskatīja to īpašo skaistumu, kas slēpjas plašumā un samērībā. Radās vēlēšanās atdarināt antīkās celtnes. Uzkrātās zināšanas ļāva izpētīt ēku uzbūves īpatnības un ar matemātiskiem aprēķiniem atklāt to konstrukcijas noslēpumus. Tādejādi bija iespējams pārņemt daudzus senās arhitektūras elementus. Renesanses laika mākslā sāka dominēt tīri estētiska pieeja. Humānisti atklāja sevi

³² Skairīte Lasmāne *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 69. lpp.; Humanism. [tiešaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: <http://en.wikipedia.org/wiki/Humanism>

kā estētiskas ievirzes cilvēkus, aplūkojot un vērtējot mākslu un mākslinieku jaunā perspektīvā. Estētiskās emocijas pauda sevi arī tikumības un izziņas jomā, reliģiskajos meklējumos. Pat politisko dzīvi un karadarbību aplūkoja estētiskās kategorijās: runāja par „kara mākslu” (*arte di guerra*), „pārvaldes mākslu” (*arte di governo*), tāpat kā būt par galminieku arī bija māksla (*arte della cortegiana*). Humānistiskās izglītības ietekmē māksla sāka apzināties savu pašvērtību. Šā laikmeta māksliniekam raksturīgs bija tas, ka viņš mākslu uztvēra kā zinātni un centās, ja tas bija iespējams, kļūt arī par mākslas teorētiķi. Pārpildīts ar radošām alkām, renesanses humānisms vērsās pie antīkās pasaules un meklēja tajā atbalstu, tas apliecināja cilvēka patstāvību un radošo brīvību zinātnē un mākslā.³³

Renesanses kultūra vairs neatradās baznīcas aizbildniecībā. Sākās triumfāla laicīgās mākslas (līteratūras, arhitektūras, glezniecības, tēlniecības, mūzikas, teātra) attīstība, tika likti pamati Jaunā laikmeta zinātnei. Abi šie stūrakmeņi - gan māksla, gan zinātne, kļuva par visas mūsdienu civilizācijas sākumu. Humānisms uzsvēra cilvēka dabisko grāciju – skaistumu un harmoniju. Dabiskais ieguva ētisku un estētisku vērtību: marmora pils neprasa un nepieļauj krāsojumu. Humānisti tīrīja nost mākslīgo krāsu no visa, ko veidojuši viduslaiki. Dabiskais bija pārāks par mākslīgiem krāsu uzslāņojumiem. Atsegt dabisko slāni – ētikā, estētikā un maksimāli dzīvot tajā bija viens no humānistu traktātos izvirzītajiem mērķiem. Humānisma idejas deva ierosmi lielām pārvērtībām mākslā. Biezos viduslaiku mūrus nomainīja greznas pilis („palaco”). Ēkās bija lielas telpas ar augstiem griestiem, ko greznoja gleznas un skulptūras, savukārt sienas rotāja logu rindas un iekšējos pagalmus ieskāva kolonādes. Arhitekti tiecās pēc tā, lai celtnes radītu cēluma un plašuma iespaidu, tādejādi apliecinot nama īpašnieka varenību un bagātību. Turklāt šādas celtnes saskanēja ar renesanses cilvēka dzīvesprieku un pašapziņu. Gleznotāji un tēlnieki savos darbos centās atveidot pilnvērtīgo cilvēku. Māksliniekiem palīdzēja antīko paraugu studijas – ar matemātiskiem paņēmieniem tika pētītas ķermeņa proporcijas un analizētas kustības, tika apgūta prasme atveido ideālu cilvēka augumu. Lai ķermeņa skaistums būtu uzskatāmāk redzams, to, sekojot antīkās mākslas piemēriem, dažkārt attēloja kailu,. Mākslinieki tiecās pēc tā, lai cilvēku, dzīvnieku un dabas atveidojums atstātu dabisku iespaidu. Uzmanību pievērsa ap cilvēku esošajiem priekšmetiem, tērpu materiālam, telpai, kurā viņš atrodas. Ķermeņi ieguva apjomus, kustības kļuva dabiskas, sejas – izteiksmīgas, krāsas – dzīvespriecīgas. Savukārt svēto attēlos un Bībeles notikumu atainojumā mākslinieki uzsvēra cilvēciskās īpašības – ķermeņa skaistumu,

³³ Rubenis, Andris *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 197.lpp.; 213.lpp., 216. – 217. lpp.; Kļava, Valda. *Eiropa Jauno laiku sākumā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1996, 84. lpp.; Николай Бердяев. ПУТИ ГУМАНИЗМА. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: http://www.krotov.info/library/02_b/berdyayev/19460001.html; Renesanse. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Renesanse>

dvēseles pārdzīvojumus un fiziskās izjūtas. Cilvēku pašapziņa auga, tāpēc tikai slaveni valdnieki, bet arī vienkārši mirstīgie vēlējās iemūžināt savu attēlu mākslas darbos. Portretos varēja skatīt pašapzinīgus valstsvīrus, panākumiem bagātus karavadoņus, slavenus māksliniekus, veiksmīgus tirgotājus un skaistas sievietes. Renesanses cilvēku sajūsmināja dabas skaistums un varenība. Renesanses laikmeta mākslinieki pauda pārliecību, ka daba ir krāšņa un varena, ka tai ir liela nozīme cilvēka dzīvē. Renesanses ideju iespaidā daudzi mākslinieki nonāca pie atziņas, ka arī neizskaistināts dabas tēlojums var radīt dziļu pārdzīvojumu, jo tieši tāds tas cilvēka sirdij ir īpaši tuvs. Renesanse pamodināja interesi par katra cilvēka, arī vienkārša zemnieka dzīvi. Mākslinieki pievērsa uzmanību atainojamā cilvēka raksturam un noskaņojumam. Renesanse bija izcilu ir personību laiks, kuras raksturoja, pirmkārt, universālisms. Renesanses personības sevi realizēja daudzās zinātnes un mākslas jomās. Otrkārt, renesanses laika personības raksturo arī titānisms, jo katra no universālajām personībām vienas dzīves ietvaros paveica tik, cik nebija pa spēkam daudziem.³⁴

³⁴ Rubenis, Andris *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 186. lpp.; Skairīte Lasmane *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 67. lpp.; Kļava, Valda. *Eiropa Jauno laiku sākumā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1996, 86. lpp., 88.lpp., 94.lpp.

2. Dāņu tēlnieks Jens Galšets un viņa vieta pasaules mākslā

Jens Galšets Kristofersens (*Jens Galschiøt Christophersen*) dzimis 1954. gadā Dānijas pilsētā Frederiksundā, kas atrodas uz Sjēlandes salas (*Frederikssund på Sjælland*), viņš ir viens no nozīmīgākajiem mūsdienu Dānijas māksliniekiem. Galšets ir precējies ar psihoterapeiti Koletti Markuss (*Colette Markus*), kas vairākas reizes gada laikā piestrādā par modeli Jensa skulptūrām. 1973. gadā viņš kopā ar sievu un viņu 3 dēliem pārcēlās uz Odensi (*Odense*), kur ģimene dzīvo vēl joprojām. 1978. gadā Galšets ieguva sertifikātu par atslēdznieka amata apgūšanu „Lindoe” kuģu būvētavā („*Lindøværftet*”) netālu no Odenses, savukārt sudrabkaļa un tēlnieka amatu viņš apguva pašmācības ceļā. Arī politika nav atstājusi Galšetu vienaldzīgu - viņš bija politiski aktīvs – galēji kreiso uzskatu piekritējs. Taču Galšets pameta politisko vidi, attīstot savu sociālpedagoģiski kulturālo uzņēmumu, kļūstot par starptautiskās datu bāzes www.aidoh.dk vadītāju. 1985. gadā Odenē Galšets atvēra savu pirmo, 2000 km² lielo studiju, kurā atrodas gan darbnīca, gan bronzas lietuve, gan galerija, kā arī parks, kurā izstādītas viņa skulptūras. Galšets regulāri sūta presei ziņojumus par jaunumiem darbnīcā, piedāvājot darbu gan vecāka gada gājuma cilvēkiem, gan arī jauniešiem. Darbnīcā starp dažādiem dzelzs gabaliem un metālu strēmelēm, vadiem, caurulēm, starp nelielām figūriņām un darbavietām, it visur, kur vien brīvāka vieta, sev vietu raduši dažādi stādi un augi. Šeit, vietā, kur tiek strādāts pie daudzveidīgiem projektiem, valda neliela nekārtība, kas radusies darba procesā, un gaisā vienmēr jūtams krāsas spēcīgs aromāts. Taču galerijā, kur Galšets bieži vien rīko diskusiju vakarus ar maltīti, valda vislielākā kārtība un tīrība. Šajās telpās tēlnieks pavada lielāko daļu savas ikdienas. Jens Galšets apzinās, ka principā viņš ir ļoti privilēģēts cilvēks, jo savā dzīvē viņam ik brīdī nākas izvēlēties starp divām sev ļoti nozīmīgām lietām – starp ģimeni un mākslu. Bieži vien ģimene zaudē šajā cīņā, tādēļ viņš ir ļoti pateicīgs sievai par izturību un ir neizsakāmi laimīgs, ka viņu laulība nav beigusies ar šķiršanās prāvu, kā tas notiek ar daudziem māksliniekiem. Turklāt par viņu mēdz teikt, ka, ja nebūtu jaukās sievas, kas gaida viņu mājās, visai iespējams, viņš ierīkotu sev guļamvietu kādā no šīm telpām. Savā studijā Jens Galšets ir ielicis sirdi un dvēseli. Tieši darbnīcas dzīve atspoguļo viņa nodarbošanos un aktivitāti. Galšets ir amatnieks it visā, ar ko viņš nodarbojas, un tas ir arī jūtams mākslinieciskajos darbos, kas atrodami viņa studijā.³⁵

³⁵ Meistrup, Erik Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt. Forlag: Aidoh, 5. lpp.; Wind Retof, Maria. Galschiøt - en kunstner med karakter. *Magasinet Kunst*. 2009. gada 12. janvāris, 38. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-about-Jens-Galschiot/Karakter.htm>; Rasmussen, Bruun. Recommendation of Jens Galschiot. *Art-auction No. 94*, 2004. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 1.aprīlī]. Pieejams: http://www.kunstdk.dk/kunstner/jens_galschiot/tekster/text-from-bruun-rasmussens-art-auction-no-94-2004

Liela nozīme Jensa Galšeta mākslinieciskajā darbībā ir vecākiem – mātei Edītei Galšetai Kristofersenai (*Edith Galschiøt Christophersen*) un tēvam Sofusam Andersenam Kristofersenam (*Sophus Andersen Christophersen*). Galšeta vecāki izšķīrās, kad viņam bija tikai pieci gadi, un kopš tā laika Jens dzīvoja pie mātes. Pēc trīs gadu ilgas slimošanas, 1967. gadā ar krūts vēzi mira Jensa Galšeta māte, kas vienpadsmitgadīgajam pusaudzim bija smags trieciens, jo mātes atbalsts viņam bija ārkārtīgi nozīmīgs. Tādēļ arī šodien, atceroties tā brīža sajūtas, Jens Galšets atzīst, ka mātes pēkšņā nāve ir vislaunākais, kas viņa dzīvē noticis. Mākslinieks ir pārliecināts, ka mātes nāve un centieni samierināties ar smago zaudējumu ļoti ietekmējuši viņa turpmāko dzīvi, pasaules izpratni. Jens uzskata, ka ne tikai pozitīva pieredze spēj dot enerģiju, bet arī negatīvā pieredze, kā, piemēram, sāpes par kāda cilvēka zaudējumu, spēj pārtapt pozitīvā enerģijā un dot spēku radīt ko paliekošu.³⁶

Pēc mātes nāves Galšets pārcēlās dzīvot pie tēva, kas bija mākslas darbu kolekcionārs un izteikts komunist. Visos skolas gados Jens Galšets bija nepaklausīgs un pēc izslēgšanas no skolas, 8. klasē, viņš eksperimentēja ar dažādām apreibinošām vielām. Tēvs bija ļoti sarūgtināts par dēla rīcību, tādēļ nolēma apmaksāt viņam uzturēšanos „Ceļojošajā tautskolā” (*„Den Rejsende Højskole”*)³⁷. Jens Galšets saprata, ka viņam jāmaina attieksme pret dzīvi, lai kļūtu par vienu no šīs tautaskolas studentiem, un varētu doties ceļojumā uz Indiju. No Indijas Galšets atgriezās kā pavisam cits cilvēks. „Es uzskatu, ka tas bija bads un trūkums, kas veicināja šīs pārmaiņas manā personībā. Tā bija vislielākā degradēšanās – šādu apreibinošo vielu lietošana. Mums vienkārši tajā laikā nebija nekā labāka, ko darīt.. Bet tas nebija nekas salīdzinājumā ar to, kādā nabadzībā dzīvoja cilvēki Indijā.”³⁸ Tieši šis ceļojums, kura laikā Jens Galšets aci pret aci saskārās ar vislielāko nabadzību, trūkumu un badu, rosināja viņu pievērsties politikai. Viņu vadīja nezūdoša pārliecība, ka tikai ar politikas palīdzību iespējams mainīt pasauli, tādēļ pēc atgriešanās no Indijas, 17. gadīgais Jens Galšets kļuva gan par arodbiedrību kustības līderi, gan arī par kandidātu kreiso sociālistu partijā. Tomēr pamazām Jens Galšets zaudēja ticību tam, ka šādas pārmaiņas ir iespējamās, un 1992. gadā aizgāja no

³⁶ Wind Retof, Maria. Galschiøt - en kunstner med karakter. *Magasinet Kunst*. 2009. gada 12. janvāris, 38. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-about-Jens-Galschiot/Karakter.htm>

³⁷ *Den Rejsende Højskole* – tautas vidusskola, kas dibināta 1970. gadā. Apmācības laikā teorija tiek pārbaudīta praksē – ceļojuma laikā, ar ideoloģiju, kas balstīta uz solidaritāti, tiek dota iespēja personīgi iepazīt cilvēku patieso dzīvi nabadzīgākajās jaunattīstības valstīs. Kopš 1999. gada pastāv 8 šādas skolas, no kurām 5 atrodas Dānijā, viena Norvēģijā, Anglijā un Amerikas Savienotajās Valstīs. No interneta resursiem: *Den Rejsende Højskole*. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://www.denstoredanske.dk/Erhverv_karriere_og_ledelse/P%C3%A6dagogik_og_uddannelse/H%C3%B8jskoler_og_oplysningsforbund/Den_Rejsende_H%C3%B8jskole

³⁸ Galschiøt, Jens. Galschiøt - en kunstner med karakter. *Magasinet Kunst*. 2009. gada 12. janvāris, 38. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-about-Jens-Galschiot/Karakter.htm>

sociālistiem. Uz šādu rīcību Jensu Galšetu pamudināja militārie konflikti Dienvidslāvijā 1991. gadā. Tomēr to, ko Jens Galšets nespēja panākt, darbodamies politikā, viņš panāca mākslā. Šodien Jens Galšets ir minams kā viens no nozīmīgākajiem Dānijas vecā modernisma māksliniekiem (pēc 1980. gada), un ir viens no vislabāk atpazīstamajiem dāņu māksliniekiem ārzemēs. Ar savu māksliniecisko darbību Galšets ir nopietni ietekmējis Odenses kulturas dzīvi un pilsētas atpazīstamību pasaulē, turklāt viņa slava izskanējusi no Eiropas līdz pat Honkongai, Meksikai un Amerikas Savienotajām Valstīm. Jensa Galšeta mākslinieciskā darbība aptver plašu darbības lauku – sākot ar rotaslietām un nelielām izsmalcinātām figūrām, līdz pat milzīgām, politiski nozīmīgām statujām un starptautiskām performancēm (*happening*), ar tām viņš ir pazīstams visā pasaulē un tajās viņš atspoguļo savu viedokli, paužot kritiku par mūsdienu pasaules kārtību, un cīnoties par cilvēktiesībām, vērsoties pret pasaulē valdošo nevienlīdzību un netaisnību.³⁹

Savas mākslas atbalstam Jens Galšets no Valsts Mākslas Fonda nav saņēmis pilnīgi nevienu dāņu kronu, turklāt neviens mākslas muzejs nav iegādājies kādu no viņa darbiem, lai arī viņa darbi „*Mans Iekšējais Briesmonis*” („*Min Indre Svinehund*”) un „*Negoda pieminēklis*” („*Skamstøtten*”) ir vienas no nozīmīgākajām skulptūrām pēdējo 20 gadu laikā Dānijā. Savām performancēm un projektiem viņš ir meklējis atbalstu dažādās valsts mākslas institūcijās, tomēr līdz pat 1996. gadam ir saņēmis tikai un vienīgi atteikumus, kas bieži vien balstīti pamatojumā, ka projekti ir „ar politisku, nevis māksliniecisku atbildību”. Neskatoties uz to, ka Jens Galšets Kreiso Sociālistu partiju pameta jau 1992. gadā, tēlnieks vēl joprojām saņem pārmetumus, ka ir par daudz kreisi orientēts, par ko pats ir ļoti izbrīnīts: „*Vai tad tā ir kāda īpaša šīs partijas pazīme – likt uzsvaru uz tādām tēmām kā bads, trūkums un politiska apspiešana?*”⁴⁰ Viņam tas nav saprotams un pieņemams, jo katrā laikmetā ir bijuši tādi mākslinieki, kas ar saviem darbiem centušies attēlot to, kādā veidā politiskās un sociālās attiecības ir pamatā acīmredzamai netaisnībai. Turklāt lielākā daļa 20. gadsimta mākslas novirzienu atbalsta kādu konkrētu ideoloģiju, un māksla tiek skatīta kā līdzeklis cīņā par šo konkrēto ideoloģiju. Bieži vien šie mākslas novirzieni ir ne vien radījuši ideālus, bet arī veidojuši visdažādākos skaidrojumus par to, kādam būtu jābūt patiesajam mākslas pamatuzdevumam. „*No šādas perspektīvas skatoties es esmu tikai viens bezcerīgs, ar politiku*

³⁹ Wind Retof, Maria. Galschiøt - en kunstner med karakter. *Magasinet Kunst*. 2009. gada 12. janvāris, 38. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiøt/Writings-about-Jens-Galschiøt/Karakter.htm>; Sk. 1. pielikumu – Telefonintervija ar Jensu Galšetu 2009. gada 2. maijā.

⁴⁰ Galschiøt, Jens. Skulpturkamp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>

nesaistīts humānists, kas atbalsta ētisku rīcību. Man nekad nebūtu ienācis prātā formulēt „mākslas pamatuzdevumu”.”⁴¹

Jens mākslu uztver kā milzīgu mozaīku, un par savu mērķi izvirza iespēju piedalīties šīs mozaīkas veidošanā, jo viņš uzskata, ka jēdzienam „mākslinieciskā atbildība” ir nozīme tikai tad, ja mākslas darbs sludina kādu konkrētu ideoloģiju. Tādēļ Jens Galšets uzskata, ka tas ir pilnīgs absurds, ka demokrātiskā valstī kultūras institūcijas saglabā tādu nostāju pret viņa mākslas darbiem un projektiem. Savukārt Mākslas Apģērbu fabrikas direktors un Karlsberga Fonda (*Carlsbergfondet*) vadības pārstāvis Karstens Orts (*Karsten Ohrt*), viena no nozīmīgākajām personām dāņu mākslā, intervijā ar Maiklu Engordu (*Michael Engaard*) izsaka savu viedokli par paradoksālo situāciju, kāpēc Jensa Galšeta darbi, kas ir pēdējo 20 gadu nozīmīgākās skulptūras, nav redzami nevienā mākslas muzejā Dānijā: „*Mākslas muzeji, balstoties uz estētiskas kvalitātes novērtējumu, savām kolekcijām iegādājas konkrētus darbus, vienalga, cik daudz par tiem būtu runāts un rakstīts pasaulē.*”⁴² Kristians Gethers (*Christian Gether*), Modernā Mākslas muzeja *Arken* vadītājs, Jensu Galšetu uztver kā situāciju mākslinieku, kura skulptūras bieži vien tiek izstādītas vietās, kur apgrozās daudz cilvēku, tomēr „*tajā pašā laikā nedrīkst aizmirst, ka muzeji savās kolekcijās cenšas veidot vienu līniju, un daudzi ir novērtējuši Galšeta darbus par tādiem, kas īsti neideras nevienā no tām.*”⁴³ Un līdzīgi izsakās arī Allis Helands (*Allis Helland*), Valsts Mākslas Muzeja direktors: „*Jens Galšets sevi ir parādījis visā pasaulē ar daudzām performancēm un politiskām manifestācijām. Viņa skulptūras skar sociālo vidi un sabiedrību. Tieši šajā kontekstā skulptūrām ir kopējošs spēks jeb enerģija, kas, mūsuprāt, nespēs „izdzīvot” muzejos.*”⁴⁴

Un tomēr Dānijas valsts institūciju nostāja nav spējusi mazināt Galšeta mākslas vietu pasaulē – „*Mans Iekšējais Briesmonis*” iekļauts Vācijas mākslas kolekcijā Bonnā (*Bonn*), kā arī ir ieguvis pastāvīgu atrašanās vietu Austrijā, Spānijā un Dānijā. Neskatoties uz skarbo kritiku Jens Galšets nav pārtraucis savu darbu humānistisko ideju popularizēšanā visā pasaulē. „*Māksla man saistās ar komunikāciju. Tas ir tiesa, ka ar savām skulptūrām es veidoju sava veida peļu slazdu, kā iepriekš izteicās recenzents. Iespējams viņš ir lasījis manā mājaslapā manis rakstītos darbus par attiecīgo tēmu. Es tomēr vēlos, lai tauta izrāda savu nostāju, un*

⁴¹ Galschiøt, Jens. *Nogle overvejelser om kunst, politik og etik*. 1996. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-by-Jens-Galschiot/Om-kunst-og-politik.htm>

⁴² Ohrt, Karsten. *Skulpturkamp*. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>

⁴³ Gether, Christian. *Skulpturkamp*. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>

⁴⁴ Helleland, Allis. *Skulpturkamp*. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>

tādēļ man sanāk konfrontēt par dažiem problēmjautājumiem saistībā ar Jaunattīstības valstīm. Mēs uzskatām, ka viņi ir nekulturāli un rupji, bet tieši mēs tādi esam, un tieši mēs esam šī „resnā dāma” (sk. 16. pielikumu „Resnākā izdzīvošana” – „Survival of the Fattest”, 2002).⁴⁵ Savā pretuzbrukumā Jens Galšets vēršas pie jautājuma par to, kāda tad ir mākslas loma mūsdienās? Vai kāds to maz var atbildēt, paziņojot, ka tikai viņa uzskats ir pareizs? Galšets tam nepiekrīt un ar prieku secina, ka „tas ir fantastiski, ja man pārmet to, ka cilvēkiem ir redzams tas, ko manas skulptūras cenšas pavēstīt pasaulei – tā tad mans darbs izraisa atbilstošu reakciju pasaulē.”⁴⁶ Tomēr Jensa Galšeta darbu apgrūtina ne tikai valsts institūciju nostāja, bet arī neskaitāmas zādzības, kā, piemēram, 2001. gadā, naktī no 3. uz 4. februāri, tika nozagta skulptūra „Astoņkāja kleita” („Blækspruttekjolen”) 90 000 dāņu kronu vērtībā, kā arī „Negoda pieminēkla” fragmenti 140 000 dāņu kronu vērtībā un citi darbi. Daudzi cilvēki uzskata Galšeta radītos darbus par ļoti īpašiem, tādēļ daudzi dāņi uzskata, ka pie 2001. gada zādzības ir vainīgs kāds no Jensa Galšeta mākslas apbrīnotājiem. Savukārt Galšeta mākslas pretinieki uzskata, ka 250 000 dāņu kronu vērtē, 2,5 m augsto skulptūru „Kliedziens” (sk. 3. pielikuma 1. attēlu), kas svēra 270 kg, no skulptūru parka aizvedis pats tēlnieks, lai gūtu papildus uzmanību un popularitāti. Skulptūra attēloja kliecēšu sievieti, kas ar izmisumu sejā vēršas pret debesīm ar jautājumu: „kādēļ Dievs ir mani pametis?”.⁴⁷

2.1. Jensa Galšeta daiļrade līdz 1992. gadam

Jensa Galšeta māksla aptver ļoti plašu darbības lauku un laika gaitā tā ir ļoti mainījusies. 1970-os gados tēva veikalā „Magasin Christophersen”, kā arī uz ielām Jens Galšets tirgoja savu, hipija laikiem atbilstošu, ādas izstrādājumu kolekciju, kas sastāvēja no dažāda veida ādas somām, prievītēm un jostām. Pēc atgriešanās no ceļojuma pa Indiju, 1974. gadā Jens Galšets nopietni sāka apgūt atslēdznieka amatu. Lai arī studijas Indijā bija pilnībā mainījušas Galšeta uzskatus un vērtību sistēmu, un viņš sāka aptvert pasaulē notiekošo netaisnību, tomēr 17. gadu vecumā vēl īsti nespēja atrast pareizo pieeju, kas palīdzētu kaut nedaudz mainīt pastāvošo sistēmu. Šajā laikā viņš strādāja par redaktors opozīcijas avīzē „Aktīvais Metāls” („Aktiv Metal”), un iestājas Parlamentā Kreiso Sociālistu partijā. Tikai 1979. gadā viņš ieguva sertifikātu, un bija pilnībā apguvis atslēdznieka amata prasmes.

⁴⁵ Galschiøt, Jens. Skulpturkamp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>; Galschiøt, Jens. Nogle overvejelser om kunst, politik og etik. 1996. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-by-Jens-Galschiot/Om-kunst-og-politik.htm>

⁴⁶ Galschiøt, Jens. Skulpturkamp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>

⁴⁷ Enggaard, Michael. Skulpturkamp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

Turpmākajos gados Galšets nodarbojās ar dažādu sudraba rotaslietu darināšanu un tirgošanu (sk. 2. pielikumu 1., 2. attēlu). 1980-to gadu beigās Jensa Galšeta darinātās sudraba rotaslietas bija tik ļoti pieprasītas, ka 1985. gadā, līdz ar darbnīcas atvēršanu, viņš nodibināja savu firmu „Rotaslietu kalējs” („Smykkesmeden”). No dārglietu darināšanas Galšets pamazām pārgāja pie nelielu skulptūru veidošanas, un 1988. gadā savā personālizstādē kopā ar rotaslietām demonstrēja arī savas nelielās skulptūras, galvenokārt, dažādus sieviešu apģērbus. Šajā reālistisko apģērbu skulptūru sērijā Jens Galšets vēlējās atspoguļot katra indivīda personību, kā arī dažādo audumu faktūru estētisko skaistumu, padarot šos darbus par skaistuma skulptūrām. „*Es kļuva politiski pasīvs un sāku pievērsties estētikai. Es radīju bronzas skulptūras, izrādot cieņu sievietēm un dažādu audumu faktūrām. Darbi radīja panākumus un mani sāka dēvēt par veiksmīgu mākslinieku, jo man bija tā iespēja sadarboties ar Dānijas nozīmīgākajiem modes dizaineriem.*”⁴⁸ Jens Galšets, strādājot pie savām apģērba kolekcijām no brozas un vara, sadarbojies gan ar dāņu modes dizaineru Ēriku Mortensenu (*Erik Mortensen*, 1926 – 1998; no 1992. gada *Žana Luisa Šērēra* (*Jean-Louis Scherrer*) modes nama vadītājs), gan arī ar dāņu modes dizaineru, scenogrāfu un tēlnieku Džonu Vogtu (*Jean Voigt* 1940 – 1996; strādājis pie *Balenciaga* un *Pjēra Gardēna* (*Pierre Gardin*) Parīzē), tādejādi panākot savos darbos šo abu pasauli – mākslas un modes – harmonisku apvienojumu.⁴⁹

Pateicoties izstādēm, 1990. gadā Jensem Galšetam tika dota iespēja radīt ārkārtīgi svarīgu darbu – dāvanu Dānijas karalienei Margrētai II (*Margrethe II*) 50. gadu jubilejā, kuru viņš izstrādāja kopā ar Dānijas modes mākslinieku Ēriku Mortensenu, dizaineru, scenogrāfu un tēlnieku Džonu Vogtu. Iedvesmojoties no ievērojamā angļu rakstnieka Dž. R. R. Tolkīna triloģijas „*Gredzenu pavēlnieks*” (*J. R. R. Tolkien „The Lord of the Rings”*), Jens Galšets radīja 150 kg smagu, 50 x 60 cm lielu vara skulptūru – hobita jaku, kuras 8 pogās tika iegravēti pašas karalienes radītie zīmējumi (sk. 2. pielikuma 3. attēlu). Kā izcils piemērs minams arī viņa 1989. gadā radītais ādas jakas atveidojums – vara skulptūra „*Vietējais varonis*”, ko 1991. gadā nozaga kādā izstādē Berlīnē (sk. 2. pielikuma 4. attēlu). Turklāt par neatņemamu sastāvdaļu šajās apģērbu sērijas skulptūrās kļuva tukšums. Fiziskais ķermenis nebija redzams, tas bija tikai nojaušams zem varā un bronzā atveidotajiem apģērbiem, tādejādi mākslinieks iedrošināja skatītājus sasprindzināt savu iztēli un piepildīt šo tukšumu, izmantojot jebkādas tēlus un līdzības no ikdienas dzīves. Tas ir liels panākums mākslinieka

⁴⁸ Galschiøt, Jens. Forord til *Vælt dagsordenen*: Et forsvar for græsrodderne. 15. januar 2002. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiøt/Writings-by-Jens-Galschiøt/Forord-til-bog.htm>

⁴⁹ Meistrup, Erik. Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt. Forlag: Aidoh, 25. lpp., 102. lpp.; Galschiøt, Jens. Forord til *Vælt dagsordenen*: Et forsvar for græsrodderne. 15. januar 2002. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiøt/Writings-by-Jens-Galschiøt/Forord-til-bog.htm>

darbā – ļaut skulptūrām un cilvēka iztēlei darboties kopā, tādēļ šīs skulptūras padarīja Jensa mākslu atpazīstamu Dānijā. Šis tukšums, redzams arī 90 cm nelielajā skulptūrā „Dzīve” („Liv”), kas attēlo Jensa Galšeta sievu, gaidot trešo dēlu (sk. 2. pielikuma 5. attēlu). Bez estētiskā baudījuma sniegšanas, šie mākslas darbi atspoguļo arī Jensa Galšeta izteikti humānistisko attieksmi pret pasauli: tāpat kā tumsa nepastāv bez gaismas, tā arī skaistums nepastāv bez grūtsirdības un šausmām, jo cilvēkiem ir nepieciešams atgādināt par abām šīm pusēm – labo un ļauno – lai pasargātu cilvēci no pārtapšanas neglābjamā patērētāja sabiedrībā.⁵⁰

Šis tukšums kļuva nozīmīgs arī arābu tautu krāšņo apģērbu atspoguļojumā, jo Korāns skulptūrās aizliedz atspoguļot cilvēku un dzīvnieku sejas. Kā slavenākais šāda tipa darbs minams 1991. gada vara skulptūra „*Texas miesa*” („*Tesahud*”), kas atspoguļo pozīciju, kādā musulmaņu pareizticīgie skaita lūgšanas (sk. 2. pielikuma 7. attēlu). 1991. gadā Jens Galšets saņēma pasūtījumu izveidot arābu jātnieku grupas apģērbu kolekciju, taču, sākoties militārajam konfliktam starp Irāku un ANO koalīcijas spēkiem jeb tā dēvētajam Persijas līča karam (1990. gada 2. augusts – 1991. gada 28. februāris), šis mākslas projekts tika apturēts.⁵¹

2.2. Jensa Galšeta daiļrade pēc 1992. gada

Vislielāko ietekmi uz Jensa Galšeta mākslu atstāja 1991. gada dramatiskie notikumi Dienvidslāvijā. Ar Dienvidslāvijas kariem, kas ilga aptuveni 10 gadus, sākās nikni etniski konflikti, kas izpaudās ar kultūras un fizisko genocīdu, etniskajām tīrīšanām, kara noziegumiem, kā arī rietumu valstu nespēju vai negribēšanu apturēt asinsizliešanu, kuras laikā bojā gāja aptuveni 300 000 cilvēku. „Sākoties šiem kariem, mēs visi kļuvām par lieciniekiem tam, kā kaimiņi nogalināja viens otru visnežēlīgākajos veidos. Un neviena no starptautiskajām, politiskajām sistēmām neko nedarīja, lai apturētu šos drausmīgos notikumus Balkānos. Tas bija laiks, kad es zaudēju jebkādu ticību tam, ka politika ir spējīga mainīt pasauli.”⁵² Šis militārais konflikts kļuva par lielāko Eiropā kopš 2. Pasaules kara, un tas Galšetam nebija pieņemams. Tādēļ, pametot politiku, Jens Galšets sāka strādāt pie milzīgām, politiski un mākslinieciski nozīmīgām skulptūrām un starptautiskām performancēm

⁵⁰ Meistrup, Erik. Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt. Forlag: Aidoh, 29. – 31. lpp.; Galschiøt, Jens. Forord til *Vælt dagsordenen*: Et forsvar for græsrodderne. 15. januar 2002. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-by-Jens-Galschiot/Forord-til-bog.htm>; Meistrup, Erik. The Lone Dinosaur of Danish Art. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-about-Jens-Galschiot/GB-Meistrup-anmeldelse.htm>

⁵¹ Meistrup, Erik. Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt. Forlag: Aidoh, 31. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

⁵² Telefonintervija ar Jensu Galšetu (*Jens Galschiøt*), sk. 3. pielikumu.

(*happening*), ar kurām viņš kļuva pazīstams visā pasaulē. Tajās viņš atspoguļoja savu viedokli un kritiku par mūsdienu pasaules antihumānismu, nostājoties pret pasaulē valdošo nevienlīdzību un netaisnību, un uzsverot nepieciešamību ievērot cilvēktiesības.⁵³

Kopš 1992. gada ar savām skulptūrām Jens Galšets cenšas atgādināt cilvēkiem par viņu pienākumu rūpēties par pasauli, iesaistīties un mainīt tajā notiekošos procesus. Savā izteiksmē dāņu tēlnieks ir ietekmējies, galvenokārt, no spāņu arhitekta Antonio Gaudí (*Antoni Gaudí i Cornet*, 1852 – 1926) un jūgendstila, kas Galšeta mākslas darbos atspoguļojas to dabiskajās un organiskajās formās. Mākslinieciskais stils ir tēlainis un metaforisks, bet ar spēcīgu ekspresiju izpausmē. Var sacīt, ka tas, ko Jens rada un pārdod, ir viņa uzskati un vērtības, kas jaušamas kā viņa darbos, tā arī projektos. „*Man vienmēr ir bijis viegli pārdot savu mākslu. It sevišķi estētiskās mākslas skulptūras. Ar grūtībām es saskāros, kad mēģināju piesaistīt līdzekļus savām performancēm. Tad es saskāros ar izteiktu pretestību. Kad es sāku strādāt pie performancēm, es pēkšņi nevarēju tām vairs atrast sponsorus. Tad es gandrīz bankrotēju. Vienu no saviem starptautiskajiem projektiem-performancēm es sāku ar nevērtīgiem čekiem un tukšu kontu. Bet šodien situācija ir jau uzlabojusies.*”⁵⁴

Dominējošais Galšeta darbos ir patoss – spēcīgi emocionāla jūtu izpausme, ko var sajūst ikvienā viņa projektā un performancē. Jens Galšets pārstāv tos māksliniekus, kuru māksla pakļauj cilvēkus, tādējādi rosinot viņos sajūsma un spēcīgas emocijas. Mākslu un domas nevar atdalīt vienu no otra, turklāt svarīgi minēt, ka katrai Jensa Galšeta mākslas performancei, – iespaidīgai skulptūrai, ir sava izteiksmes valoda, kas veidojas no neverbāliem simboliem. Tādējādi šāda performance atklāj visai pasaulei nozīmīgas problēmas. „*Es mākslu uztveru kā patstāvīgu valodu, kas atrodas vienā pozīcijā ar sarunvalodu, mūzikas valodu, ķermeņa izpausmi utt. Māksla komunicē tieši ar skatītāju un mākslas darbu.. māksla vienkāršo šķietami komplekso problēmu un padara to caurspīdīgu bez pievēršanās komplicētībai... Vienlaicīgi ar šo „intelektuālo” apliecinājumu (atzīšanu) mākslas darbu attēli saglabājas ķermenī un emocionālajā apziņā un prātā.*”⁵⁵ Galšets piebilst, ka projektu ietvaros tiek strādāts ar ideāliem un vērtībām, radot skulptūras, kas katra atsevišķi atspoguļo kādu galveno ideju, un tādējādi šajās diskusijās indivīda apziņā viņš mēģina sniegt norādes uz attiecīgo ideju – tieši ar šiem vizuālajiem simboliem jeb mākslas darbiem. Turklāt par vēl

⁵³ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 5. lpp.; Līča karš. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. aprīlī]. Pieejams: http://lv.wikipedia.org/wiki/L%C4%AB%C4%8Da_kar%C5%A1; Rasmussen, Bruun. Recommendation of Jens Galschiøt. *Art-auction No. 94*, 2004. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 26. aprīlī]. Pieejams: http://www.kunstdk.dk/kunstner/jens_galschiot/tekster/text-from-bruun-rasmussens-art-auction-no-94-2004

⁵⁴ Telefonintervija ar Jensu Galšetu (*Jens Galschiøt*), sk. 3. pielikumu.

⁵⁵ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 5. lpp.

vienu spēcīgu elementu viņa mākslā ir kļuvusi arī kolektīva izcelšana. Šajos projektos, kas skar visu zemeslodi, viņš iesaista tūkstošiem brīvprātīgo, kuriem pats svarīgākais darba procesā ir humānistiskās un politiskās idejas. Tādā veidā ar savu attieksmi šie asistenti parāda, ka nav vienaldzīgi pret pastāvošo sociālo, ekonomisko un kultūras situāciju pasaulē. Lai arī Jens Galšets ļauj saprast, ka viņa darbs bez šiem brīvprātīgajiem nebūtu iespējams, tomēr tieši viņš ir tas, kuram pieder mākslinieciskā vadība un kurš ir galvenais lēmuma pieņemšanā (viņš arī bieži vien ir konkrēto projektu privātuzņēmējs (antreprenieris)), tādēļ pašsaprotami, ka ikviens viņa projekts prasa lielu enerģiju, aizraušanos un ticību saviem spēkiem.⁵⁶

Viens no nozīmīgākajiem Jensa Galšeta darbiem datējams jau ar 1993. gadu, kad 12. mēnešu laikā tapa skulptūra un performance „*Mans Iekšējais Briesmonis*” („*Min Indre Svinehund*”), kas simbolizē to iekšējo dēmonu, kas jau vairākkārt ir pārņēmis Eiropas civilizāciju, un ar fašisma un nacisma palīdzību mēģinājis to iznīcināt (sk. 3. pielikumu 2. attēlu). Jens Galšets runā par dēmonu, kas atrodas katrā civilizētā cilvēkā, un kas izpaužas kā neiecietība, bailes un naidis. „*Mana doma ir tāda – ja mēs neuzmanīsimies, tad mēs visi kopā beigsim savu dzīvi kā „briesmoņi” („svinehund”). Es nevaru piedāvāt kaut kādus konkrētus risinājumus notiekošajiem konfliktiem Eiropā (karam Balkānos, bēgļu dedzināšanai Vācijā)... Man tas ir tikai jautājums par to, ja neatjaunosim pasaulē līdzsvaru... tad mēs Eiropā būsīm spiesti uzvesties kā cūkas. Un vai to mēs gribam?*”⁵⁷ Ar tādu vēstījumu trīs dienās no 1993. gada 8. – 11. novembrim jeb 77 stundu laikā, piedaloties vairāk nekā 100 brīvprātīgajiem, ar 9 smagajām mašīnām nobraucot vairāk nekā 50 000 km, tika īstenota Eiropas mērogā viena no lielākajām performancēm, kad 20 identiskas, 2,3 m augstas betona skulptūras tika nogādātas 11 Eiropas valstīs. Projekta izmaksāja aptuveni 200 000 dāņu kronu, no kurām sponsori sedza tikai 100 000, bet otru pusi sedza pats autors Jens Galšets, tādējādi balansējot uz bankrota robežas.

Divus gadus vēlāk Jens Galšets pabeidza savu projektu „*Klusā Nāve*” („*Den Stille Død*”), kurā piedalījās vairāk nekā 100 brīvprātīgo, kas ar sasmalcinātu sarkano ķieģeļu masu piepildīja 750 bērnu atveidā izgatavotus maisus (sk. 3. pielikuma 3. attēlu). Šī iespaidīgā manifestācija tika īstenota 1995. gadā, nozīmīgajā Sociālo galotņu tikšanās reizē Kopenhāgenā, kad brīvprātīgie izvietoja šos maisus pilsētas centrā, tādējādi, atgādinot iedzīvotājiem un kongresa dalībniekiem, ka katru dienu pasaulē no bada un viegli ārstējamām slimībām mirst aptuveni 35 000 tūkstoši zīdaiņu un bērnu (gadā tas ir aptuveni 13 miljoni

⁵⁶ The Tenth Plague. An Art Performance about Greed, Life and Death. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. aprīlī]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/art_and_events/10thplague/ukplagueconcept.htm

⁵⁷ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 49. lpp.

bērnu). Lai šo manifestāciju padarītu vēl efektīvāku, garāmgājējiem tika dalītas nelielas informatīvas brošūras ar mērķi godināt katru no šiem 13 miljoniem bērnu, kuri gada laikā bija miruši no bada un slimībām.⁵⁸

1996. gadā tika pabeigta 8,5 metrus augstā skulptūra „*Negoda piemineklis*” („*Skamstøtten*”), kas veidota no 50 sāpju pilnām cilvēku sejām un samocītiem ķermeņiem, kas kā liānas ir savītas kopā, tajā pašā laikā cenšoties izrauties no milzīgās cilvēku masas (*sk. 3. pielikuma 4. attēlu*). „*Negoda piemineklis*” ir viens no 1990-to gadu būtiskākajiem mākslas darbiem, un, balstoties uz mākslas kritiķu vērtējumu, tā atzīta arī par Jensa Galšeta meistardarbu. Iedvesmu šim darbam mākslinieks guvis no Asgera Jorna gleznas „*Stalīņigrada*” (*Asger Jorn, 1914–1973; „Stalingrad”*).⁵⁹

Pie skulptūras Jens Galšets strādājis aptuveni divus gadus. Lai šī milzīgā performance izdotos, 1995. gadā Galšets izsūtīja vēstules dažādiem fondiem un cilvēkiem ar lūgumu pēc morāla un ekonomiska atbalsta. Papildus tika izstrādātas vēl 20 šādas identiskas no bronzas vai vara darinātas skulptūras, kas katra bija aptuveni 6 metrus augsta un 190 cm plata pie pamata. Tika plānots, ka katra no tām svērs aptuveni 4 – 6 tonnas, tādēļ lai tās vieglāk varētu transportēt, tās tika izgatavotas četrās daļās, vēlāk savienot kopā. Kopumā šīs performances radīšanā tika izmantotas vairāk nekā 7 tonnas mālu. Šajā ilgajā un sarežģītajā darbā Jensam Galšetam palīdzēja mākslinieki no visas pasaules – no Krievijas un Amerikas Savienotajām Valstīm, kas pie šīs skulptūras strādāja aptuveni pusotru gadu. Jens Galšets uzsver, ka bez savu asistentu un citu mākslinieku palīdzības šis darbs būtu prasījis vismaz desmit gadus, tādēļ aiz cieņas pret asistentiem, viņu vārdi ierakstīti Honkongā uzstādītās pirmās skulptūras pamatos. Turklāt šāda asistentu piesaistīšana ir nozīmīga arī ar to, ka tā ļauj jaunos māksliniekus apmācīt bronzas skulptūru veidošanā, nodrošinot tiem kaut vai īslaicīgu darbu. „*Daudzi no asistentiem labprāt gribēja brīvprātīgi piedalīties šajā filantropiskajā pasākumā, lai uzsvērtu, ka ikviens no mums ir atbildīgs pie tā, kā pasaule attīstās gan sociālajā, gan ekonomiskajā jomā, kamēr citiem interesēja tikai nauda. Vidēji dāņu tēlnieki mēnesī par savu darbu saņem aptuveni 25 000 – 30 000 dāņu kronu, bet meksikānieši, kas Dānijā bija ieradusies, ar tūristu vīzām, nevarēja iegūt ne darba atļauju, ne arī saņemt algu. Tā vietā mana darbnīca apmaksāja viņu uzturēšanos Dānijā, ļaujot dzīvot treileros, kā arī teltīs*

⁵⁸ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 102. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiøt/CV.pdf>

⁵⁹ Meistrup, Erik. The Lone Dinosaur of Danish Art. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiøt/Writings-about-Jens-Galschiøt/GB-Meistrup-anmeldelse.htm>

darbnīcai piederošajā Skulptūru parkā. Pa dienu viņi strādāja pie „Negoda pieminēkļa”, bet vakaros pie savām skulptūrām un gleznām.”⁶⁰

Gadu vēlāk, 1997. gadā, Jens Galšets pabeidza projektu „*Pusaudzis Cilindrā*”(„*Unge i Glas*”), kas bija sava veida instalācija par tēmu „Dzīve pirms nāves” (sk. 3. pielikuma 5. attēlu). No silikona izgatavotās pusaudžu figūras tika ievietotas cilindra veida stikla konstrukcijā, kas katra bija pildīta ar ūdeni. Sešas šādas konstrukcijas uz desmit dienām tika novietotas Kopenhāgenā pie Rātsnama. Ar šo projektu Jens Galšets centās pievērst cilvēku uzmanību jauniešu problēmām – apstākļiem, kādos dzīvo un strādā jaunieši galvaspilsētā, atgādinot, ka neskatoties uz ārēji izrādīto pašpārliecinātību un bravurīgumu, šie pusaudži ir ārkārtīgi emocionāli un viegli ievainojami.⁶¹

1998. gadā, par godu organizācijas OMEP (akronīms franču val. „*Organisation Mondiale pour l'ÉducationPréscolaire*”) 50. gadadienai, Jens Galšets radīja 180 cm lielu vara skulptūru „*Civilizācija*” („*Civilization*”, sk. 3. pielikuma 6. attēlu). OMEP ir nevalstiska organizācija, kuras galvenais darbības mērķis ir uzlabot pasaules bērnu dzīves apstākļus. OMEP sadarbojas ar UNESCO (Apvienoto Nāciju Izglītības, Zinātnes un Kultūras Organizācijas). Zemeslodes formā atveidotā skulptūra ir simbolizē jau izdarīto. Apaļā forma simbolizē zemeslodi kā dzīvu organismu, bet uz virsmas uzrakstītais alfabēts un skaitļi simbolizē uzkrātās zināšanas un cilvēces viedumu.⁶²

Ar Odenses „*Modes un Dizaina*” skolas atbalstu 1999. gada 7. oktobrī tika īstenots pirms 10 gadiem iesāktais projekts „*Astonkāja kleita*” („*Blækspruttekjolen*”, sk. 3. pielikuma 7. attēlu). 1989. gadā dāņu modes dizainers Eriks Mortensens un Jens Galšets, iedvesmojoties no *Haute Couture*⁶³ kostīmiem, izlēma radīt tērpu skulptūras atveidā. Tomēr šis projekts netika īstenots līdz pat 1998. gadam, kad Odenses „*Modes un Dizaina*” skola lūdza abus māksliniekus radīt skulptūru par godu skolas jaunajai ēkai. Neilgi pirms savas pēkšņās nāves, Ēriks Mortensens radīja modeli skulptūrai „*Astonkāja kleita*”. Skulptūra atspoguļo lielisku

⁶⁰ Galschiøt, Jens. Nogle skulpturer sætter jeg bare min signatur på. 22. Juli 2008. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.information.dk/162524>

⁶¹ Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

⁶² Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

⁶³ *Haute Couture* [no fr. val. *augstākās klases šūšana*] – ekskluzīvs apģērbs, ko dizaineris radījis konkrētai personai. Parasti ļoti augstas kvalitātes roku darbs, kas pagatavots no dārga auduma, pielietojot sarežģītu šūšanas metodi. No interneta resursiem: *Haute couture*. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Haute_couture

ķermeņa un tērpa saskaņu, ļaujot skatītājam sajust tērpa izsmalcinātību un sievietes grāciju. Skulptūra ir izcila tērpa kopija, kurā jaušama tēlnieka Jensa Galšeta cieņa pret tērpu un tā modelētāju.⁶⁴

Viens no nozīmīgākajiem darbiem, kas rīkots ar mērķi atgādināt par bērnu tiesībām, aicinot uz diskusiju par tādām tēmām kā bads, karadienests un prostitūcija, ir mākslas projekts „*Akmens Rokas*” („*Hænder af Sten*”). Projekta tapšanā piedalījās 28 skolas jeb 3000 bērnu un skolēnu, un tas tika īstenots 2000. gada 13. novembrī Odensē Rātsnama laukumā (sk. 3. pielikuma 8. attēlu). Katrs no šiem bērniem ar skolotāja palīdzību izgatavoja savas rokas atlējumu no betona. Tieši rokas ir katra cilvēka neatņemama sastāvdaļa ķermeņa valodas izpaušmēs. Tāpat rokas ir nozīmīgas attiecību veidošanā, tādēļ šajā mākslas projektā rokas atveidotas sastinguma brīdī, simbolizējot kādu konkrētu dzīvi, kādu konkrētu sāpi un pāridarījumu. Šīs rokas simboliski it kā sniedzas pēc mūsu palīdzības.⁶⁵

2001. gadā Jens Galšets strādāja pie nedaudz ekscentriskas performances „*Desmitā Tiesa*” („*Den 10ende Plage*”), kas savu nosaukumu ieguva no Vecās Derības stāsta par Ēģiptes desmit nelaimēm – *Desmito Tiesu* (sk. 3. pielikuma 9. attēlu). Šīs performances pamatā ir divu dāņu farmaceitisko uzņēmumu (*NOVO* un *Lundbeck*) piedalīšanās tiesasprāvā pret Dienvidāfriku, kas balstījās uz sūdzību par izvairīšanos ievērot patentu likumu. Performances iniciators un autors, tēlnieks Jens Galšets, uzskata, ka šāda lielo farmaceitisko uzņēmumu rīcība rada situāciju, kad nabadzīgo valstu iedzīvotājiem nākotnē nebūs iespēja iegādāties medikamentus, un miljoniem cilvēku mirs no AIDS un citām smagām slimībām, kuru ārstēšanai nepieciešami lieli līdzekļi. „*Farmaceitiskā industrija ir pārņēmusi Dieva dziedinātāja un sargātāja lomu, bet tā pasargās jeb „iezīmēs durvis” tikai to cilvēku mājokļiem, kuriem būs pietiekami daudz līdzekļu to iegādei. Tā neuzņemas ētisko atbildību, kas nāk līdž ar medikamentu ražošanu, turklāt tādu, kas var glābt dzīvību miljoniem cilvēku.*”⁶⁶

Lai paustu savu nostāju, Jens Galšets šajā performancē izmantojis desmit durvju lieluma audeklus (70 x 200 cm) neapstrādātā rāmī, kas noklāts ar zelta foliju. To virsmas, kas, atsaucoties uz Bībeles stāstu, simbolizēja durvis, tika noklātas ar īstām Amerikas viena dolāra banknotēm tādā veidā, ka banknotes reverss bija vērsts pret skatītāju un atklāja tekstu „*In God*

⁶⁴ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 35. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

⁶⁵ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 22. lpp.; *Hænder af Sten*. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/art_and_events/coops/handsofstone/pressemeddelelse_9-11.htm; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

⁶⁶ Galschiøt, Jens. *Den 10ende plage over hovedstaden*. tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/news_releases/andre/10thplague/dkplaguenews03.htm

we trust” (no angļu val. – *mēs ticam Dievam*). Nepieciešamās 2500 banknotes Jens Galšets ieguva no Ņujorkas Nacionālās bankas. Ar tādām pašām banknotēm, tikai izmantojot aversu, šis teksts „*In God we trust*” tika izveidots virs pirmās banknošu kārtas, tādējādi šī frāze bija saredzama pat no 5m attāluma. Šīs performances līdzdalībnieki, un arī pats autors ziedoja savas asinis, lai ar tām uz šīm, ar naudu aplīmētajām „durvīm” uzrakstītu pašmāju farmaceitisko uzņēmumu nosaukumus. Dānijā šī performance tika īstenota 2001. gada Lieldienās – Lielajā Piektdienā, tādējādi saistot šo pasākumu ar Bībeles stāstu. No Dānijas šīs 10 „durvis” tika nosūtītas uz visām tām valstīm (Eiropā un ASV), kuru pašmāju uzņēmumi bija iepriekšminēto 39 farmaceitisko uzņēmumu skaitā. Katrā valstī šis rituāls tika atkārtots, līdz beidzot uz visām šīm „durvīm” ar cilvēku asinīm bija sarakstīti visu 39 farmaceitisko uzņēmumu nosaukumi. Pēc tam šīs 10 mākslinieciski noformētās „durvis”, kas Jensam Galšetam izmaksāja 20 000 Dkk (dāņu kronu), bija plānots nosūtīt uz Dienvidāfriku, kur tās tiktu izmantotas kā protests pret 18. aprīlī plānoto tiesas prāvu, tomēr tas neizdevās iecerētajā laikā, jo Jens Galšets saskārās ar neparedzētiem sarežģījumiem muižā. Taču neskatoties uz to, ka šīs performances pamatideja bija vēršanās pret uzņēmumiem, kuru alkatības dēļ pasaulē mirst miljoniem cilvēku, tā bija atvērta ikviena cilvēka interpretācijai.⁶⁷

Sadarbībā ar tēlnieku Larsu Kalmāru (*Lars Calmar*) 2002. gadā radītā 3,5 metrus augstā vara skulptūra „*Resnākā izdzīvošana*” („*Survival of the Fattest*”), simboliski atspoguļoja Eiropas Savienības komercpolitiku (sk. 3. pielikuma 12. attēlu). Tajā simboliski atveidota Rietumu pasaules dubultā morāle un Rietumu pasaules izpratne par tādiem jēdzieniem kā taisnīgums un cilvēktiesības, pievēršot uzmanību Jaunattīstības valstīm. Apaļīgā sieviete, kuras vārds ir *Justitia* (romiešu taisnīguma dieviete), gulstas uz izkāmjējušā āfrikāņu vīrieša pleciem, kreisajā rokā turot atvaru, kas simbolizē taisnīgumu, savukārt aizvērtās acis simbolizē katra cilvēka iekšējā taisnīguma izpratni (paštaisnumu).⁶⁸

Skulptūru „*Dieva vārdā*” („*I Guds navn*”) Jens Galšets izstrādāja kopā ar Odenses bronzas lējēju Kurtu Liliendālu Hansenu (*Kurt Liliendal Hansen*), kurš jau kopš 1983. gada bijis Galšeta bronzas un vara darbnīcu vadītājs Odenses priekšpilsētā Nēsbijā (*Næsby*). Skulptūra iecerēta kā māksliniecisks komentārs par „krusta kariem” pret sievietes tiesībām uz kontracepciju, atveidojot stāvolī esošu pusaudzi, kas kā Jēzus, ir sista krustā (sk. 3. pielikuma

⁶⁷ The Tenth Plague. An Art Performance about Greed, Life and Death. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. aprīlī]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/art_and_events/10thplague/ukplagueconcept.htm; Galschiøt, Jens. Den 10ende plague over hovedstaden. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/news_releases/andre/10thplague/dkplaguenews03.htm; Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 114. lpp.

⁶⁸ Voller, Louise. Nogle skulpturer sætter jeg bare min signatur på. 22. Juli 2008. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 28. aprīlī]. Pieejams: <http://www.information.dk/162524>; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 28. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

14. attēlu). Skulptūras galamērķis bija 2007. gada janvārī notiekošais Pasaules Sociālais Forums (*World Social Forum*) Kasarani Stadionā Nairobi, Kenijā, Nikaragvā un Londonā. Tā kā prezidents Bušs un Romas Pāvests veidoja spēcīgu aliansi, sludinot uzskatu, ka vienīgais veids, kā cīnīties pret HIV-vīrusu un nevēlamu grūtniecību, ir atteikšanās no seksuālām attiecībām līdz pat kāzām, skulptūra tika izstādīta arī Vatikānā un Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV). Bušs un Pāvests vēlējās panākt atgriešanos pie uzskatiem, kādi pasaulē pastāvēja pirms seksuālās revolūcijas. Jens Galšets radīja šo skulptūru, ar savu projektu cenšoties pievērst uzmanību šīs alianses arhaismam, attiecībā uz Rietumpasaulē tik pašsaprotamiem jautājumiem kā kontracepcija un legāls aborts.⁶⁹

Krusts jau kopš seniem laikiem ir bijis lēnas un mokošas nāves simbols. Tādā veidā tas ir saistīts ar HIV-vīrusa inficētajiem Āfrikā – simbolizējot to lēno un mokošo nāvi. Grūtniecības iestāšanās pirms laulībām, kā arī saslimšana ar HIV-vīrusu ir lielā mērā saistīta ar izslēgšanu no sabiedrības un kauna zīmi, precīzāk stigmām (dūruma vietas Jēzus plaukstās un pēdās). Grūtniece pusaudze simbolizē vientiesību un nevainīgumu. Nevēlama grūtniecība un bērns, kas nav īsti gaidīts – tie ir veidi, kādos sievietē tiek „sodīta” par savu nezināšanu, kaisli vai arī kāda cita pausto vardarbību.⁷⁰

Pirmoreiz skulptūra „Dieva vārdā” ar Kopenhāgenas pašvaldības un Jaunavas baznīcas, kā arī dekāna Anersa Gēdegorda (*Anders Gadegaard*) atļauju tika novietota Kopenhāgenā pie Doma baznīcas 2006. gada 1. decembrī par godu starptautiskajai AIDS dienai. „*Tas ir pareizi, ka baznīca iesaistās šādā mākslas manifestācijā, tādējādi uzsverot, ka Bībeli nedrīkst izmantot sprediļošanā pret kontracepciju, bet, ka baznīca aktīvi iesaistās cīņā pret HIV-vīrusa izplatīšanos pasaulē un izrāda interesi un sniedz atbalstu inficētajiem un viņu ģimenēm.*”⁷¹ Strādājot pie šīs skulptūras, abi mākslinieki saskārās arī ar vairākām negaidītām tehniskām problēmām. 2006. gada vasaras lielais karstums bija nedaudz izkausējis skulptūru, kas tobrīd bija novietota Galšeta darbnīcā pie sienas. „*Kad mēs ienācām darbnīcā, lai ar Meksikas mākslinieku Kimbalu Mutesu (Kimbala Mutesa) pabeigtu darbu pie šīs skulptūras, ieraudzījām, ka tā bija nedaudz paksusi vasaras karstajā saulē un noslīdzējusi no krusta. Jens ar savu ģimeni tajā laikā bija devies ceļojumā uz Dienvidfranciju, tādēļ mēs paši vēlreiz nostiprinājām figūru pie krusta un novietojām to daudz vēsākā telpā.*” Nākamās problēmas sagādāja skulptūras transportēšana uz Āfriku: „*Man bija jānozāģē skulptūrai rokas, lai varētu*

⁶⁹ Informatīva brošūra „*Et Krucifiks om retten til prævention*”.

⁷⁰ Informatīva brošūra „*Et Krucifiks om retten til prævention*”.

⁷¹ Informatīva brošūra „*Et Krucifiks om retten til prævention*”.

to ievietot attiecīgajās kastēs, kas bija paredzētas transportēšanai. Tādejādi skulptūra galamērķī tika nogādāta divās daļās, ar divām dažādām lidmašīnām.”⁷²

Ar līdzīgu vērtījumu izstrādāts „*Stāvoklī esošais engēlis*” („*Gravid engel*”), 30 cm liela stāvoklī esošas pusaudzes figūra, ko Jens Galšets izgatavoja kopā ar Kurtu Liliendālu Hansenu (sk. 3. pielikuma 13. attēlu). Veidojot šo darbu tika izmantota gandrīz aizmirsta 20. gadsimta galvaniskā⁷³ metāla liešanas tehnika, ko tajā laikā daudzi mākslinieki vairs neizmantoja, jo tā bija ļoti sarežģīta un grūti pārvaldāma. K. L. Hansens par šo sadarbību izteicās, ka „*Jensam pieder šīs trakās idejas, un es rūpējos par to, lai viss ir tīri tehniski izdarāms.*”⁷⁴

⁷² Liliendal Hansen. Nogle skulpturer sætter jeg bare min signatur på. 22. Juli 2008. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 28. aprīlī]. Pieejams: <http://www.information.dk/162524>

⁷³ Galvanisks, galvanizēt – [pēc itāliešu dabas pētnieka L. Galvāni (1737 – 1789) vārda] – elektrolīzes ceļā pārklāt kādu priekšmetu ar metālu. No grām. Svešvārdu vārdnīca. 2. izd., pārstrād. un Sv420 papild. Rīga: Liesma, 1978, 246. lpp.

⁷⁴ Liliendal Hansen. Nogle skulpturer sætter jeg bare min signatur på. 22. Juli 2008. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 28. aprīlī]. Pieejams: <http://www.information.dk/162524>

3. Humānisma izpausmes dāņu tēlnieka Jensa Galšeta darbos

Neskatoties uz to, ka Jens Galšets ir Dānijas pilsonis, un Dānija ir viena no turīgākajām valstīm pasaulē, par pamattēmu savos mākslas darbos tēlnieks izvirza humānisma idejas. Ar skulptūru, projektu un performanču palīdzību Galšets cenšas pievērst Rietumu cilvēka uzmanību Jaunattīstības valstīs notiekošajai netaisnībai. Jau savā mājas lapā www.aidoh.dk, dodot tai angļu nosaukumu „*Art In Defense of Humanism*” (no angļu val. – „*Māksla, kas aizstāv humānismu*”), tēlnieks paziņo, ka viņa māksla aizstāv humānisma idejas. Tomēr Jens Galšets nošķir filozofiski izprasto jēdzienu humānisms no cilvēktiesībām (*human rights*), lai arī mūsdienās šie jēdzieni, viņaprāt, ir saistīti. Savu viedokli mākslinieks precīzē intervijā: „*Cilvēktiesības es izprotu kā sava veida starptautiski politisku likumu apkopojumu, uzsvaru liekot uz vārdu politisks. Turpretim humānisms ir filozofisks jēdziens (ko esmu pētījis padziļināti). Humānisms vēršas pie indivīda, pie atsevišķa cilvēka atbildības. Tādējādi var sacīt, ka iedvesmu savā mākslinieciskajā darbībā esmu guvis no filozofiski izprastā jēdziena humānisms. Turklāt mani mēdz dēvēt arī par „sentimentālo plāpu humānistu” (no dāņu val. *pladder-humanist*), tātad par sava veida salkano, sentimentālo humānistu.*”⁷⁵

Savos mākslas darbos tēlnieks ar simbolu palīdzību cenšas atspoguļot realitāti – mūsdienu pasaulē pastāvošo netaisnību, un, veidojot performances un projektus viņš ļauj to dalībniekiem pašiem meklēt atbildes uz sev svarīgiem jautājumiem par pasaulē notiekošo netaisnību. „*Es paņemu kādu notikumu no reālās dzīves un savā darbnīcā, izmantojot savu simbolistisko valodu, pārveidoju šo notikumu skulptūrā, kuru pēc tam atkal pārnesu atpakaļ publiskajā telpā. Tādējādi manas skulptūras un projekti kļūst par sava veida katalizatoru diskusijās par to, kā funkcionē pati pasaule un kādā veidā tā, veidojot jaunus jēdzienus, atmasko pasaulē pastāvošo absurdu un dubulto morāli. Savu mākslu es izmantoju, lai uzdotu jautājumus un atklātu patiesību, gluži kā puisēns H. K. Andersena pasakā „Karaļa jaunais tērps”, kurš vienīgais skaļi pasaka visiem acīmredzamo patiesību.*”⁷⁶ Ar saviem darbiem mākslinieks rosina mūs aizdomāties par pasaulē zudušo līdzsvaru. „*Es vienkārši nodarbojos ar jautājumu uzdošanu. Es uzdodu jautājumu, un, kad man jautā, kas ar to būtu darāms, tad es tā īsti nezinu, ko labāk atbildēt. Es vienkārši negribu kļūt pārāk nežēlīgs. Man nav konkrētu atbilžu. Un tādēļ es uzskatu, ka esmu privilēģētā situācijā – es uzdodu jautājumus, nesniedzot*

⁷⁵ Sk. 1. pielikumu – Telefonintervija ar Jensu Galšetu 2009. gada 2. maijā.

⁷⁶ Galschiøt, Jens. Forord til *Vælt dagsordenen*: Et forsvar for græsrodderne. 15. januar 2002. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiøt/Writings-by-Jens-Galschiøt/Forord-til-bog.htm>

konkrētas atbildes.”⁷⁷ Tādēļ Jens Galšets daudzējādā ziņā ir salīdzināms ar Atēnu filozofu Sokrātu (470. g. p. m. ē. – 399. g. p. m. ē.), kurš uzskatāms par ētikas zinātnes pamatlicēju un kuru interesēja ar morāli un tikumību saistītie jautājumi. Tāpat kā Sokrāts ar vadmotīvu „Izzini pats sevi”, arī Jens Galšets uzskata, ka cilvēkam pašam jātiecas pēc zināšanām, jācenšas izzināt sevi un jāpilnveido sevi, jo tikai tad cilvēks ir spējīgs atšķirt labo no ļaunā un tikai tad ir spējīgs rīkoties ētiski pareizi.

Atsaucoties uz pirmajās nodaļās minēto par humānismu, ka cilvēks savā būtībā ir labs, jo Dievs to radījis pēc savas līdzības, devis tam saprātu un brīvu gribu, tā paceldams to pāri citām dzīvām būtnēm, tāpat arī Jens Galšets uzskata, ka cilvēks savā būtībā ir labs. Tomēr mūsdienu varaskārais cilvēks reizēm mēdz piemirst par jēdziena „humāna rīcība” eksistenci. Jens uzskata, ka mūsdienu neierobežotā brīvība dara cilvēku izteikti varaskāru, un tas ātri vien spēj atsevišķu indivīdu novest līdz antihumānai rīcībai pret līdzcilvēkiem. Šīs idejas rodamas vairākos mākslinieka nozīmīgākajos darbos, kā, piemēram, performancē „Desmitā Tiesa”, kas, izmantojot tādus jēdzienus kā alkātība, dzīvība un nāve, cenšas pievērst cilvēku uzmanību 39 farmaceitisko uzņēmumu varaskārei un mantrausībai. Idejas autors, apskatot tādus jēdzienus kā globalizācija, nauda, vara un pasaulē zudušais līdzsvars, aicināja cilvēkus iesaistīties diskusijā par planētas un cilvēces izdzīvošanu, mēģinot atgādināt pasaules tautām par nerakstītajiem ētikas principiem. Jens Galšets par šo performanci sacīja: „Tieši tādēļ esmu izvēlējis šo strīda jautājumu kā sākuma punktu diskusijai gan par to, kā mūsu pamatvērtības ir attīstījušās, gan par pašu paradigmas maiņu, kas, kā es to izjūtu, ņemot vērā globālo līdzsvara izzušanu ekonomikā, ekoloģijā un sociālajā vidē, ir nonākusi līdz nosacījumam - neiznīcināt pasauli jeb cilvēci. It sevišķi, ja diskusija ir par medikamentiem, tad strīda jautājums par patentu likumu ir kristisks attiecībā pret ētikas pamatvērtībām. – Vai mums ir tiesības pieņemt lēmumus, kas attiecas uz cilvēku dzīvi tikai tādēļ, ka mums ir nauda un formālas tiesības uz kādu no medikamentiem?”⁷⁸

Lai gan pats autors nav reliģiozs cilvēks, šī performance ir balstīta uz Bībeles stāstu par desmito tiesu. Būtībā šeit apspriests jautājums, kas nozīmīgs visām reliģijām – *kas īsti ir cilvēciskums? Kādam īsti ir jābūt cilvēciskai personai?* Ar cilvēku ziedotajām asinīm uzrakstot šo 39 farmaceitisko kompāniju nosaukumus, Rietumu pasaules kolektīvajā apziņā veidojas izpratne, ka šīs firmas un to medikamenti no Dieva ir pārņēmuši dziedinātāja lomu, jo asinis

⁷⁷ Galschiøt, Jens. Galschiøt - en kunstner med karakter. *Magasinet Kunst*. 2009. gada 12. janvāris, 38. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiøt/Writings-about-Jens-Galschiøt/Karakter.htm>

⁷⁸ Galschiøt, Jens. The Tenth Plague. An Art Performance about Greed, Life and Death. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/art_and_events/10thplague/ukplagueconcept.htm

vienlaicīgi simbolizē gan dzīvību, gan nāvi. Mūsu ķermeņos tās ir mūsu barotājas, tās dod mums enerģiju dzīvot, bet ārpus mūsu ķermeņiem asinis simbolizē nāvi. Tādēļ šajā performancē skaidri redzama mūsdienu pasaulē pastāvošā divkosība: dzīvību dodošās asinis transformējas nāves simbolā, brīdī, kad tiek uzrakstīti noziegumu un noziedznieku vārdi. Asins izmantošana simbolizē to, ka šie uzņēmumi „Atpestīšanas zīmi” izsnieguši tikai turīgajiem pasaules iedzīvotājiem. Tādēļ arī mūsdienu pasaulē par naudas sinonīmu kļuvuši tādi vārdi kā glābšana un atpestīšana, jo tikai turīgie pasaules iedzīvotāji var atļauties glābt sevi un savus tuviniekus no nāves. Turpretī nabadzīgās tautas ir pakļautas „nāves eņģelim”. Mēs vēl joprojām tiecamies pēc bagātības, nevis pēc cilvēciskuma un garīgajām vērtībām. Mūsdienās nauda ir pārņēmusi Dieva sargājošā spēka lomu, tādēļ mākslinieks uzsver, ka cilvēkiem nepārtraukti ir jāstrādā pie savas personības attīstīšanas, jo tikai no personiskās darbības atkarīgs tas, kāds būs attiecīgais cilvēka personība.⁷⁹ Tieši tādēļ fakts, ka savtīgie farmaceitiskie uzņēmumi pielīdzinājušies pašai ziedībai Dieva dziedināšanas un pestīšanas lomai, padarīja šo diskusiju par patentu likumu tik nozīmīgu. Tādēļ jautājums par to – „*Vai naudas kontrolētu pasauli vēl aizvien var balstīt uz tādām vērtībām kā līdzjūtība (žēlastība), žēlsirdība un rūpes?*” – mūsdienās, kad materiālais tie pretstatīts morālajam un ētiskajam, ir kļuvis par būtiskāko jautājumu diskusijā par paradigmas maiņu. „*Jēzus Kristus ziedoja savas asinis un dzīvību, lai glābtu cilvēci. Mēs ziedojam savas asinis, lai iezīmētu vēl vienu perspektīvu diskusijā par patentu likumu. Mēs pat varētu izmantot ar HIV vīrusu inficētas asinis, lai paspilgtinātu šo simbolismu. Ar HIV inficētie cilvēki Rietumu pasaulē ir „pasargāti”, jo dzīvo valstīs, kas var atļauties maksāt farmaceitiskajai industrijai par zālēm. Šiem cilvēkiem uz „durvīm” ir šī „Pestītāja zīme”, un tomēr viņu dzīve ir salīdzināma ar staigāšanu pa asmeni. Tādēļ, ziedojot savas asinis, viņi simboliski cīnās par saviem draugiem – cietējiem nabadzīgajās pasaules valstīs.*”⁸⁰

Arī performance „*Negoda pieminēklis*” („*Skamstøtten*”), attēlojot cilvēciskas sāpes, tika radīta ar mērķi pievērst cilvēku uzmanību kā humānistu ētikai, tā arī cilvēku necilvēciskajai, tādejādi rosinot cilvēkos pārdomas pašiem par sevi un savu dzīvi. Šis ir viens no nozīmīgākajiem Jensa Galšeta darbiem, kā arī viens no centrālajiem darbiem dāņu modernajā mākslā no 1990-iem gadiem līdz pat šodienai. Šajā performancē nav nekā porpagandiska, bet gan tieši pretēji – tā balstīta neverbālu simbolu valodā, un ir atvērta visdažādākajām interpretācijām par tēmu. „*Negoda pieminēklis*” funkcionē kā sava veida

⁷⁹ Galschiøt, Jens. The Tenth Plague. An Art Performance about Greed, Life and Death. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/art_and_events/10thplague/ukplagueconcept.htm

⁸⁰ Galsciøt, Jens. The Tenth Plague. An Art Performance about Greed, Life and Death. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/art_and_events/10thplague/ukplagueconcept.htm

teātris, kur politiķi, prese un publika tiek iesaistīti kā aktieri, tādējādi ļaujot performancei saglabāt savu dinamiskumu, jo katru reizi tiek radīti jauni simboli, kas atkarīgi no tā, kā rīkojas katrs tās performances dalībnieks. Turklāt māksliniekam ir svarīgi, lai skatītājs apzinātos, ka šī skulptūra nepārstāv nevienu politisko uzskatu, kā arī neatbalsta nevienu konkrētu partiju vai ideoloģiju. Tāpat kā humānistu, arī Jens uzsver, ka ikvienam no mums ir nepieciešams izkopt savu „garu”, tādēļ šī skulptūra, kā atgādinājums par pastāvošo netaisnību, noziegumiem un dramatiskiem notikumiem, vismaz vienu reizi gadā tiek uzstādīta kādā no pasaules valstīm. Piemēram, Ravandā (valsts Vidusāfrikā) „*Negoda pieminēklis*” bija kā atgādinājums par niknājiem etniskajiem konfliktiem, masu slepkavībām un pasaules novēloto iekļaušanos, savukārt Meksikā skulptūra vērsās pret indiāņu cilvēktiesību neievērošanu. Tomēr pamatideja šajā projektā paliek nemainīga: *izvēloties vardarbību kā ieroci savu mērķu īstenošanai, cilvēcei jārēķinās ar attiecīgām sekām*. Tādēļ pasaulē šis projekts ir ieguvis milzīgu nozīmi ētiskajā diskusijā par cilvēces atbildību.⁸¹

Spēcīgas humānisma izpausmes jūtas arī tēlnieka iespaidīgajā projektā „*Mans Iekšējais Briesmonis*” („*Min Indre Svinehund*”). Šī skulptūra, cilvēciskotas cūkas atveidā, vērsas pret pieaugošo vardarbību, neiecietību, rasismu un minoritāšu vajāšanu. Galšets uzsver, ka savas mākslas manifestācijas rada ar mērķi atdalīt humānismu no politikas, reliģijas un ekonomikas jomām un uzskatiem, tādējādi uzsverot humānisma neatkarību. „*Man ir vienaldzīgs fakts, kas tā ir par tautu, vai tie ir serbi, kas vajā musulmaņus, vai arī musulmaņi, kas vajā serbus, jo abi gadījumi mani satrauc vienlīdz spēcīgi. Nežēlīgo vajāšanu rezultātā paveiktais ļaunums nemazinās atkarībā no tā, kura tauta īsti ir uzskatāma par vainīgo un kuru par cietēju.*”⁸² Šī skulptūra „*Mans Iekšējais Briesmonis*” liek mums paskatīties uz sevi no malas, rosinot aizdomāties par pasaulē valdošo netaisnību, atgādinot mums par cilvēktiesībām, kas jāievēro ikvienam pasaules iedzīvotājam. Lai arī šis projekts radīja nemierus un debates politiķu aprindās, tomēr tāpat kā skulptūra „*Negoda pieminēklis*”, arī „*Mans Iekšējais Briesmonis*” nav uzskatāms par mākslas darbu ar politisku atbildību. Tēlnieks uzsver: „*Es esmu humānists, nevis politiķis! Pamattēma manā mākslā ir humānisms. Strādājot pie darba „Mans Iekšējais Briesmonis”, es domāju par to, kā es – un kā atsevišķs cilvēks – kā mēs spējam pievērt acis uz tām šausmām, kas notiek pasaulē, kurā paši dzīvojam. Un šajā sakarā nepietiek vien ar to, ka tiek runāts par cilvēktiesībām kā par likumu*

⁸¹ Meistrup, Erik Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt. Forlag: Aidoh, 95. – 96. lpp.; Jens Galschiøt. <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-by-Jens-Galschiot/Om-kunst-og-politik.htm>

⁸² Galschiøt, Jens. Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 27. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

apkopojumu, nepietiek ar „kaut kā” darīšanu tikai politikas jomā. Ir jārunā arī par personisko attieksmi. Tieši to es daru ar saviem projektiem-performancēm.”

Savos darbos Jens Galšets pretstata divus mūsdienu pasaulē nozīmīgus jēdzienus – nabadzība un pārticība. Mākslinieks cenšas izcelt jautājumu par pasaulē pastāvošo netaisnību, kad vienā valstī cilvēki mirst no bada un trūkumu, bet otrā – dzīvojot pārtībā, cenšas kontrolēt visu pasauli. Tādēļ tēlnieks savos darbos daudz apspriež tādas tēmas kā nabadzība, trūkums, bads, kā arī bērnu mirstība. Šeit būtu minami vairāki mākslinieka darbi: instalācija „*Pusaudzis Cilindrā*” („*Unge i Glas*”), skulptūras „*Dari to*” („*Just do it*”) un „*Resnākā izdzīvošana*” („*Survival of the Fattest*”), kā arī projekti „*Klusā Nāve*” („*Den Stille Død*”) un „*Akmens Rokas*” („*Hænder af Sten*”). Turklāt svarīgi minēt, ka daudzus no saviem darbiem Jens Galšets ik pa laikam apvieno lai vienā milzīgā projektā-performancē. Kā, piemēram, 2002. gadā mākslas performancē „*Murgs*” („*Mareridt*”) tika apvienotas skulptūras „*Mans Iekšējais Briesmonis*” un „*Negoda pieminēklis*”, ar mērķi atspoguļot mūsu iekšējo naidu, ko katram individuāli jāiemācās kontrolēt. Savukārt 2008. gadā Eiropas Sociālā Foruma laikā Zviedrijas pilsētā Malmö (*Malmö*) Jens Galšets izmantoja skulptūras „*Dieva Vārdā*” un „*Negoda pieminēklis*”.

Nozīmīgs darbs cilvēktiesību aizstāvībā ir skulptūrā „*Dieva vārdā*” („*I Guds navn*”), kas atspoguļo Romas katolistiskās baznīcas un Buša valdības milzīgo varu lielākajā daļā Āfrikas, Āzijas un Vidusamerikas. Šī spēcīgā alianse cenšas mainīt pastāvošo politiku – ikvienam ir tiesības uz seksuālo un reproduktīvo veselību, kas nozīmē to, ka sievietēm ir likumīgas tiesības uz kontracepciju un abortu. Šādu nostāju 1994. gadā pasaules mēroga konferencē pieņēma 179 valstis, tostarp arī ASV, kurai ir milzīga vara šajā jautājumā, jo 43% no visu pasaules valstu atbalsta cīņā pret seksuāli transmisīvajām slimībām jaunattīstības valstis gūst tieši no ASV. Turklāt ASV ir ieviesa tā dēvēto Meksikas Pilsētas Politiku (*Mexico City Policy*), ko kritiķi nodēvēja par „Starptautisko Uzpurni” (*Den Globale Mundkurv*), kas nozīmē to, ka dažādām palīdzības organizācijām un klīnikām tika aizliegts izplatīt informāciju par aborta iespējamību, un kategoriski tika aizliegts norīkot uz šādu procedūru. Tādejādi sievietēm tika atņemta iespēja būt noteicējām pār savu ķermeni. Ja no 1991. gada līdz 2001. gadam, tātad 10 gadu laikā, pateicoties informatīvajām kampaņām Āfrikā un bezmaksas prezervatīviem, ar HIV-vīrusu inficēto skaits Ugandā strauji samazinājās, tad mainītās politikas rezultātā, HIV-vīruss atkal nekontrolējami izplatījās visā Āfrikā, kā arī palielinājās nevēlamo grūtniecību un nelegālo abortu skaits. Līdz ar to 2 gadu laikā ar HIV-vīrusa inficēto skaits pieauga no 70 tūkstošiem 2003. gadā līdz 130 tūkstošiem 2005. gadā. Savukārt Vatikāns savos „krusta karos” pret kontracepciju nodarbojās ar maldināšanu un

dezinformāciju, savā mājas lapā (www.vatican.va) publicējot rakstus par to, ka prezervatīvi jeb latekss neaizsargā no HIV-vīrusa. To izlasot, daudzi ticīgie un neizglītotie cilvēki pārstāja lietot prezervatīvus. Jens Galšets uzskata, ka ikvienam no mums ir iespēja cīnīties par daudz pozitīvāku Bībeles interpretāciju un paskaidro, ka šī skulptūra ar pusaudzi grūtnieci nekādā gadījumā nav centieni kritizēt kristīgo pasauli. „*Es nenostājos pret tiem, kas pievērsušies kristietībai, un tiem, kas nopietni uztver Evāņģēlijas vēstījumu par žēlsirdību un labdarību, un rīkojas saskaņā ar šo pārliedību. Mana kritika tieši otrādi ir vērsta pret galējo fundamentālistu Bībeles interpretāciju, kuri tādejādi vēl vairāk sāpina tieši tos cilvēkus pasaulē, kas jau tā ir viegli ievainojami. Turklāt skulptūra nav atbalsts diskusijām par legālu abortu, tāpat tā neiestājas pret šķīstību kā tādu, bet gan cīnās par sieviešu tiesībām uz kontracepciju un objektīvas informācijas izplatīšanu saistībā ar jautājumiem par seksu.*”⁸³

Šobrīd Jens Galšets vadās pēc devīzes - „*Māksla ir dzīve – Dzīve ir māksla*”. Viņš izmanto savu mākslu, lai radītu jaunu humānistisku valodu, ko varētu pielietot politiskajā jomā, un piekrist Heina Heinsena (*Hein Heinsen*) teiktajam, ka mākslai ir liela nozīme sabiedrības demokrātiskā tēla atjaunošanā. Heins Heinsens 2004. gadā „*Brīvo izstāžu*” katalogam pavasara izstādē rakstīja: „*Bez mākslas politiķu valoda kļūst vecmodīga un izmirst, un tā kļūst nespējīga risināt šī laika problēmas.. Mākslas akadēmijai pret sabiedrību ir jābūt tik brīvai, cik vien iespējams. Tas viss ir nepieciešams, lai varētu atjaunot demokrātiskās sabiedrības tēlu*”⁸⁴ Ar savu mākslu Jens Galšets uzsver, ka „*ka humānisms, pretstatā „politisko cilvēktiesību kustībai”, ir jāattīsta, balstoties uz personisku vienošanos. Tāpat uz atsevišķa cilvēka reakciju pret kādu citu, pret konkrētu cilvēku... Kā individuāla persona cilvēks var izdzīvot pasaulē, balstoties uz humānistisku domāšanu, cilvēks pret notiekošo var attiekties ļoti personiski, un tāpat personiski pret notiekošo var attiekties arī mākslinieks... Tādejādi personiskais humānisms ir dziļi izjuts un izprasts. Es neticu Dievam, bet uzskatu, ka cilvēkam kā humānisma ideju atbalstītājam ir jāspēj „iejusties cita cilvēka ādā” un ir jāspēj atbilstoši izturēties pret šo konkrēto cilvēku.*”

⁸³ Informatīva brošūra „*Et Krucifiks om retten til prævention.*”.

⁸⁴ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 6. lpp.

Nobeigums

Humānismu var aplūkot kā specifisku renesanses laikmeta Rietumeiropas garīgo strāvojumu, sabiedrības kustību un literatūras virzienu 14., 15. un 16. gadsimtā, kas, pievēršoties antīkās pasaules kultūrai, uzstājās pret viduslaiku reliģisko fanātismu un personības apspiešanu. Bet par humānismu var runāt arī kā par pasaules uzskatu, kam cauri strāvo mīlestība un cieņa pret cilvēkiem un rūpes par viņu labklājību. Tādā gadījumā humānismu var aplūkot kā vispārīgu apzīmējumu idejām, kas Jauno laiku vēsturē uzstājušās pret fanātismu un dogmatismu, pret kariem, par iecietību cilvēku savstarpējās attiecībās, tādejādi atspoguļojot humānismu kā apzinātu principiālu dzīves un ētikas uzskatu. Tomēr neskatoties uz to kā atšķirīgajām nostājām jēdziena skaidrojumā, humānisma ideoloģija ir palikusi nemainīga – tās centrā vēl joprojām ir cilvēks. Tikai nu jau daudz alkatīgāks un varaskārāks.

Bakalaura darba „Humānisma izpausmes dāņu tēlnieka Jensa Galšeta darbos” sākumā izvirzītais pētījuma mērķis – noskaidrot, kādas humānisma izpausmes jaušamas mākslinieka Jensa Galšeta darbos – tika īstenots. Apkopojot visu Latvijas bibliotēkās un interneta resursos pieejamo literatūru par jēdzienu „humānisms”, es ieguvu plašu informāciju par tā rašanos, attīstību, vērtību sistēmu un humānisma nozīmi cilvēces domāšanā cauri gadsimtiem. Tāpat, apkopojot Dānijas bibliotēkās un internetā pieejamos materiālus par dāņu tēlnieku Jensu Galšetu, es ieguvu gan informāciju par mākslinieka skulptūrām, performancēm, projektiem un viņa darbos paustajām humānisma idejām, gan arī viņa mākslas darbu fotogrāfijas un video materiālus. Izanalizējot iegūtu materiālu, ir izdevies apstiprināt bakalaura sākumā izvirzīto hipotēzi, kas apgalvoja, ka Jensa Galšeta darbos paustās humānisma idejas ir vairāk saistītas ar humānismu kā apzinātu principiālu dzīves un ētikas uzskatu.

Pētot J. Galšeta mākslu un tajā paustās idejas, secinu, ka tēlnieks ar saviem dabiem, galvenokārt, cenšas skatītāja uzmanību vērst uz pasaulē zudušo līdzsvaru un pastāvošo netaisnību, nostājoties pret mūsdienu cilvēkam tik ierasto situāciju, ka vara pieder tiem, kam ir nauda. Ar savu mākslu Jens Galšets nepārtraukti atgādina par tādiem jēdzieniem kā brīvība, vienlīdzība un brālība. Tēlnieka mākslinieciskā daiļrade ir tik plaša, ka to nav iespējams apskatīt, iekļaujoties pieļaujamā bakalaura darba apjomā. Mākslinieka darbos ir ārkārtīgi sarežģīta simbolika, kuru nav tik viegli uzreiz pamanīt, tādēļ, manuprāt, svarīgi, ka dāņu tēlnieks ir sirsnīgs un atklāts cilvēks, kurš par savām skulptūrām un performancēm varētu stāstīt diennaktīm ilgi, ar savu stāstījumu aizraujot ikvienu klausītāju.

Kopsavilkums

- Jēdziens „humānisms” līdz pat mūsdienām ir pārlietu izplūdis, neskaidrs un grūti tverams. To nedrīkst reducēt uz kādu vienu tā aspektu.
- Humānisms nav kāds ideju kopums ar precīzām aprisēm, vai noslēgta filozofija, bet gan brīva, atklāta, dinamiska un apzināta cilvēku darbība kultūras jomā.
- Humānisma ideoloģijas centrā ir cilvēks. Cilvēks ir radības kronis un visu lietu mērs.
- Humānisms kā ētikas kategorija izceļ cilvēka vērtību un nozīmi, balstoties uz tādiem universāliem jēdzieniem, kā taisnīgs un netaisnīgs, pareizs un nepareizs.
- Par „pirmajiem humānistiem” mēdz dēvēt senos romiešus, kas sāka radoši apgūt grieķu garīgās vērtības un operēt ar visai ietilpīgo vārdu *humanitas*, kas antīkajā pasaulē izteica cilvēka ideālu. Humānistiskos principus tālāk attīstīja romiešu stoicisms, īpaši Seneka.
- Cilvēka izpratnes maiņa bija tā novitāte, kas humānistus šķīra no antīkās ētikas un sholastiskās teoloģijas tradīcijas.
- Renesanses humānisms sāka apliecināt cilvēka pašpietiekamību un atrāvumu no kristietības. Notika reliģiozā un antireliģiozā humānisma atdalīšanās.
- Humānisma ideju izplatība 16. gadsimtā lielā mērā sagatavoja un veicināja reformācijas kustību rašanos.
- Ar 18. gadsimta apgaismības filozofiju, 19. gadsimta pozitīvismu un progresu optimistisko teoriju saistītais humānisms, ir novecojis un izskatās vecmodīgs.
- 19. gadsimtā humānisms ieguva cilvēcības nozīmi, rosinot cilvēci uz humānu attieksmi pret ikvienu individu.
- Mūsdienu humānisms atbalsta cilvēcisku un ētisku rīcību, cīnās par taisnīguma ievērošanu pasaulē, un negatīvi attiecas pret pseidozinātnēm un māņticību.
- Romā lietotais jēdziena „humānisms” skaidrojums nedaudz atšķiras no šī termina mūsdienu pielietojuma, tādejādi, nevis renesanses laikā lietotais humānisma skaidrojums, bet gan tieši jauno laiku skaidrojums daudz labāk saskaņojas ar šā vārda mūsdienu izpratni.
- Jens Galšets ir minams kā viens no nozīmīgākajiem Dānijas vecā modernisma māksliniekiem (pēc 1980. gada), un ir viens no vislabāk atpazīstamajiem dāņu māksliniekiem ārzemēs.

- Liela nozīme Jensa Galšeta (*Jens Galschiøt Christophersen*) mākslinieciskajā darbībā ir vecākiem – mātei Edītei Galšetai Kristofersenai (*Edith Galschiøt Christophersen*) un tēvam Sofusam Andersenam Kristofersenam (*Sophus Andersen Christophersen*).
- Jensa Galšeta māksla aptver ļoti plašu darbības lauku un laika gaitā tā ir ļoti mainījusies.
- Savas mākslas atbalstam Jens Galšets no Valsts Mākslas Fonda nav saņēmis pilnīgi nevienu dāņu kronu; neviens mākslas muzejs nav iegādājies kādu no viņa darbiem, lai arī viņa skulptūras „*Mans Iekšējais Briesmonis*” („*Min Indre Svinehund*”) un „*Negoda pieminēklis*” („*Skamstøtten*”) ir vienas no nozīmīgākajām pēdējo 20 gadu laikā Dānijā.
- Vislielāko ietekmi uz Jensa Galšeta mākslu atstāja Dienvidslāvijas kari 1991. gadā.
- Par pamattēmu savos mākslas darbos Jens Galšets izvirza humānisma idejas.
- Mākslinieks nošķir filozofiski izprasto jēdzienu humānisms no cilvēktiesībām (*human rights*).
- Savā izteiksmē dāņu Galšets ir ietekmējies, galvenokārt, no spāņu arhitekta Antonio Gaudi (*Antoni Gaudí i Cornet*, 1852 – 1926) un jūgendstila, kas tēlnieka mākslas darbos atspoguļojas to dabiskajās un organiskajās formās.
- Mākslas darbos Jens Galšets atspoguļo savu viedokli un kritiku par mūsdienu pasaules antihumānismu, un, uzsverot nepieciešamību ievērot cilvēktiesības, vēršas pret pasaulē valdošo nevienlīdzību un netaisnību.
- Šobrīd Jens Galšets vadās pēc devīzes - „*Māksla ir dzīve – Dzīve ir māksla*”. Viņš izmanto savu mākslu, lai radītu jaunu humānistisku valodu, ko varētu pielietot politiskajā jomā.

Annotation

The title of the bachelor's work is "Disclosure of Humanism in Danish sculptor Jens Galschiøt's artworks". Humanism is a broad category of ethical philosophies that affirm the dignity and worth of all people, based on the ability to determine right and wrong by appealing to universal human qualities, particularly rationality, without resorting to the supernatural or alleged divine authority from religious texts. It is a component of a variety of more specific philosophical systems. In focusing on the capacity for self-determination, humanism rejects transcendental justifications, such as a dependence on faith, the supernatural, or texts of allegedly divine origin.

The aim of this work is to give a review on the historical development of Humanism, its values and importance to humanity, as well as to ascertain, what kind of Humanism's disclosures may be found in performer Jens Galschiøt's artworks.

The theoretical part of the work is based on information that is obtainable in Latvian libraries in history, cultural history and religion history books and Internet resources in Latvian, English, Danish and Russian language about Humanism and its origin. Despite the fact that Jens Galschiøt is named as one of the most notable artist of Danish modern art (after 1980), there is only one book about Jens Galschiøt and his art. Therefore the analytical part of the work is mostly based on Internet resources, especially on information that is obtainable on Jens Galschiøt's homepage www.aidoh.dk - *Art in defense of Humanism*.

The bachelor's work "Disclosure of Humanism in Danish sculptor Jens Galschiøt's artworks" consists of three chapters. The first chapter is devoted to the explanation of concept of Humanism and its development down through the ages, adducing an insight into disclosure of Humanism in art. The second chapter tells about Jens Galschiøt and his art, with the emphasis on period from year 1992, when sculptor created his most important sculptures, art happenings and projects. But the third chapter gives a review of analysis of Jens Galschiøt's works.

Kommentarer

Bachelorarbejdets titel hedder ”Humanismens tendenser i dansk billedhugger Jens Galschiøts værker”. Humanismen er en bred kategori af såkaldte aktive etiske filosofier. Humanismen søger at bekræfte alle menneskers værdi og værdighed, ud fra evnen til at skelne mellem rigtigt og forkert. Netop forskellen mellem rigtigt og forkert bedømmes ud fra nogle universelle menneskesyn, rationalismen for eksempel. Humanismen medfører en forpligtelse i søgen efter sandhed og moralitet gennem menneskelige metoder. Ved at fokusere ens kapacitet for selv-beslutsomhed afviser humanismen transcendentale retfærdiggørelser, som troen på skæbne, guder, det overnaturlige eller religiøst oprundne tekster.

Formålet ved dette arbejde er at skabe en oversigt over humanismens historisk udvikling, dens værdier og betydning for menneskeligheden, så vel som at afklare, hvilke afsløringer af humanismen må man finde i Jens Galschiøts værker.

Den teoretiske del af arbejdet er baseret på informationen, som man kan finde i Letlands biblioteker, i historisk, kultur- og religions bøger og på nettet (på lettisk, dansk, engelsk og russisk sprog) om humanismen og dens oprindelse. Til trods for at Jens Galschiøt er udnævnt til en af de mest bekendte kunstner af dansk moderne kunst (efter 1980), der er kun en bog om ham og hans kunst. Derfor den analytiske del af arbejdet hovedsagelig er baseret på information, som man kan finde på nettet, især på information fra Jens Galschiøts hjemmeside www.aidoh.dk - *Art in defense of Humanism*.

Bachelorarbejdet ”Humanismens tendenser i dansk billedhugger Jens Galschiøts værker” består af tre afsnit. Den første afsnit er hengivet til en forklaring af berebet humanisme og dens udvikling indtil nutid, med indsigt i afsløring af humanismen i kunst. Den anden afsnit handler om Jens Galschiøt og hans kunst, med emphasis på periode fra år 1992, da billedhuggeren skabte de mest betydningsfulde skulpturer, kunst happeninger og projekter. Men den tredje afsnit giver oversigt over analyse af Jens Galschiøts værker.

Autora parakstītais galvojums

Ar savu parakstu apliecinu, ka kursa darbs ir uzrakstīts patstāvīgi; izmantojot citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu; šis darbs vai tā daļas tādā vai citādā veidā nav izmantotas citās studiju programmās.

Paraksts

Paraksta atšifrējums

/Agnese Baumanē/

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

- 1) *Filozofijas atlants. Attēli un teksti*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1991, ISBN 9984-17-601-0
- 2) Informatīva brošūra „*Et Krucifiks om retten til prævention.*”
- 3) Kļava, Valda. *Eiropa Jauno laiku sākumā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1996, 182 lpp. ISBN 9984-04-120-4
- 4) Lapiņa, M., D. Blūma, L. Zitāne. *Jauno laiku kultūras vēsture vidusskolām*. Rīga : RaKa, 1999.
- 5) Lasmane, Skaidrīte. *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz Postmodernismam*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 190 lpp. ISBN 9984-04-736-9
- 6) *Rietumeiropas morāles filozofija. Antoloģija*. Red. Kļaviņš, Aivars. Lasmanes Skaidrītes sakārtojums. LU Akadēmiskais apgāds : Latgales Druka, 2006, 311 lpp. ISBN 9984-802-19-1
- 7) Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag : Aidoh, 2004, 180 lpp., ISBN 87-990178-0-6
- 8) Rubenis, Andris. *Renesanses filosofiski maģiskais reālisms*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 213 lpp., ISBN-978-9984-40-648-0
- 9) Rubenis, Andris. *Renesanses un reformācijas laikmeta kultūra Eiropā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, 388 lpp. ISBN 9984-17-509-x
- 10) Rubenis, Andris, red. Goldmanis, Juris. *No renesanses pavasara uz humānisma rudeni*. Rīga : Latvijas Mākslas akadēmija, 2008, 272 lpp. ISBN 978-9984-39-472-5
- 11) *Rietumeiropas filozofija 14. – 18. gs.* Zin. red. Rozenvalds, Juris. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000, ISBN 9984-04-513-7
- 12) *Svešvārdu vārdnīca*. 2. izd., pārstrād. un Sv420 papild. Rīga : Liesma, 1978, 656 lpp.
- 13) Amsterdam Declaration. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 5. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Amsterdam_Declaration_2002
- 14) Aristotelis. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Aristotelis>
- 15) Art In Defense of Humanism. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 18.martā]. Pieejams: www.aidoh.dk
- 16) Cicerons. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Cicerons>
- 17) Den Rejsende Højskole. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: [http://www.denstoredanske.dk/Erhverv, karriere og ledelse/P%C3%A6dagogik og uddannelse/H%C3%B8jskoler og oplysningsforbund/Den Rejsende H%C3%B8jskole](http://www.denstoredanske.dk/Erhverv,_karriere_og_ledelse/P%C3%A6dagogik_og_uddannelse/H%C3%B8jskoler_og_oplysningsforbund/Den_Rejsende_H%C3%B8jskole)

- 18) Enggaard, Michael. Skulpturkamp. . [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/forlaget-aidoh/jeg-anklager/Jyllands-Posten-MICHAEL-ENGGAARD.htm>
- 19) Eriksen Mads, Jesper. Galschiøt bliver rotarianer. Fyens Stiftstidene. 2009. gada 11. janvāris. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 2. aprīlī]. Pieejams: <http://www.fyens.dk/article/1158211:Ekstra--Galschioet-bliver-rotarianer+Jens+Galschioet&hl=lv&ct=clnk&cd=26&gl=dk>
- 20) Frančesko Petrarka. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://www.liis.lv/paslit/Literatura/24/24teksts.html>
- 21) Galschiøt, Jens. Den 10ende plage over hovedstaden. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/news_releases/andre/10thplague/dkplaguenews03.htm
- 22) Galschiøt, Jens. Forord til Vælt dagsordenen: Et forsvar for græsrodderne. 15. januar 2002. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-by-Jens-Galschiot/Forord-til-bog.htm>
- 23) Galschiøt, Jens. Nogle overvejelser om kunst, politik og etik. 1996. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-by-Jens-Galschiot/Om-kunst-og-politik.htm>
- 24) Haute couture. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Haute_couture
- 25) Humanism. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 15. martā]. Pieejams: <http://en.wikipedia.org/wiki/Humanism>
- 26) Humanism (life stance). [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 5. aprīlī]. Pieejams: [http://en.wikipedia.org/wiki/Humanism_\(life_stance\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Humanism_(life_stance))
- 27) Humānisms. Vikipēdijas raksts. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 26. martā]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Humānisms>
- 28) International Humanist and Ethical Union. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 5. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/International_Humanist_and_Ethical_Union
- 29) Līča karš. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. aprīlī]. Pieejams: http://lv.wikipedia.org/wiki/L%C4%AB%C4%8Da_kar%C5%A1
- 30) Lorenzo Valla. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Lorenzo_Valla
- 31) Marsilio Ficino. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Marsilio_Ficino
- 32) Platons. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://www.satori.lv/autors/236>
- 33) Pico della Mirandola. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Pico_della_Mirandola
- 34) Pope Nicholas V. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. http://en.wikipedia.org/wiki/Pope_Nicholas_V

- 35)** Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>
- 36)** Rasmussen, Bruun. Recommendation of Jens Galschiot. Art-auction No. 94, 2004. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 1. aprīlī]. Pieejams: http://www.kunstdk.dk/kunstner/jens_galschiot/tekster/text-from-bruun-rasmussens-art-auction-no-94-2004
- 37)** Renesanse. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Renesanse>
- 38)** Seneka. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 30. aprīlī]. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Seneka>
- 39)** Søren Krarup. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 2. maijā]. Pieejams http://da.wikipedia.org/wiki/S%C3%B8ren_Krarup
- 40)** The Tenth Plague. An Art Performance about Greed, Life and Death. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: http://www.aidoh.dk/art_and_events/10thplague/ukplagueconcept.htm
- 41)** Voller, Louise. Nogle skulpturer sætter jeg bare min signatur på. 22. Juli 2008. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.information.dk/162524>
- 42)** Wind Retof, Maria. Galschiøt - en kunstner med karakter. Magasinet Kunst. 2009. gada 12. janvāris, 38. lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/Writings-about-Jens-Galschiot/Karakter.htm>
- 43)** Николай Бердяев. ПУТИ ГУМАНИЗМА. 186 lpp. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 10. aprīlī]. Pieejams: http://www.krotov.info/library/02_b/berdyaev/19460001.html

PIELIKUMI

Telefonintervija ar Jensu Galšetu (Jens Galschiøt)⁸⁵

Agnese Baumanē (turpmāk AB): Jens Galšet, pēc Jūsu mākslinieciskajām performancēm un projektiem secinu, ka pamatjautājums Jūsu mākslā ir saistīts ar humānismu. Tāpat arī secinu, ka Jūs nošķirāt humānismu no cilvēktiesībām (human rights). Vai Jūs varētu to paskaidrot?

Jens Galšets (Jens Galschiøt, turpmāk JG): *Jā, tā tas ir. Es nošķiru jēdzienu cilvēktiesības no filozofiskā jēdziena humānisms. Tomēr ir skaidrs, ka abi šie jēdzieni ir savstarpēji saistīti. Cilvēktiesības es izprotu kā sava veida starptautiski politisku likumu apkopojumu, uzsvaru liekot uz vārdu politisks. Turpretim humānisms ir filozofisks jēdziens (ko esmu pētījis padziļināti). Humānisms vēršas pie indivīda, pie atsevišķa cilvēka atbildības. Tādejādi var sacīt, ka iedvesmu savā mākslinieciskajā darbībā esmu guvis no filozofiski izprastā jēdziena humānisms. Turklāt mani mēdz dēvēt arī par „sentimentālo humānistu” (no dāņu val. *pladder-humanist*, vārdam piemīt nievājoša nozīme), tātad par sava veida salkano humānistu.*

AB: Kādēļ Jūs dēvē par sentimentālo humānistu?

JG: *Esmu pārliecināts, ka Sērens Krārups (Søren Krarup)⁸⁶ mani tā dēvētu. Sērens Krārups uzskata, ka tiklīdz cilvēkam tiek atņemts augstākās instances pārstāvis (tātad Dievs, reliģiskā dimensija), viņš nespēj izlemt, kas ir tikumiski pareiza un nepareiza rīcība, un līdz ar šo brīdi humānisms kļūst savā ziņā bezjēdzīgs, sentimentāls (pazaudē sevi).*

AB: Jūsu humānisms tātad nesakņojas reliģiskajā humānismā?

JG: *Nē, es neesmu īpaši reliģisks, un mani nesatrauc tas, ka Sērens Krārups vēlas mani dēvēt par „sentimentālo pļāpu humānistu”. Es uzskatu, ka humānisms, pretstatā „politisko cilvēktiesību kustībai”, ir jāattīsta, balstoties uz personisku vienošanos. Tātad uz atsevišķa*

⁸⁵ Pirmoreiz dāņu tēlnieku Jensu Galšetu (*Jens Galschiøt*) uzrunāju 2009. gada aprīlī. Mākslinieks bija patīkami pārsteigts, ka rakstu savu bakalaura darbu tieši par viņu un viņa specifisko mākslu. Jens Galšets bija ļoti atsaucīgs un labprāt piekrita sniegt man interviju, kā arī iedrošināja mani zvanīt, ja saskaros ar kādām grūtībām sakarā ar kādu no viņa mākslas darbiem. 2009. gada 1. maijā es nosūtīju Jensam Galšetam *e-pastu* ar sagatavotajiem jautājumiem. 2009. gada 2. maijā ar Latvijas Kultūras akadēmijas dāņu valodas pasniedzēja Makša Suhr-Olesena (*Max Suhr-Olesen*) starpniecību intervijā tika veiktas nelielas korekcijas.

⁸⁶ Sērens Krārups (*Søren Krarup*, dzimis 1937. gada 3. decembrī) – dāņu garīdznieks un politiķis (no 2001. gada Dāņu Tautas partijas biedrs). Kopš 1990-to gadu beigām zināms kā Dānijas multikulturālās sabiedrības pretinieks un kritiķis, nikns kultūras radikālisma pretinieks. Pret tēmu imigranti, bēgļi un palīdzības organizācijas vēršas ar jēdzieniem dāņu nācija, kristietība un nacionālisms. Viņš uzskata, ka, balstoties uz cilvēktiesībām, indivīds paceļ sevi augstāk par Dievu, un ar šo vienošanos par cilvēktiesību likumu kā par absolūto patiesību, visi cilvēki tiek padarīti par elkiem. 2007. gadā, paužot savu attieksmi pret Islāmu kā totalitāru, politisku ideoloģiju, Krārups musulmaņu sieviešu lakatus *Hijab* salīdzināja ar nacistu kāškrustu. No interneta: Søren Krarup. [tiešsaiste]. [skatīts 2009. 2. maijā]. Pieejams http://da.wikipedia.org/wiki/S%C3%B8ren_Krarup

cilvēka reakciju pret kādu citu, pret konkrētu cilvēku. Tādejādi personiskais humānisms ir dziļi izjuts un izprasts. Es neticu Dievam, bet uzskatu, ka cilvēkam kā humānisma ideju atbalstītājam ir jāspēj „iejusties cita cilvēka ādā” un ir jāspēj atbilstoši izturēties pret šo konkrēto cilvēku.

AB: Kā Jūs izvēlaties tēmas saviem mākslinieciskajiem darbiem? Vai izvēle ir kaut kādā mērā saistīta ar šī brīža humānisma krīzi, vai arī tā saistīta ar Jūsu personisko pieredzi, piemēram, ceļojumu uz Indiju?

JG: *Atgriezīsimies pie pašiem pirmsākumiem! 1970-os gados, kad es vēl biju pavisam jauns, es kļuva par „Ceļojošās Tautskolas” studentu. Šīs apmācības laikā mēs ceļojām uz Indiju, un varētu sacīt, ka Indijā es guvu milzīgu kultūršoku. Pēkšņi es aci pret aci sastapos ar cilvēkiem, kas savu dzīvi pavadīja visdziļākajā nabadzībā. Es uzsveru: visdziļākajā nabadzībā! Sprotams, ka skolas laikā es biju mācījies par notiekošo citās valstīs, un biju dzirdējis par pastāvošo nabadzību. Bet viens ir dzirdēt par nabadzību mācību stundās, bet kas cits ir satikt reālu cilvēku, kas dzīvo šādā trūkumā. Man bija tikai 17 gadu, un piedzīvotais Indijā satricināja manus uzskatus. Tas bija mirklis, kad es kļuva par sociālistu. Es sāku domāt izteikti politiski, un daudzus nākamos gadus savu laiku veltīju politikai. Es iestājos Kreiso Sociālistu partijā (Venstresocialisterne), kas bija sociālistiski ļoti radikāla partija.*

AB: Bet es sapratu, ka politika Jūs principā neinteresē?

JG: *Tā tas ir. Šodien! Bet no 1970-iem līdz pat 1992. gadam – es pat varu dot aptuvenu gadu – es biju pilnībā pārliecināts, ka ir jāstrādā ar politiku, lai darītu pasauli labāku.*

AB: Kas Jums lika mainīt savus uzskatus?

JG: *Uz to es varu atbildēt gandrīz precīzi – Dienvidslāvijas kari, kas tieši sākās 1992. gadā. Sākoties šiem kariem, mēs visi kļuvām par lieciniekiem tam, kā kaimiņi nogalināja viens otru visnežēlīgākajos veidos. Un neviena no starptautiskajām, politiskajām sistēmām neko nedarīja, lai apturētu šos drausmīgos notikumus Balkānos. Tas bija laiks, kad es zaudēju jebkādu ticību tam, ka politika ir spējīga mainīt pasauli.*

AB: Kas tad var mainīt pasauli?

JG: *Uz to es nemācēšu atbildēt. Bet man politika ir mirusi, un man ir palicis tikai un vienīgi humānisms. Kā individuāla persona cilvēks var izdzīvot pasaulē, balstoties uz humānistisku domāšanu, cilvēks pret notiekošo var attiekties ļoti personiski, un tāpat personiski pret*

notiekošo var attiekties arī mākslinieks. Tādēļ es savā mākslā uzsveru nevis politisko, bet personisko uzskatu līdzdalību. Man politika ir mirusi.

AB: Kā tas ietekmēja Jūsu mākslu?

JG: *Tev jāsaprot, ka es runāju par procesu, par progresu jeb attīstību. Ticību politikai es zaudēju laika posmā no 1981. gada līdz 1992. gadam. Un šajos gados es strādāju tikai un vienīgi estētiskās mākslas jomā. Tev jau zināms: skaistu priekšmetu skulptūras, sieviešu skulptūras utt. Bet no 1992. gada un līdz pat šim brīdim, es strādāju pie mākslinieciskām performancēm, tātad nevis politiskām, bet gan humānistiskām performancēm. Es esmu humānists, nevis politiķis! Pamattēma manā mākslā ir humānisms. Strādājot pie darba „Mans Iekšējais Briesmonis”, es domāju par to, kā es – un kā atsevišķs cilvēks – kā mēs spējam pievērt acis uz tām šausmām, kas notiek pasaulē, kurā paši dzīvojam. Un šajā sakarā nepietiek vien ar to, ka tiek runāts par cilvēktiesībām kā par likumu apkopojumu, nepietiek ar „kaut kā” darīšanu tikai politikas jomā. Ir jārunā arī par personisko attieksmi. Tieši to es daru ar saviem projektiem-performancēm.*

AB: Un visbeidzot, vēlējos Jums jautāt par naudas attiecībām ar mākslu. Kur Jūs rodāt līdzekļus? Kas pārsvarā pērk Jūsu mākslas darbus?

JG: *Man vienmēr ir bijis viegli pārdot savu mākslu. It sevišķi estētiskās mākslas skulptūras. Ar grūtībām es saskāros, kad mēģināju piesaistīt līdzekļus savām performancēm. Tad es saskāros ar izteiktu pretestību. Kad es sāku strādāt pie performancēm, es pēkšņi nevarēju tām vairs atrast sponsorus. Tad es gandrīz bankrotēju. Vienu no saviem starptautiskajiem projektiem-performancēm es sāku ar nevērtīgiem čekiem un tukšu kontu. Bet šodien situācija ir jau uzlabojusies. Šobrīd es esmu iegādājies izbijušas fabrikas telpas netālu no Odenses, kur pie maniem projektiem strādā 15 cilvēki. Tā tas notiek, piemēram, ar manu jaunāko projektu „Septiņi Metri” („Seven Meters”).*

Jensa Galšeta daiļrade līdz 1992. gadam

1. attēls. Viena no pirmajām Jensa Galšeta rotaslietu kolekcijām, 1970. – 80. gadi. Modele Kolette Markuss (*Collete Markus*).⁸⁷

2. attēls. Jensa Galšeta darināts sudraba gredzens, 1970. – 80. gadi.⁸⁸

⁸⁷ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 18. lpp.

⁸⁸ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 19. lpp.

3. attēls. „Gredzena nēsātāja jaka” („Ringbærenens jakke”), 1990, varš, 50 x 60 cm⁸⁹

4. attēls. „Vietējais Varonis” („Local Hero”), 1989, varš.⁹¹

5. attēls. „Dzīve” („Liv”), 1992, varš.⁹⁰

⁸⁹ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 29. lpp.

⁹⁰ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 31. lpp.

⁹¹ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 24. lpp.

6. attēls. Vīriešu apģērbi. 1980. gadi. Bronza.⁹²

7. attēls. „Tesas miesa” („Tegahud”), 1991, varš, 120 x 60 cm⁹³

⁹² Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

⁹³ Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

Jensa Galšeta daiļrade pēc 1992. gada

1. attēls. „Kliedziens” („Skriget”), 1993, varš, 220cm⁹⁴

2. attēls. „Mans Iekšējais Briesmonis” („Min Indre Svinehund”), 1993, betons, 2,3m⁹⁵

⁹⁴ Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

⁹⁵ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 44. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

3. attēls. „Klusā Nāve” („Den Stille Død”), 1995, 750 maisi⁹⁶

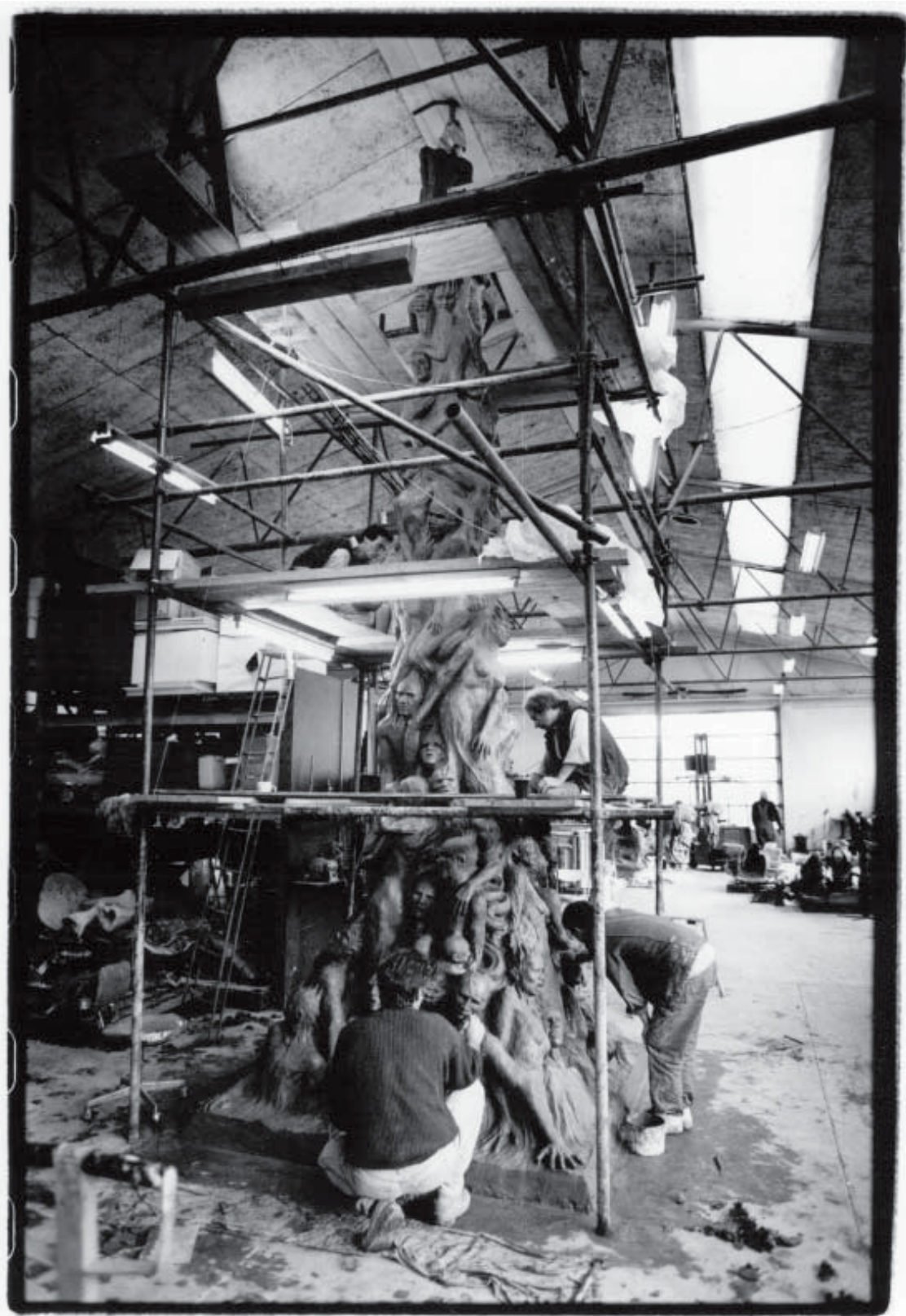

⁹⁶ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 41. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

4. attēls. „Negoda piemineklis” („Skamstøtten”), 1996, 8,5m⁹⁷

⁹⁷ Meistrup, Erik. *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 2004, 88. – 94. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

5. attēls. „Pusaudzis Cilindrā” („Unge i Glas”), 1997, stikla cilindrs, tērauds, silikona lēles, ūdens, gaismas un mūzika.⁹⁸

6. attēls. „Civilizācija” („Civilization”), 1998, varš⁹⁹

⁹⁸ Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 29. martā]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

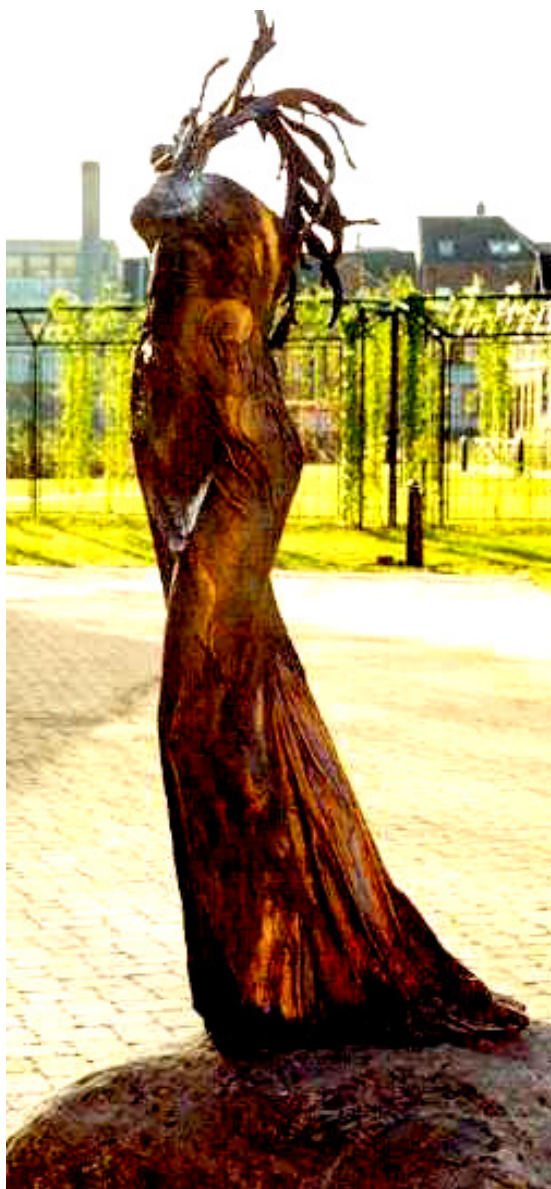
⁹⁹ Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

7. attēls. „Astoņkāja kleita” („Blækspruttekjolen”), 1999, bronza, 200 cm¹⁰⁰

Ērika Mortensena modelētais tērps
(*Erik Mortensen*, 1926 – 1998)

Jensa Galšeta (Jens Galschiøt) skulptūra

¹⁰⁰ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 35. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

8. attēls. „Akmens Rokas” („Hænder af Sten”), 2000, betons, 3000 betona roku¹⁰¹

9. attēls. „Desmitā Tiesa” („Den 10ende Plage”), 2001, 10 audekli (70 x 200 cm), kas noklāti ar ģistām Amerikas viena dolāra banknotēm.¹⁰²

¹⁰¹ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 22. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

¹⁰² Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>; The Tenth Plague. Blood Offering in Copenhagen. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/photos/10thplague/photoplague5-index.htm>

10. attēls. „Dari to” („Just do it”), 2001, varš. ¹⁰³

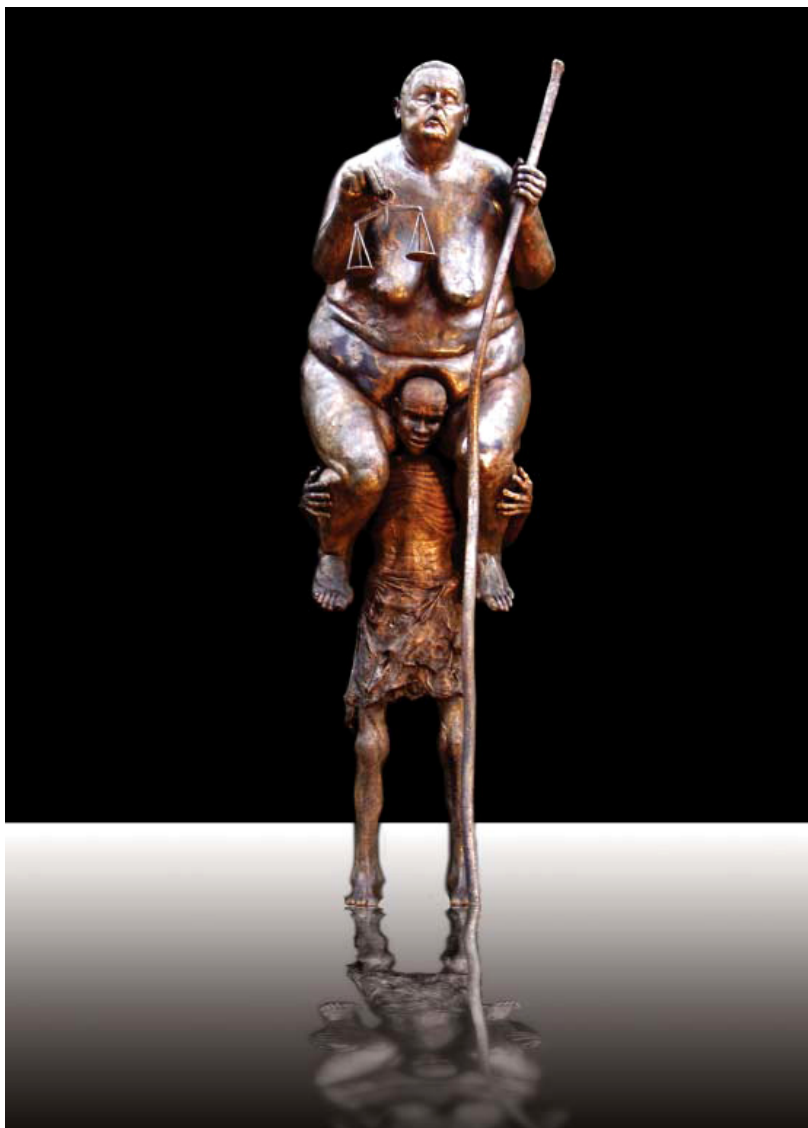
¹⁰³ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 4. lpp.; Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

11. attēls. „Murgs” („Mareridt”), 2002¹⁰⁴

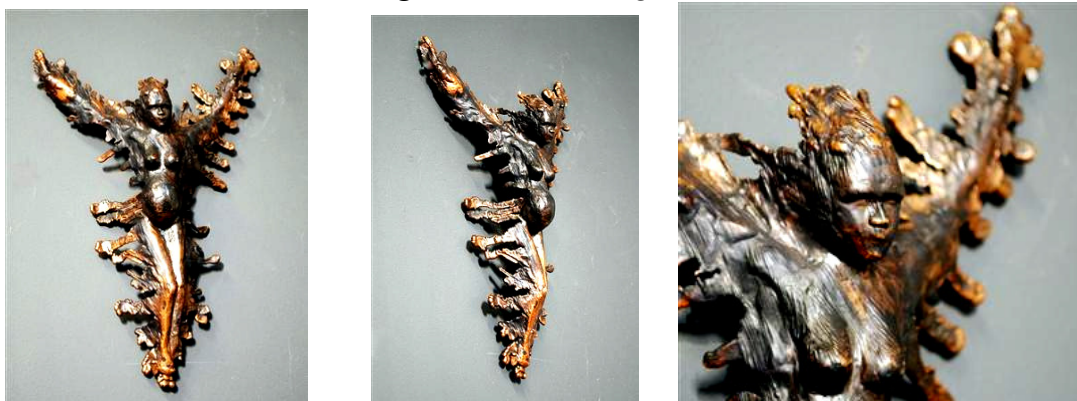

¹⁰⁴ The Nightmare at the Roskilde Festival. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/photos/nightmare/festival2/nm.html>

12. attēls. „Resnākā izdzīvošana” („Survival of the Fattest”), 2002, varš, 3,5m¹⁰⁵

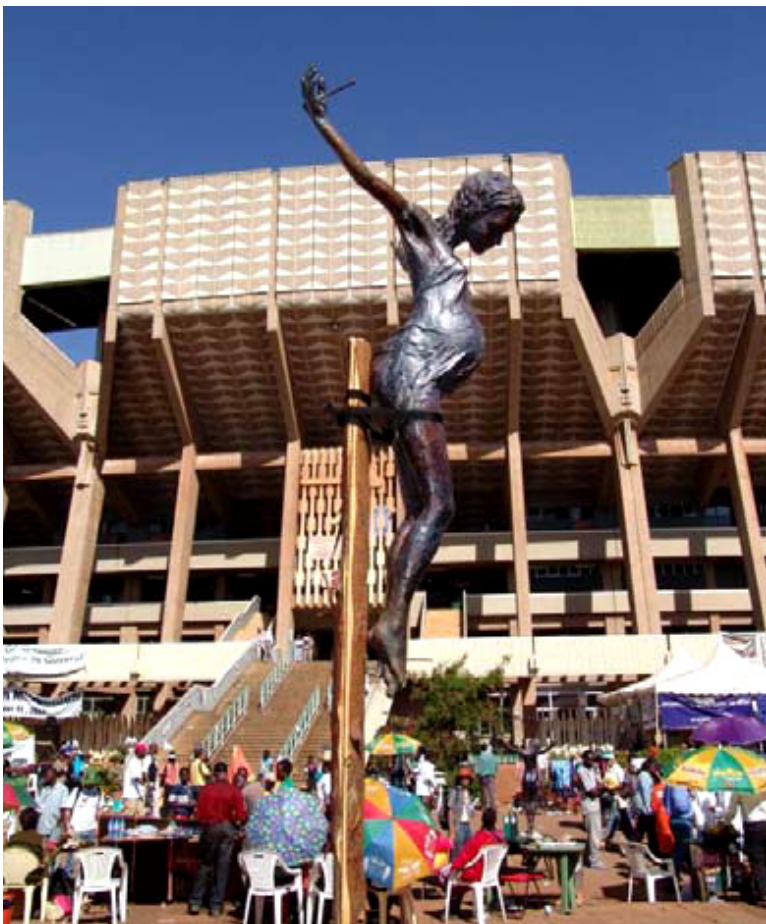
13. attēls. „Stāvoklī esošais engelis” („Gravid engel”), 2008, 30cm¹⁰⁶

¹⁰⁵ Meistrup, Erik *Jeg anklager.. - om kunstneren Jens Galschiøt*. Forlag: Aidoh, 8. lpp.

¹⁰⁶ Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

14. attēls. „Dieva Vārdā”(„I Guds Navn”), 2007, bronza¹⁰⁷

¹⁰⁷ Portrait of a sculptor. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 23. aprīlī]. Pieejams: <http://www.aidoh.dk/new-struct/About-Jens-Galschiot/CV.pdf>

Telefoninterview med Jens Galschiøt

Agnese Bauman (herefter AB): Jens Galschiøt! Jeg forstår på dig, at dine kunstneriske happening-projekter tager udgangspunkt i humanismen. Jeg forstår også, at du skelner mellem 'human rights' og humanisme. Vil du forklare det?

Jens Galschiøt (herefter JG): *Ja, det er rigtigt. Jeg skelner mellem 'human rights' og filosofisk humanisme. Det er klart, at der er slægtskab mellem de to begreber. Jeg opfatter 'human rights' (menneskerettigheder) som et internationalt regelsæt. Et slags internationalt, politisk regelsæt. Kerneordet er politisk. Derimod er humanisme et filosofisk begreb (som jeg har studeret meget grundigt). Humanismen appellerer til individet, til det enkelte menneskes ansvarlighed. Så man kan sige, at jeg er inspireret af den filosofiske humanisme i mit kunstneriske virke.. Nogen kalder mig pladder-humanist (En pladderhumanist er en slags sentimental humanist)!*

AB: Hvorfor kalder man dig en pladderhumanist?

JG: *Jeg tror, at Søren Krarup ville kalde mig pladderhumanist. Søren Krarup mener, at humanismen udvikler sig til sentimentalitet, når der ikke er en instans uden for mennesket til at afgøre, hvad der er moralsk rigtigt og forkert. Altså en Gud, en religiøs dimension.*

AB: Din humanisme har altså ikke rod i det religiøse?

JG: *Nej, jeg er anti-religiøs, og jeg er ligeglad med at Søren Krarup¹⁰⁸ vil kalde mig 'pladder-humanist' (sentimental humanist). Jeg mener, at humanismen – i modsætning til den 'politiske' 'human rights'-bevægelse – bygger på det personlige engagement. Altså det enkelte menneskes reaktion over for det andet, konkrete menneske. Altså en personlig humanisme, som er dybt følt. Jeg tror ikke på Gud, men jeg mener, at man som humanist kan leve sig ind i et andet menneskes situation og handle ANSTÆNDIGT i forhold til det menneske.*

¹⁰⁸ Søren Krarup (født 3. december 1937) – dansk præst og politiker (medlem af Folketinget for Dansk Folkeparti fra 2001). I slutningen af 1990'erne kendt for sin modstand mod Danmark som multikulturelt samfund, og en voldsom modstand mod kulturradikalisme. I modsætning til flygtninge- og indvandrere sætter Krarup danskheden, kristendommen og nationalismen. Han anfægter således menneskets ret til at sætte sig over gud, derfor ved opstilling af generelle menneskerettigheder har man påstået evig gyldighed og gælder alle mennesker gør disse til afguder. I april 2007 sammenlignede Krarup det muslimske tørklæde med nazisternes hagekors, en udtalelse der udspringer af Krarups opfattelse af Islam som en totalitær politisk ideologi. Fra nettet: Søren Krarup. [tiešsaiste]. [skatīts 2009, 2. maijā]. Pieejams: http://da.wikipedia.org/wiki/S%C3%B8ren_Krarup

AB: hvordan udvælger du dine kunstneriske temaer? Er det på en eller anden måde forbundet med humanismens nuværende krise og/eller står det i forbindelse med dine egne erfaringe, f.eks. din rejse til Indien?

JG: *Lad mig begynde med begyndelsen! Da jeg var ung, blev jeg i 1970'erne højskolelev på 'Den Rejsende Højskole', som var begyndelsen på Tvind-Imperiet. Under højskoleopholdet rejste vi til Indien, og man kan sige, at jeg fik et realitets-chok i Indien. Pludselig stod jeg ansigt til ansigt med mennesker, der levede deres liv i dybeste fattigdom. Jeg gentager: Dybeste fattigdom! Selvfølgelig havde jeg i skolen lært om andre lande, og jeg havde også hørt om fattigdom. Men en ting er at høre om fattigdom i en undervisningstime. En anden ting er at stå direkte over for et konkret menneske, der er i nød. Jeg var 17 år, og jeg blev dybt rystet over at stå over for hungersnød. Det var fra det øjeblik, jeg blev socialist! Jeg blev super politisk i min tankegang, og i mange år derefter brugte jeg al min tid på politik. Jeg blev medlem af en fraktion af Venstresocialisterne, som var en meget radikal, socialistisk bevægelse.*

AB: Men jeg har ellers forstået, at politik ikke interesserer dig?

JG: *Det er rigtigt. I dag! Men fra 1970'erne og frem til 1992 – jeg kan næsten sætte dato på – var jeg fuldstændig overbevist om, at man skulle arbejde politisk på at gøre verden bedre.*

AB: Hvad fik dig til at skifte mening?

JG: *Det kan jeg svare helt præcist på. Det var krigene i Jugoslavien. Det begyndte netop i 1992. Med krigene blev vi alle vidne til, at naboer begyndte at dræbe og forfølge hinanden på bestialske måde. Og hele det internationale, politiske system reagerede IKKE på de grusomme begivenheder på Balkan. Det var på det tidspunkt, at jeg mistede enhver tro på at politik kan forandre verden.*

AB: Hvad kan så forandre verden?

JG: *Det ved jeg ikke. Men for mig var politikken død, og det var alene humanismen, der blev tilbage. Som enkelt-menneske kan man forholde sig til verden ud fra en humanistisk tankegang, man kan reagere personligt, og som kunstner må man reagere personligt på det, der sker i verden. Jeg sætter altså det personlige engagement over det politiske engagement. For mig er politiken død.*

AB: Hvilken indflydelse havde det på din kunst?

JG: *Du må forstå, at der er tale om en proces, en udvikling. Min tro på politik mistede jeg i årene fra 1981 til 1992. Og i de år producerede jeg udelukkende æstetisk kunst. Du ved: skulpturer af smukke ting, skulpturer af kvinder. Den slags. Men fra 1992 og i årene frem begyndte jeg at arbejde kunstnerisk med happenings! Ikke politiske happenings, men humanistiske happenings. Jeg er humanist, ikke politiker! Det er humanismen, der er omdrejningspunktet. Med 'Min Indre Svinehund' tænker jeg på, hvordan jeg – hvordan det enkelte menneske kan lukke øjnene for de forfærdelige ting, der sker i den verden vi lever i. Og da er det ikke nok at tale om 'human rights' som et regelsæt, noget man 'politisk' må gøre noget ved. Det er den personlige handling, der tæller. Det er det, jeg mener at gøre med mine happening-projekter.*

AB. Lad mig til slut spørge dig om forholdet mellem penge og kunst. Hvor får du pengene fra? Hvem køber dine kunstværker?

JG. *Jeg har altid haft let ved at sælge min kunst. Især den æstetiske kunst. Men der var store problemer med at skaffe penge til mine happenings. Dér mødte jeg stor modstand. Da jeg begyndte med mine happenings, kunne jeg lige pludselig ikke skaffe sponsorpengene til det. Men så var jeg fræk. Et af mine internationale happening-projekter startede jeg med dækningsløse checks og kreditkort. Men i dag går det trods alt bedre. I dag har jeg købt et tidligere fabriksanlæg ved Odense, hvor jeg har 15 mand i gang med at arbejde på mine projekter. Det gælder f.eks. mit nyeste projekt. 'Seven Meters'- projektet.*